

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

Полтавський державний аграрний університет
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

**САМОРОЗВИТОК
У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ
ОСВІТЯНИНА ТА НАУКОВЦЯ.
СВІТОВІ ТРЕНДИ
ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ**

6 листопада – 17 грудня 2023 року

Львів – Торунь
Liha-Pres
2023

УДК 378.091.212:005.963((100)+(477))(062.552)

С 17

Організаційний комітет:

Галич Олександр Анатолійович – кандидат економічних наук, професор, ректор Полтавського державного аграрного університету, голова організаційного комітету;

Аранчій Валентина Іванівна – кандидат економічних наук, професор, перший проректор Полтавського державного аграрного університету, заступник голови організаційного комітету;

Горб Олег Олександрович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної, наукової роботи Полтавського державного аграрного університету, заступник голови організаційного комітету;

Дячков Дмитро Володимирович – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету;

Воронько-Невідича Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач, доцент кафедри менеджменту імені І. А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету;

Вакулєнко Юлія Валентинівна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, керівник Навчально-наукового центру інформаційно-комунікаційних освітніх технологій та освіти дорослих Полтавського державного аграрного університету;

Дудник Володимир Васильович – кандидат технічних наук, керівник відділу із забезпечення освіти дорослих та інноваційного розвитку Полтавського державного аграрного університету.

С 17 Саморозвиток у професійному становленні освітянина та науковця. Світові тренди та українські традиції : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 6 листопада – 17 грудня 2023 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 148 с.

ISBN 978-966-397-352-4

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Саморозвиток у професійному становленні освітянина та науковця. Світові тренди та українські традиції» (6 листопада – 17 грудня 2023 року).

УДК 378.091.212:005.963((100)+(477))(062.552)

© Полтавський державний аграрний університет, 2023

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2023

ISBN 978-966-397-352-4

ЗМІСТ

Мотиваційний аспект навчання курсантів вищих військових навчальних закладів на заняттях дисципліни «Фізика» Аврамчук О. Є.	7
Professional mobility of the teacher as an innovative trend in the conditions of integration into the European educational space Alekseenko I. V.	10
Онірничні елементи повісті «Аврелія» Жерара де Нерваля та спроба їх систематизації Баняс В. В., Баняс Н. Ю.	14
Значення саморозвитку у професійному становленні юриста Безуса Ю. О.	17
Вплив індивідуально-психологічних особливостей особистості на вибір копінг-стратегій при стресі Бондаревич С. М.	20
Студентська вікторина як симуляційний метод контролю знань Будаєва І. В.	23
Звичаї та традиції українців Веремієнко Л. П.	26
Інтерактивні хмарні технології при підготовці здобувачів освіти Голого Н. М.	29
Self-development of a doctor-teacher is the guarantee to successful training of future doctors Gorb-Gavrylchenko I. V.	31
Роль викладача у навчально-виховному процесі Гресь Ю. О.	34
Сучасні тренди саморозвитку викладача та науковця вищу: індивідуальні результати vs спільнотні наслідки Діденко Л. В.	36
Фактори, що впливають на мотивацію на різних етапах формування лікаря-професіонала Дідич В. М.	39
Особливості формування наочно-образного мислення за допомогою ігрової діяльності у дітей старшого дошкільного віку Діколь-Кобріна О. А.	42

Педагогічні умови формування комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору Дяченко М. Д.	46
Проблемні питання визначення малозначних справ Задорожна А. П.	49
Методична робота у фаховому коледжі як умова професійного саморозвитку викладача Іванова О. А.	53
Розвиток та утвердження національної ідентичності у курсі «Українська усна народна творчість» Казанова О. В.	57
Оптимізація критеріїв змішаного навчання при підготовці здобувачів освіти Кашкевич С. О.	59
Інноваційні технології і методи навчання: проблеми сьогодення та перспективи на майбутнє Ковальчук О. А.	61
Методи активізації навчального процесу на заняттях з української мови для студентів-економістів Козловець І. І.	64
Мотивація як чинник саморозвитку і професійного удосконалення науково-педагогічних працівників Колеснік Т. В.	67
Саморозвиток через графічний етнодизайн: нові горизонти для наукових та педагогічних досліджень Колеснікова А. Е.	69
Щодо прикладного самовдосконалення викладачів правничих дисциплін в сучасних умовах Константий О. В.	74
Мультимедійні підходи та цифрова гейміфікація при викладанні мікро- та макроекономіки Кузнєцова Т. В.	76
Використання цифрових технологій у публічному управлінні: вплив на ефективність та прозорість Кузьменко Г. О.	84
Шлях до саморозвитку: основні підходи та помилки Кулик А. В.	87
Шляхи ефективного саморозвитку викладачів англійської мови Лесневська К. В.	89

Український трикутник: медицина, гуманітарні науки і гроші Маврутенков В. В.	92
Цифровізація освітнього процесу як тренд сучасної педагогіки Мазоренко М. О.	96
Синергія штучного інтелекту і НПП: перспективи та перестороги взаємодії Макаренко А. О., Макаренко Т. І.	99
Методика застосування фізичного лабораторного практикума для інтеграції теоретичних знань з практичними вміннями і навичками для здобувачів вищих технічних навчальних закладів Мартинюк В. В., Мартинюк Г. І.	102
Цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для саморозвитку Матейчук В. М.	104
Використання штучного інтелекту в освітньому процесі вищого навчального закладу Митич С. П.	106
Управління дослідницькою діяльністю майбутніх менеджерів у процесі саморозвитку фахівців Нагаєв В. М.	111
Шляхи підвищення мотивації до навчання студентів-медиків в сучасних умовах Омельченко О. Д.	114
Проблеми саморозвитку особистості освітянина в українському соціумі Півняк С. С.	116
Цифрові технології як інструмент саморозвитку викладача Прудка Л. М.	120
Паливно-енергетичний комплекс України та світу в актуальних навчальних програмах з географії Скабара Р. М.	122
Роль публічного управління в промоції сталого розвитку: стратегії та реалізація Телендій А. А.	124
Санкції як інструмент захисту національних інтересів Турченко О. Г.	127
Національна ідентичність як вимір українського суспільства Фучко О. Л.	130

Інноваційні технології проблемного навчання та досвід впровадження в освітній процес ВНМУ імені М. І. Пирогова на платформі Microsoft Teams	
Хмель Л. Л.	134
Напрями саморозвитку викладача	
Хорошевська І. О.	138
Проблема соматичного здоров'я як соціокультурний чинник	
Швайкін С. А.	140
Лексичні прийоми перекладу термінологічних одиниць	
Явдошук А. А.	142

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИКА»

Аврамчук О. Є.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних наук*

*Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова
м. Житомир, Україна*

Майбутня професійна військова діяльність характеризується наявністю постійної небезпеки і вимагає від військовослужбовців мужності, витримки, здатності подолати страх, готовність до самопожертви. Практикою підтверджено, що офіцер перш за все повинен володіти високим рівнем свідомості, патріотизму, готовністю виконати свій обов'язок перед Батьківщиною. Випускник вищого військового навчального закладу повинен вміти ефективно організувати, керувати, воювати, перемагати та навчати цьому своїх підлеглих [3, с. 200]. Але за останні роки встановлено, що молоді офіцери виявились в переважній більшості психологічно не готовими до професійної діяльності в умовах бойових дій. Доцільно відмітити, що в окремих випадках у офіцерів переважав страх у прийнятті командирських рішень, в інших – недостатність знань, необхідних для виконання поставлених завдань, в інших – мотивація і впевненість у справі, яку обрав професією на все життя. Та якими б не були причини, зрозумілим є факт того, що на одному з етапів навчання офіцер, ще будучи курсантом, не отримав або не здобув значущих для майбутньої професійної діяльності якостей. І хоча кожна значуща риса офіцера формується впродовж усього життя, але основою для її формування є навчання у школі та у вищому військовому навчальному закладі.

Існуюча модель освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах потребує покращення саме в питанні кваліфікаційного та мотиваційного відборів кандидатів вступу. Для всіх є зрозумілим факт того, що невмотивованих кандидатів досить легко виявити вже на першому курсі навчання і таких не варто навчати. Їх внутрішня мотивація не зорієнтована на набуття стресостійкості та готовності, як офіцера, до професійної діяльності в умовах бойових дій, пов'язаних з високим ризиком для життя. При найменшій можливості вони проявлятимуть небажання виконувати свої посадові обов'язки. А сьогоднішня потребує високоосвіченого та відповідального офіцера, як ніколи раніше.

Як відомо, практична діяльність на лабораторних заняттях з фізики розвиває знання, навички та уміння, а також не опосередковано, а наочно вказує на інтеграцію дисциплін фундаментального циклу підготовки та спеціальних дисциплін підготовки майбутніх військових фахівців. І є досить важливим той факт, що вже з перших років навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) на лабораторних заняттях проявляються такі риси, як відповідальність, дисциплінованість, точність та акуратність в роботі, увага, зібраність, здатність роботи в групах, вміння швидко і правильно реагувати на нестандартні ситуації, стриманість, правильність оформлення отриманих даних та обробки результатів.

Перед освітянами постало питання і завдання щодо вдосконалення існуючої моделі освітньої системи підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладів із гарантованим забезпеченням виконання вимог з їх високої вмотивованості як в аспекті навчання, так і в аспекті впевненості щодо вибору професії, майбутньої професійної діяльності, стресостійкості та готовності офіцерів до професійного вдосконалення в умовах бойових дій, пов'язаних з високим ризиком для життя [10, с. 12].

Проблема якісної професійної підготовки курсантів у ВВНЗ з початком повномасштабної військової агресії стала предметом уваги широкого кола науковців.

Виникла науково-педагогічна проблема в суперечності між потребами Збройних Сил України у обмеженість часовими строками підготовки ефективних офіцерів топ-менеджерах готових до прийняття виважених, рішучих командирських рішень; не відповідності існуючої освітньої системи підготовки курсантів у ВВНЗ вимогам високої вмотивованості, стресостійкості та готовності офіцерів до професійної діяльності в умовах бойових дій, пов'язаних з високим ризиком для життя. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій за напрямком. В роботах [1, с. 7] В.М. Телелим та Ю.І. Приходько вивчено сучасний стан і тенденції розвитку військової освіти провідних країнах та виявлено складну залежність її на обороноздатність держави. Доцільно відмітити, що в сучасних умовах досить серйозно постало питання щодо можливості використання онлайн технологій на різних видах занять курсантів молодших курсів. Але очевидним є і той факт, що практика та безпосередній лабораторний експеримент, як дослідницька складова навчання, є вагомим елементом набуття знань. Фізика – експериментальна наука, тому процес інтеграції дисциплін фундаментального циклу підготовки та спеціальних дисциплін підготовки майбутніх військових фахівців є основою для виконання

обов'язків майбутнього військового фахівця, що відбувається вже з перших років навчання у ВВНЗ.

Отже, освіта майбутнього військового фахівця є головною інвестицією в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України [6, с. 35], а отже кадровий потенціал Збройних сил [7; 8].

Література:

1. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Стан і тенденції розвитку військової освіти у провідних країнах світу в контексті їх обороноздатності. *Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. Вип. № 36. С. 6–17.

2. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Військова освіта в системі безпеки і оборони держави. *Наука і оборона*. 2013. № 4. С. 21–28.

3. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Підготовка військових фахівців в контексті сучасних форм і видів збройної боротьби. *Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка*. 2013. Вип. № 42. С. 198–210.

4. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Моніторинг в системі підготовки військових фахівців. *Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка*. 2014. Вип. № 45. С. 256–265.

5. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Реформування системи військової освіти як процес пошуку раціональних підходів і рішень. *Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України «Педагогіка і психологія»*. 2014. № 4(85). С. 36–43.

6. Пунда Ю. Освіта – головна інвестиція в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 34–40.

7. Заболотний О., Зельницький А., Оліферук В., Шабатіна Н. Кадровий потенціал збройних сил і якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв'язків. *Збірник наукових праць “Військова освіта”*. 2018. № 2 (38). С. 92–103.

8. Сиротенко А. М., Богунов С. О., Приходько Ю. І. Інновації в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою: поняття, сутність, спрямованість. *Наука і оборона*. 2018. № 3. С. 38–46.

9. Вітер Д., Мітягін О. Стратегічні пріоритети підвищення боєздатності Збройних Сил України в контексті професіоналізації військової освіти: політики і процедури. *Збірник наукових праць ЦВСД*. 2020. № 1(68). С. 133–137.

10. Руснак І., Мірненко В., Кас'яненко М., Оліферук В., Вітер Д. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць «Військова освіта»*. 2021. 2 (44). С. 9–20.

11. Зельницький А. Зворотний зв'язок як компонент управління змінами у системі військової освіти. *Збірник наукових праць «Військова освіта»*. 2021. № 2(44). С. 82–90.

**PROFESSIONAL MOBILITY OF THE TEACHER
AS AN INNOVATIVE TREND IN THE CONDITIONS
OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN
EDUCATIONAL SPACE**

Alekseenko I. V.

*Doctor of Political Science, Professor,
Professor at the Department of Public Policy
Taras Shevchenko Kyiv National University
Kyiv, Ukraine*

Any changes in social life lead to changes in the education system. Modernization of education in Ukraine raises the problem of ensuring a new quality of a modern teacher, one of the main components of which is his mobility, expressed in constant internal, personal-psychological and external practical-activity readiness for changes, prompt response to them, social and professional mobility. Today, educational institutions require a teacher who is able to master technologies that ensure individualization of education, achieving planned results, motivated for continuous professional improvement, demonstrating innovative behavior, the ability to independently solve complex problems, manage, and quickly adapt to changing conditions.

According to statistics, the average age of teachers in Ukraine continues to increase. Today, educators work in different socioeconomic, political, and professional contexts than those in which they received their degrees. In such a situation, additional professional education becomes not only relevant, but also vital for teachers at all levels of education, and the need for 100% advanced training and retraining arises.

Modern man lives in a rapidly changing world. The process of globalization inevitably presents new demands, new rules, new conditions that people must meet in all areas of activity and at all levels. Changes are happening rapidly, including in the field of science and education. A professional teacher must be mobile. Mobility (English mobility; German mobilitat) – mobility, the ability to quickly change state, position; (from Latin mobilis mobile) – the ability to quickly move, act. Human mobility in the modern world is considered, on the one hand, as a factor of dynamism,

increasing intensity, variability of social processes and, on the other hand, as a factor ensuring stability and controllability of the development of society.

Today we need a teacher who is able to master technologies that ensure individualization of education, achieving planned results, motivated for continuous professional improvement, demonstrating innovative behavior, the ability to independently solve complex problems, manage and quickly adapt to changing conditions. Further education is divided into two areas. The first of them is related to social practice (socio-educational aspect). The second is related to the process of a specialist mastering new life, social, and professional experiences (psychological and pedagogical aspect). Additional education in modern conditions is becoming continuous and requires deepening and expanding the content, forms and methods, both in scientific terms and in the practice of educational institutions [1, p. 25].

It is aimed at stimulating and meeting the needs for advanced training and professional retraining of teaching staff; saturation of the labor market with teachers with a high level of general culture, professional competencies and professional mobility. Studying the experience of additional education, ensuring the continuity of development of the teacher's professional mobility made it possible to identify the characteristic requirements for him: ensuring systemic integration of knowledge, activity-based and practical orientation of educational activities, the focus of educational activities on the formation of a teacher's project culture, development of pedagogical potential; individualization of educational activities in the interests of developing professional mobility.

The system for the development of professional mobility of a teacher in continuing professional education consists of interdependent components – target, content-technological and evaluation-effective, which perform prognostic, developmental and diagnostic functions. The target component is the development of professional mobility of a teacher through project activities in the system of continuous professional additional education. The definition of the goal is based on the analysis of scientific works on the problems of formation of teacher mobility, methodological approaches and methodological principles.

The content-technological component reflects the content, forms and methods of developing professional mobility of a teacher, pedagogical technologies for improving his project activities. The evaluative-effective component determines the components of a teacher's mobility (cognitive, regulatory, communicative and reflective) and the levels of his professional mobility. The principles of implementation of the model are: the principle of integration, which allows us to consider the project activities of the teacher and student in the unity of content, structural and organizational activities, reflecting interdisciplinary and intradisciplinary connections;

the principle of variability, which allows us to consider different versions of a project on the same topic; the vitality principle, reflecting the reliance on the experience of the teacher and student in project activities, which defines the self-assessment of vitality experience as the basis for personal self-development.

According to foreign researchers (D. Martens, A. Shelton), the formation of professional mobility and competitiveness of future specialists should be based on “key qualifications” that have a wide range of action, go beyond the boundaries of one group of professions, and prepare a specialist professionally and psychologically. to change and master new specialties and professions, ensure readiness for innovation in professional activities.

Highlighting the evaluative aspect of this concept, professional mobility is defined as “functional and status movements in the space of the professional hierarchy that are constantly assessed by both the individual himself and his environment”. According to another point of view, professional mobility is considered as one of the types of social mobility, which consists in the ability to change one’s own profession or field of effort during one’s life.

The dynamism of modern sociocultural life requires the professional and pedagogical community to quickly respond to the changing educational order and an appropriate professional position that meets the challenges of the time. In this regard, the scientific literature often uses the concept of “new labor reality of a teacher,” which is determined by a number of changes: the attitude of society to the profession and image of a teacher; state and social requirements for the quality of educational results [2, 143].

These changes affect the structure and content of teaching activities, lead to the expansion of professional functions and the complication of activities. In modern labor reality, it is not enough for a teacher to adapt to social, cultural and professional mobility. The latter, in contrast to social and cultural mobility, presupposes a specialist’s readiness to enrich professional knowledge and skills, to change specialization and workplace within the same or different professions.

Of course, the emergence of additional professional functions, the implementation of new approaches and the development of new pedagogical technologies, as well as the expansion and complexity of the student population require additional time from the teacher and significantly increase his workload. Thus, the need to master this extensive role repertoire, in our opinion, is one of the reasons for the intensification and significant increase in energy consumption of modern teaching activities. Analysis of the results of pedagogical research allows us to state two interrelated trends that determine the current state of the problem of multipositionality.

The first is characterized by internal transformation, a different content and complication of traditional professional roles, which is due to the new sociocultural reality and significant changes in the “image of modern childhood.” The second trend is associated with the steady rapid expansion and addition of the range of professional roles of a teacher: navigator of effective work; “collective teacher”; organizer of relationships in the educational process; participant in group forms of activity; a mentor who creates a situation of success; conflict specialist; coordinator; psycho-therapist; moderator; tutor; facilitator; methodologist; organizer-manager .

The emergence of new roles is due to the nonlinearity of the educational process, its individual orientation, the creation of a modern educational environment, and the implementation of variable educational routes for students.

It is the multi-positionality of a modern teacher, as practice shows, that is perceived by society as an indicator of the level of his professional competence and mobility.

Bibliography:

1. Storo J. The Difficult Connection between Theory and Practice in Social Pedagogy. *The International Journal of Social Pedagogy*. London: *The Pra Social Pedagogy and the Centre for Understanding Social Pedagogy, Institute of Education, University of London*. 2019. P. 17–29.

2. Węgrzyn G. Mobilność zawodowa a sytuacja na rynku pracy, *Studia ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*. 2018. Issue 276. P. 137–147.

**ОНІРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОВІСТІ
«АВРЕЛІЯ» ЖЕРАРА ДЕ НЕРВАЛЯ
ТА СПРОБА ЇХ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ**

Баняс В. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
м. Берегово, Закарпатська область, Україна*

Баняс Н. Ю.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
м. Берегово, Закарпатська область, Україна*

Повість *Aurelia ou Le Reve et la Vie* («Аврелія, або Сон і Життя») – це останній прижиттєвий твір французького літератора Жерара де Нерваля. Спочатку текст був опублікований у журналі *La Revue de Paris*; перша частина – 1 січня 1855 р., іще за життя автора, друга – 15 лютого, вже після смерті. Книга відтворює історію душевної хвороби письменника, починаючи з нападу в 1841 р. (коли й були, судячи з усього, записані перші видіння у стані маячні) й закінчуючи 1854 р. Аврелією Нерваль називав свою кохану – акторку Женні Колон (вона фігурує також у повісті «Сильвія» під аналогічно умовним ім'ям – *Aurelie*; тут *Aurelia*).

Ймовірно, за наслідком специфіки душевного здоров'я автора, повість «Аврелія» – це твір, де події реального життя, фантазії та оніричні елементи зрощені в майже суцільний масив тексту. Втім, ми все-таки насмілилися – чи не вперше в історії нервалістики – вичленити звідти 18 снів-видінь-марень, здійснивши спробу систематизації оніричних елементів.

**НА ТРИ «БЛОКИ»
(18 СНІВ-ВИДІНЬ-МАРЕНЬ
ПОВІСТІ «АВРЕЛІЯ» ЖЕРАРА ДЕ НЕРВАЛЯ)**

1	2	3
№	Початок сну-видіння-марення	Закінчення сну-видіння-марення
1	Cette nuit-là, je fis un rêve qui me confirma dans ma pensée. [...]	[...] Je ne pus m'empêcher de pousser des cris d'effroi, qui me réveillèrent en sursaut.
2	[...] L'un d'eux, nommé Paul ***, voulut me reconduire chez moi, mais je lui dis que je ne rentrais pas. [...]	[...] Laisse-moi les rejoindre, car celle que j'aime leur appartient, et c'est là que nous devons nous retrouver!
3	[...] Me trouvant seul, je me levai avec effort et me remis en route dans la direction de l'étoile sur laquelle je ne cessais de fixer les yeux. [...]	[...] Alors, je sentis un frisson; le regret de la terre et de ceux que j'y aimais me saisit au cœur, et je suppliai si ardemment en moi-même l'Esprit qui m'attirait à lui, qu'il me sembla que je redescendais parmi les hommes. [...]
4	[...] Étendu sur un lit de camp, je crus voir le ciel se dévoiler et s'ouvrir en mille aspects de magnificences inouïes. [...]	[...] Mais on se trompe! m'écriais-je, c'est moi qu'ils sont venus chercher et c'est un autre qui sort! [...]
5	Un soir, je crus avec certitude être transporté sur les bords du Rhin. [...]	Et nous nous embrassâmes comme deux frères de cette patrie mystique que j'avais entrevue. [...]
6	Un rêve que je fis encore me confirma dans cette pensée. [...]	[...] Des voix disaient: «L'Univers est dans la nuit!»
7	[...] Pendant la nuit qui précéda mon travail, je m'étais cru transporté dans une planète obscure où se débattaient les premiers germes de la création. [...]	[...] Parfois ils sortaient timidement de leurs asiles et venaient effrayer les vivants ou répandre parmi les méchants les leçons funestes de leurs sciences.
8	[...] Je n'eus d'abord que des rêves confus, mêlés de scènes sanglantes. [...]	[...] «C'est avec cela qu'il l'a frappé.»
9	[...] Je me sentais glisser comme sur un fil tendu dont la longueur était infinie. [...]	Elle n'appartenait pas au rêve; c'était la voix d'une personne vivante, et pourtant c'était pour moi la voix et l'accent d'Aurélia...

1	2	3
10	[...] Je me trouvais dans une salle inconnue et je causais avec quelqu'un du monde extérieur, – l'ami dont je viens de parler, peut-être. [...]	[...] Mais tout avait disparu. [...]
11	[...] Je me trouvais dans un lieu désert, une âpre montée semée de roches, au milieu des forêts. [...]	[...] Il me semblait la voir comme à la lueur d'un éclair, pâle et mourante, entraînée par de sombres cavaliers... [...]
12	[...] Une femme, qui avait pris soin de ma jeunesse, m'apparut dans le rêve et me fit reproche d'une faute très grave que j'avais commise autrefois. [...]	[...] Maintenant, il est trop tard!» [...]
13	[...] Arrivé vers le Louvre, je marchai jusqu'à la place, et, là, un spectacle étrange m'attendait. [...]	[...] Pendant deux ou trois heures, je contemplai ce désordre et je finis par me diriger du côté des halles. [...]
14	[...] Pendant mon sommeil, j'eus une vision merveilleuse. [...]	[...] Un verger délicieux sortait des nuages derrière elle, une lumière douce et pénétrante éclairait ce paradis, et cependant je n'entendais que sa voix, mais je me sentais plongé dans une ivresse charmante. [...]
15	[...] Je continuais mon rêve, et, quoique debout, je me croyais enfermé dans une sorte de kiosque oriental. [...]	[...] Et je voyais, en effet, sur une ligne d'ombre qui se faufilait par un des jours de la porte, la génération descendante des races de l'avenir.
16	[...] Cette nuit-là, j'eus un rêve délicieux, le premier depuis bien longtemps. [...]	[...] Celle-là s'est rencontrée près de toi, et c'est pourquoi il m'est permis à moi-même de venir et de t'encourager.» [...]
17	Sur un pic élané de l'Auvergne a retenti la chanson des pères. [...]	[...] C'est alors que je suis descendu parmi les hommes pour leur annoncer l'heureuse nouvelle.
18	Je me trouvais en esprit à Saardam, que j'ai visitée l'année dernière. [...]	[...] Je vis par là que notre patrie devenait l'arbitre de la querelle orientale, et qu'elles en attendaient la solution. [...]

Жирепатра:

1. Nerval G. de. Œuvres. Paris : Garnier Frères. 1966. P. 432–486.

ЗНАЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ЮРИСТА

Безуса Ю. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1*

*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Нові економічні умови, динамічна нестабільність, поява конкуренції на ринку праці і необхідність орієнтації особи в ситуаціях невизначеності, зміна ідеалів молоді, відсутність ідеологічного контролю у сфері культурно-освітньої діяльності ставлять нові вимоги до особистості і професійної підготовки майбутнього фахівця, головним завданням якого стає його саморозвиток у професії.

Саморозвиток можна розглядати як характеристику особистості, обумовлену внутрішньою активністю, свідомістю, спрямуванням на покращення своїх особистісних якостей, знань, умінь та здібностей. Як зазначає Юркевич О.М., «одним з головних аспектів саморозвитку особистості є її самоосвіта, на тлі якої здійснюється самовдосконалення. Питання саморозвитку в професійному напрямі виникають у зв'язку з проблемою професійної компетентності, з недостатністю освітнього рівня особистості, з чого можуть слідувати висновки щодо відповідності посаді, необхідності перепідготовки, перепрофілювання, додаткової освіти тощо. Однак, ідеальна цілісність у професійній компетентності є недосяжною, в дійсності завжди є пробіли в освіті, що потребують саморозвитку особистості» [2, с. 3].

Таким чином саморозвиток є активною перетворюючою діяльністю особистості, що спрямована на розкриття власних потенціалів, а психологічними предикторами саморозвитку є усвідомлення самоцінності, підвищення самоефективності, впевненості в собі, розвиток інтуїтивних навичок, комунікативних умінь, позитивне самовідношення.

Проблемі саморозвитку особистості присвячено чимало праць у філософії, психології та педагогіці. Водночас, не менш актуальними залишаються питання щодо специфічних особливостей саморозвитку особистісних та професійних характеристик представників юридичних професій. В юридичній професії необхідність саморозвитку, пов'язана з професійною компетентністю, виникає у зв'язку з високою соціальною відповідальністю ролі юриста. Саме професія юриста належить до числа тих професій, у яких особливо вираженим є вміння

розвивати себе як професіонала. Специфічність професійної діяльності юриста полягає в тому, що вона здійснюється в рамках правового поля, спрямована на виконання закону, захист прав, свобод та інтересів громадян та державності. Юристи різних професійних спрямувань в своїй діяльності спираються на об'ємну базу діючого законодавства, а його зміни, прогалини та колізії вимагають високого рівня оволодіння теоретико-практичними знаннями, постійного перенавчання та власного професійного оновлення.

Кузьменко Д. О. акцентує увагу на визначальній ролі професійної саморегуляції в юридичній діяльності майбутніх юристів, що визначається ним як «інтегративна особистісна професійна характеристика майбутнього фахівця спеціальності «Правознавство», яка передбачає усвідомлення ним своїх дій, почуттів, мотивів, свого становища та доцільна видозміна власної діяльності відповідно до вимог ситуації». [1, с. 105] Таким чином, до професійної саморегуляції юриста вище-згаданий науковець відносить: фахові вимоги до особистості та діяльності юриста, які стимулюють соціальну й пізнавальну активність юристів, спрямовану на фахову самореалізацію; усвідомлення позитивних і негативних аспектів власної діяльності, оцінку та самооцінку, виділення якостей, що сприяють підвищенню правового рівня; уміння виявляти витримку, здійснювати самоаналіз, самоконтроль, самокорекцію поведінки тощо.

Необхідно зазначити, що саморозвиток є необхідною умовою процесу професіоналізації в цілому. Остання складається з трьох основних етапів: періоду професійної підготовки, періоду адаптації до професійної діяльності і періоду стабілізації у професії. Професіоналізація юриста може бути розглянута як процес прогресивної зміни особистості правника під впливом соціальних, психологічних, професійних умов та власної активності, спрямованої на професійне вдосконалення. В процесі професіоналізації відбувається психологічна перебудова особистості юриста від професійного самовизначення до самореалізації в професійній діяльності, при чому майбутній спеціаліст у сфері юриспруденції лише в тому випадку зможе стати професіоналом, якщо його професійний розвиток включатиме формування моральних якостей та цінностей, що дозволяють йому вирішувати власну задачу переходу до активної, самостійної та відповідальної ролі.

Відомо, що професійний юрист у певній мірі повинен володіти здібностями освіченого психолога, налагоджуючи міжособистісні взаємозв'язки і прибираючи аутистичне спрямування поведінки особи. На правовому рівні зазначена проблема може бути вирішена завдяки двом стратегіям прояву соціальної компетентності: 1) посилене вивчення нескінченної множини моделей особистісної поведінки;

2) інтенсифікація саморозвитку, пошуку свого місця в суспільстві та професії. Зазначимо однак, що потрібно поєднувати обидві стратегії для досягнення високого рівня соціальної компетентності юриста. Також встановлено, що нестача інтелектуальних здібностей в особи юриста може бути компенсована його самодисципліною і саморозвитком у цьому напрямку.

Західні науковці наголошують на необхідності постійного вдосконалення професійних якостей та навичок юриста в його щоденній роботі, пропонуючи для цього здійснення наступних заходів: 1) знаходити час на активний відпочинок, спорт, спілкування з родиною тощо, адже це дозволяє розуму «відпочити», звільнитися від стресу і сприятиме більш плідній професійній діяльності; 2) постійно навчатися, щоб бути в курсі усіх змін в юридичній сфері – читати книжки, слухати подкасти, підписуватись на блоги та слідкувати за аккаунтами, що розповсюджують відповідну інформацію; 3) спілкуватись з представниками своєї професії (наприклад, в інтернет – спільнотах), бо це допомагає у вирішенні складних питань шляхом запозичення досвіду більш досвідчених юристів і надихає на досягнення власних цілей; 4) не боятися змін, бути готовим до них і змінюватись самому, щоб бути завжди попереду в своїй професійній сфері; 5) бути уважним до деталей під час укладання документів або спілкування з клієнтами, адже точність, послідовність і відсутність помилок свідчить про високий рівень професіоналізму; 6) вчитися працювати в команді, тобто досягати ефективного співробітництва з іншими юристами, розвиваючи при цьому власні навички роботи з людьми [3].

Отже, здібність до саморозвитку, як частина професійної компетентності юриста, дозволяє йому сформувати чіткі уявлення про фундаментальні закономірності міжособистісних відносин, осягнути мету та значення свого професійного покликання й досягти успіху в практичній діяльності.

Література:

1. Кузьменко Д. О. Професійна саморегуляція майбутніх юристів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2019. Вип. 5(161). С. 105–110.

2. Юркевич О. М. Логічна культура і саморозвиток особистості в юридичній освіті. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 26–27 березня 2021 р.). Харків : Друкарня Мадрид. 2021. С. 266–267.

3. Danyal Hakakzargar. Self-development Through a Career in Law. *Featured Stories. Low Entropy Foundation*. 2023. Oct. 27. Canada. URL: <https://lowentropy.org/self-development-through-a-career-in>

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ВИБІР КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ПРИ СТРЕСІ

Бондаревич С. М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Практичної психології»
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

В умовах підвищеного навантаження на роботі, швидкого темпу життя, соціальних проблем та несприятливих подій, вміння ефективно керувати стресом стає життєво важливим [1, с. 26–31; 2, с. 620–632].

Існуючі вроджені індивідуально-психологічні відмінності, що пов'язані з властивостями темпераменту, є одним з важливих факторів, та визначають різноманітність і силу емоційного переживання особистості, вони часто призводять до стресу, який надалі провокує розвиток найімовірнішого для кожного типу темпераменту психосоматичного розладу за принципом слабкої ланки [4].

Залежно від того, яка система в організмі людини є більш слабкою в залежності від темпераментальних особливостей особистості та способів реагування на стрес, в тому органі або в тій системі виникатиме порушення, спочатку функціональне, потім органічне. До цього типу розладів відносяться: ішемічна хвороба серця, артеріальна гіпертензія, виразкова хвороба шлунка, цукровий діабет, захворювання суглобів, алергічні реакції, також до цієї групи необхідно віднести захворювання жовчовивідних шляхів, бронхолегеневої системи, щитовидної залози, сечовивідної та репродуктивної системи [4].

Індивідуальна реакція людини на стресову дію значною мірою зумовлена вродженими властивостями її нервової системи [3, с. 102–110]. І.П. Павлов, доводячи наявність певної закономірності у вияві індивідуальних відмінностей, висунув гіпотезу, що в основі їх є фундаментальні властивості нервових процесів – збудження та гальмування, їх рівноваженість і рухливість.

Стрес у житті людини займає перше місце, серед психофізіологічних та біологічних процесів [5].

Першим спробував розмежувати фізіологічне й психологічне розуміння стресу Р. Лазарус (1970). На думку вченого, між стресором і відповідною реакцією організму включаються проміжні змінні, що мають психологічну природу. Основне значення він надає чиннику оцінки загрози, тобто передбаченню людиною можливих небезпечних наслідків на нього ситуації [5].

Особливу увагу в своїх дослідженнях Лазарус відводить процесам оцінки та подолання стресу, що є важливими при взаємодії людини з навколишнім середовищем. На думку Р. Лазаруса, психологічний стрес відрізняється від усіх інших видів стресу наявністю в структурі розвитку цього стану опосередкований змінною – загрози деякого майбутнього зіткнення людини з якоюсь небезпечною для нього ситуацією. Символи травмуючого майбутнього впливу оцінюються сукупністю когнітивних процесів [6, с. 59–64].

Згідно із моделлю стресу А. Кагана та Л. Леві (1971), яка базується переважно на ідеях Г. Сельє, важливим є тип взаємозв'язку між рівнем психосоціальної стимуляції і ступенем стресу, і те, що він виступає в якості причини виникнення розладу. Іншою важливою стороною цієї моделі є наявність «психобіологічної програми», яка визначається схильністю до реагування за певним чином, що обумовлено, з одного боку, спадковістю, а з іншого боку – відображає результати минулого досвіду і навчання [6, с. 59–64].

Щодо впливу особистісних особливостей людини на виникнення та розвиток стресу, різними дослідженнями встановлено залежність розвитку психологічного стресу від індивідуальних та особистісних характеристик людини: віку, загального стану здоров'я, типу нервового реагування та темпераменту, локусу контролю, психологічної витривалості (стійкості) та самооцінки [2, с. 620–632; 3, с. 102–110].

У стресовій ситуації вплив темпераменту на спосіб та ефективність діяльності посилюється: людина під керуванням вроджених особливостей свого темпераменту має свою індивідуальну реакцію, яка вимагає мінімального енергетичного рівня та часу регулювання.

Поведінкові реакції на стрес це зазвичай дії, які направлені на подолання ситуацій, що визивають стрес. Вибір людиною конкретних дій залежить від чинників, які зумовлені зовнішніми обставинами, а також індивідуальними особливостями особистості [1, с. 26–31; 3, с. 102–110; 6, с. 59–64]. Важливо зазначити, що саме ті самі дії людини (стратегії) зазвичай визначають чи будуть наслідки цього стресу мати позитивний чи негативний вплив на людину.

Розуміння індивідуальних особливостей особистості у відношенні до стресу, дає нам змогу краще прослідкувати реакції людини на негативні життєві події. Треба зазначити, що відношення індивідом до власних успіхів чи невдач формує його уявлення щодо власного потенціалу, впливає на відчуття власної самоефективності та самовідношення загалом [3, с. 102–110; 6, с. 59–64].

За результатами дослідження показано, що існує взаємовплив між індивідуально-психологічними особливостями особистості та реагуванням особистості на стрес у виборі копінг-стратегій.

Так, досліджувані з різними типами темпераменту, обирають для себе різні види копінг-стратегій. Перевага при виборі копінг-стратегії у засобі реагування індивіда на стрес часто залежить та пов'язана з силою нервової системи, витривалістю, процесами збудження і гальмування.

Таким чином, між використанням копінг-стратегій та індивідуально-психологічними особливостями особистості існує певний взаємовплив.

Але проблема за індивідуальними особливостями (відмінностями реагування на стрес) ще не достатньо розглянута та потребує подальшого вивчення.

Література:

1. Бондаревич С. М. Часові характеристики дезадаптації людини у ситуації бойового стресу / ГАБІТУС. Науковий журнал. Випуск 37, 2022. С. 26–31. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.37.4>

2. Шевченко Р. П., Бондаревич С. М., Павлік Н. В. Дослідження особливостей психологічної адаптації військовослужбовців до стресу. *Журнал «Перспективи та інновації науки». Серія : Психологія*. 2023. № 9(27). С. 620–632. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9\(27\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9(27))

3. Наугольник Л. Б., Кіт В. В. Індивідуальні відмінності в реагуванні на стрес керівниками ОВС. *Журнал. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів : ЛьвДУВС, 2014. Вип. 1. С. 102–110.

4. Бондаревич С. М. Проблема часу та темпераменту при соматичних порушеннях : монографія. Одеса : Видавець СВД М. П. Черкасов, 2009. 236 с.

5. Бардин Н., Жидецький Ю., Когут Я., Пряхіна Н., Ясінський В. Стрес та стресостійкість в діяльності працівників правоохоронних органів. Львів, 2020. 119 с.

6. Салюк М. А., Лісова Л.І. Характеристики самоефективності та локусу контролю особистості як предиктори стресостійкості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. № 1. Том 1. С. 59–64.

СТУДЕНТСЬКА ВІКТОРИНА ЯК СИМУЛЯЦІЙНИЙ МЕТОД КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Будасва І. В.

*кандидат медичних наук,
асистент кафедри інфекційних хвороб
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Ключовим елементом навчання в медицині є робота по відпрацюванню практичних навичок оцінки лабораторних та інструментальних досліджень. Для цього використовуються розбір клінічних ситуацій з реальними пацієнтами, рішення клінічних задач або розбір лабораторно-інструментальних тестів за певною тематикою. Ефективність використання таких освітніх технологій доведена на додипломному та післядипломному рівнях навчання.

В роботі пропонується розглянути доцільність застосування студентської вікторини для закріплення практичних навичок по оцінці лабораторних тестів. Ця освітня стратегія основана на використанні симуляційної технології, коли представляються різні варіанти лабораторних тестів за певною тематикою.

Симуляційна технологія є необхідним елементом навчання в медицині [1]. Перевагою застосування вказаних технологій є такі: 1. Не завжди є можливість провести клінічний розбір реального «тематичного» пацієнта. 2. Симуляційна технологія дозволяє студенту отримати стандартизований клінічний досвід. 3. Щодо стосовно до студентської вікторини, як методу симуляційної освітньої технології, то при ній використовується практика «повторення» вже набутого навчального матеріалу, що дозволяє закріпити вивчений матеріал. При цьому є реальна можливість відпрацювати навички оцінки результатів дослідження до «автоматичного» рівня. 4. Під час обговорення вікторини є можливість розглянути нетипові клінічні ситуації. 5. Колективне обговорення матеріалів вікторини дозволяє залучити студентів до скоординованої командної роботи. 6. Студентська вікторина, як симулятор, є важливим фактором підвищення мотиваційного навчального досвіду, формування ефективної командної роботи та зворотнього зв'язку з боку команди на представлений матеріал.

Відомо, що симуляційні технології передбачають застосування чотирьох основних методів відпрацювання клінічних навичок: симульованого пацієнта, манекена, віртуального пацієнта та гібридний метод [2]. В нашому випадку ми використовуємо технологію

«віртуального пацієнта» у вигляді студентської вікторини, яка представляє лабораторні тести при різних клінічних ситуаціях по темі заняття. Ця практика нами була впровадження в процес навчання із студентами 5 та 6 курсів. Її можна застосовувати і при очній, і при дистанційній формі навчання.

Мета застосування студентської вікторини – це закріплення практичних навичок оцінки лабораторних тестів при різних клінічних ситуаціях. Розглянемо використання цього методу на прикладі вікторини по оцінці біохімічних печінкових комплексів. На 5 курсі після обговорення теми заняття обмежено вивченням актуальних питань вірусних гепатитів. На заключне заняття один із студентів отримує завдання і готує презентацію печінкових тестів при різних варіантах вірусних гепатитів, а саме: гострий вірусний гепатит, безжовтушний, жовтушний, легкий та середньотяжкий вірусні гепатити, тяжкий гепатит без гепатодистрофії, тяжкий гепатит з гепатодистрофією. Це основний набір нозологічних форм ураження печінки, який обговорюється на 5 курсі.

На 6 курсі тема заняття по вивченню вірусних гепатитів розширюється і оснований на питаннях диференційної діагностики вірусних гепатитів з іншими хворобами, які проявляються жовтяницею та гепатомегалією. Обговорення цієї теми спрямовано на диференційну діагностику захворювань, які супроводжуються непрямую та прямою гіпербілірубінемією. Тому до вищевказаних тестів додаються печінкові тести, які характерні при різних клінічних сценаріях вірусних гепатитів і при хворобах, що не пов'язані з інфекційними гепатитами, але супроводжуються жовтяницею та гепатомегалією, а саме: для гемолітичної анемії, синдрому Жильбера, Криглера-Наяйра, холестатичних гепатитів автоімунного походження, хвороб, пов'язаних з обструкцією жовчодорогу.

Відомо, що будь-яка вікторина – це варіант навчальної «гри», де від учасників очікується усна чи письмова відповідь на запропоноване питання. Студент, представляє презентацію лабораторних тестів (печінкові комплекси, гемограми, аналізи сечі) по вказаним нозологіям. Але основною умовою роботи є відсутність назви хвороби, для якої характерний представлений тест, тести не повинні бути підписані, вони «безіменні», відповідь на даний тест знає тільки його автор, тобто – студент, який готував цю презентацію. Після розбору основних питань заняття студент представляє презентацію біохімічних тестів і з боку студентської групи поступають варіанти оцінки тестів. Автор презентації не тільки представляє свою роботу, але і виконує активну роль судді і оцінює вірність запропонованих відповідей з боку студентської групи. Таким чином студенти залучаються до командної

роботи. Бажано, щоб викладач при цьому виконував відносно пасивну роль, і поки обговорення буде йти у вірному напрямку, не слід втручатися у роботу команди. Але при наявності помилок в оцінці тестів викладач повинен активно виправити ситуацію, аргументовано пояснити невірність аналітичного процесу з боку студентів.

Як правило, такий варіант відпрацювання практичних навичків по оцінці лабораторних та інструментальних досліджень викликає активну мотиваційну діяльність студентів, їх зацікавленість, жваву емоційну реакцію, формуються навички колективної роботи. На власному досвіді можна стверджувати, що студентська вікторина є одним із найбільш ефективних інструментів симуляційного навчання.

Висновки:

1. Студентська вікторина є потужною підтримкою традиційної навчальної програми.

2. Студентська вікторина дозволяє відтворити цілу низку клінічних ситуацій, як для закріплення основної тематичної нозології так і для проведення диференційної діагностики з іншими хворобами.

3. На прикладі віртуальних клінічних сценаріїв відпрацьовуються навички колективної комунікаційної роботи.

4. Робота з віртуальними клінічними сценаріями демонструє інтеграцію теорії та практики, має найвищий ступінь реалістичності саме тому, що проводиться навчання на лабораторних та інструментальних тестах, які застосовуються в медичній практиці щоденно і являються рутинними.

Література:

1. Motola I., Devine L., Chung H.S. et al. Simulation in healthcare education: N.10. P.e1511-e1530.

2. Till H., Ker J., Myford C. et al. Constructing and evaluating a validity argument for the final year simulation exercise // Adv. Health Sci. Educ. 2015 Vol. 20. P. 1–27.

ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Веремієнко Л. П.

викладач вищої категорії, викладач-методист

Відокремлений структурний підрозділ

«Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва

Дніпровського державного технічного університету»

м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них – світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу взагалі.

Дуже тісно народна творчість пов'язана із звичаями, що являють собою закони, якими українці керувались щоденно.

Велике значення для утвердження національної самосвідомості українців мали народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. Звичаї українського народу пов'язані з традиційним світоглядом, який складався протягом багатьох століть і зберіг ознаки дохристиянських вірувань. Зі зміною умов життя змінювалися й традиції святкування, відбувалася постійна трансформація обрядових дійств, деякі їхні елементи зникали, замінювалися іншими, але основний зміст та сакральний сенс збігалися.

Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рух і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духову культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес постання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно зв'язана зі звичаями народу. Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому.

Традиції – це те, що передається із покоління в покоління як загальноприйняте, загально-обов'язкове, перевірене минулим досвідом, необхідне для існування колективу чи держави. Мета традицій полягає, щоб закріпити відтворити в нових поколіннях усталені способи життя,

поведінку, мислення. Всі традиції реалізуються через звичаї, свята і обряди. Звичай – це те, що стало звичним, засвоєним, що увійшло в ужиток, це масові дії, які відтворюються тривалий час, повсякденний усталений спосіб поведінки, що склався історично. Український термін «обряд» походить від слова обряджати, що значить приводити в належний вигляд, упорядкувати, прикрашати, зробити красивим. Обряд – узвичаєне, обов’язкове символічне дійство, приурочене до відзначення найбільш важливих подій у житті людського колективу, родини чи навіть окремої особи.

Різдво Одним з основних українських звичаїв є святкування Різдва. У передріздвяний день – 6 січня – відзначається Святвечір. Основними стравами на Святий вечір є кутя – рисова або пшенична каша з медом, родзинками і маком, а також узвар – компот із сухофруктів. Всього, за звичаєм, у Свят вечір подають 12 пісних страв. А ось 7 січня, на юрба колядників ходила з торбами для збору гостинців. Вони вибирали собі головного – Березу (або Брезая), латкового (який збирав сало й ковбаси), скарбника, хлібоношу, звіддаря (носив зорю), танцюристів, дзвонарів, скрипалів і т.д. Коляда тривала кілька ночей, поки не обходили кожен будинок у поселенні.

Разом із зимою приходить до нас і Новий рік, одне з найдавніших і найпопулярніших календарних свят. Цей день святкується всіма народами нашої планети з давніх часів. В Україні традиційним українським символом на Новий рік був « Дідух»! Виготовляли його з кулів або з першого зажинкового снопа. У світлиці його ставили напередодні багатой куті. Свою обрядову роль Дідух виконував протягом усіх різдвяних свят. Він символізував спільного предка. Присутність Дідуха привносила в родину святочність, затишок і врочистість.

За повір’ям , який перший день нового року, таким буде й весь рік, тому бажано важку й неприємну роботу відкласти на потім.

Одне з найбільш важливих родинних свят, один із найбільш магичних днів, коли кожна сім’я і словом, і ділом створювала у своїй оселі атмосферу затишку, багатства, щастя й миру – Свят-вечір, що припадає на 6 січня. Цього дня кожна родина готувала першу кутю. Її називали багатою, оскільки господиня мала наготувати 12 страв.

Найголовніша обрядова страва – кутя, її традиційно виготовляли з пшеничного чи ячмінного зерна. Святвечір, або багата кутя, – суто родинне свято. Його справляли ввечері, коли за обрядовим столом збиралися лише члени сім’ї: хто ж спізниться, той « цілий рік блукатиме поза хатою». А коли на небосхилі з’являлася перша надвечірня зірка, вся родина сідала за багатий стіл.

Першими колядують діти після появи на небі першої зірки, після них – окремо ватаги хлопців і дівчат. Ходили колядувати із зіркою, із дзвіночками і торбинками, куди складали подарунки.

Ще один популярний український звичай – тиждень Масляної. Звичай передбачає проводи зими і зустріч весни. Масляну відзначають в останній тиждень перед Великим постом. Масляна Основні відмінності свята – це млинці і народні гуляння. У стародавні часи млинець вважали символом сонця, так як він, подібно до сонця, теж жовтий, круглий і гарячий, і вірили, що з'їдаючи млинець, люди отримують частинку його тепла і сили.

Важливим святом для українців є Великдень. Головне православне свято. У цей день душі віруючих переповнені радістю, випромінюють щастя, природа також сприяє цьому. Відступають ознаки зимового сну, весняним теплом наповнюється природа та душі людей. Прийнято не спати в ніч перед Великоднем, напередодні всі йдуть до церкви. Люди приносять різноманітні страви в кошику для освячення до церкви і коли повертаються додому, наступає пора перервати піст на насолодитися смаколикami. Незалежно від того що на столі може бути кулінарне розмаїття прийнято почати свято пасхальним хлібом. В цей день кожен православний християнин вітає інших словами: Христос воскрес! І отримує підтвердження у відповідь : Воістину Воскрес!

Одним із популярних свят є також свято Івани Купала. Стародавнє слов'янське свято Івана Купала організовують на честь сонця і відзначають день літнього сонцестояння. Свято наповнено ритуалами, пов'язаними з водою, вогнем і травами. У цей день сміливці стрибають через вогонь, а опівночі люди шукають квітку папороті, щоб отримати можливість зазирнути в майбутнє і знайти незлічені багатства. Дівчата роблять вінки з польових квітів. Пускають їх на воду і спостерігають : якщо вінок попливе – дівчина вийде заміж в цьому році, якщо потоне – ні.

Бережуть українці і весільні традиції. Сім'я має велике значення для українців, тому за весільними традиціями, звичаями шлюбу та хрещення стежать з особливою увагою. Весільні церемонії починаються з обряду сватання: наречений посилає старших, шановних людей, які пропонують батькам нареченої видати її дочку заміж. У випадку позитивної відповіді дівчина передає вишитий рушник, у випадку відмови старші отримують гарбуз. За кілька днів до весілля печеться ритуальний хліб – коровай. У день весілля наречений заходить в будинок нареченої, щоб забрати її до церкви, але перед цим має заплатити викуп. Після традиційного шлюбу святкування продовжується в будинку чоловіка. Після обіду молода дружина розплітає косу і покриває голову хустиною як знак, того що вона стала заміжною жінкою. Свята, ігри та пісні, часто продовжуються наступного дня.

Література:

1. Українці : Свята. Традиції. Звичаї / уклад. І. Коверець. Донецьк : Альфа-Прес, 2004. 304 с.
2. Шкода М. Н. Традиції і свята українського народу. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 384 с.: іл.

ІНТЕРАКТИВНІ ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Голего Н. М.

*старший викладач кафедри комп'ютеризованих систем управління
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Мінливість сучасного світу ставить перед системою освіти та суспільством загалом завдання швидкої адаптації до нових умов життя. Різка зміна парадигм уже не здається чимось абстрактним. Реальність вимагає все більшої гнучкості у процесі реагування на виклики. На нашу думку, хмарні технології є одним із тих інструментів, що стають у нагоді саме в освітньому середовищі при намаганнях бути гнучким.

У наслідок цього одним із актуальних питань залишається впровадження новітніх технологій в освітній процес. На сучасному етапі одними з яких і є хмарні технології, які допомагають змінити навчальне середовище, зродити освітній процес більш різноманітним та практично значимим для широкого кола здобувачів освітніх послуг. Упродовж останніх років проблема хмарних технологій в освіті стала доволі популярною, багато дослідників стали працювати у цьому напрямку. Однак ще потребують дослідження вузькі аспекти цієї теми, а саме особливості використання хмарних технологій під час вивчення конкретних предметів та тем.

Для систематизації навчального матеріалу доцільно використати хмарні сховища. Найбільш зручними хмарними додатками для зберігання, редагування та синхронізації файлів є *Google One* (Диск) та *Microsoft Office*. Вчитель може використати дані сервіси для розміщення додаткової інформації з даної теми, яка відсутня у підручнику. Вони забезпечують зберігання файлів різних форматів. В хмарних сховищах можна розмістити різноманітні документи, наукові статті, цікаві факти, посилання на документальні чи художні

фільми тощо. Сховища можуть стати місцем, де здобувачі освітніх послуг зможуть отримати додаткову інформацію у разі виникнення зацікавлення до теми. Для візуалізації навчального матеріалу найчастіше використовують презентації. Презентації можна створити за допомогою наступних сервісів: *Prezi*, *PowerPoint*, *Haiku Deck* та інші. Презентація дозволяє зібрати весь навчальний матеріал у різних форматах відповідно до логіки навчального заняття [1].

Ефективність хмарних технологій буде зумовлена тим, наскільки вчитель зможе доцільно інтегрувати їх в процес навчання. Для цього, насамперед, необхідно з'ясувати яка мета та цільові завдання ставляться до вивчення, на прикладі теми «Тоталітарні режими як виклик людству». Для формування в здобувачів освітніх послуг хронологічної компетентності доцільно використати стрічку часу. Існує ряд сервісів для роботи над стрічкою часу, а саме *Timetoast* – простий сервіс для створення часових стрічок. Дозволяє розміщувати в хронологічній послідовності дату, опис, посилання, а також додавати зображення, відеоролики та файли та *Tiki-Toki* з можливістю створення 3D стрічок, коли послідовність подій можна переглядати, рухаючись вглиб екрану. Події можна доповнювати зображеннями або відео.

Для наповнення презентації доцільно використати інфографіку – візуалізація даних, яку можна створити за допомогою сервісів *Vizualize* чи *Easel.ly*. Інфографіка поєднує в собі текстову інформацію та зображення, що структурована і відповідно краще сприймається здобувачами освітніх послуг. Інфографіку краще створювати на основі матеріалу однієї теми чи пункту плану уроку.

За умови базової цифрової грамотності здобувачі освітніх послуг можуть також бути залучені до підготовки презентацій чи виготовлення інфографіки. Така робота може бути представлена як розробка проекту. Використання в освіті хмарних технологій також допомагає формуванню у здобувачів освітніх інформаційно-комунікаційних компетентностей. Таким чином, хмарні технології та створений на їх основі інформаційний освітній простір є альтернативою традиційному навчально-виховному процесу, що забезпечує умови для персонального навчання, інтерактивних занять і колективного викладання. Крім того, мережева хмара дозволяє тим, хто навчається, взаємодіяти із широким колом учасників незалежно від їх місцезнаходження [2].

Хмарні сервіси застосовують для того, щоб зробити доступним користувачеві електронні освітні ресурси, що складають змістовне наповнення хмарно орієнтованого середовища, а також забезпечити процеси створення і постачання освітніх сервісів. Завдяки цьому створюється персоналізоване комп'ютерно інтегроване навчальне

середовище – відкрите комп’ютерно інтегроване навчальне середовище педагогічних систем, в якому забезпечується налаштування на індивідуальні інформаційно-комунікаційні, інформаційно-ресурсні та операційно-процесуальні потреби учасників навчального процесу [3].

Література:

1. Голего Н. М., Панфьоров О. В. Принципи побудови навчальних систем з інтелектуальним інтерфейсом. *Інтелектуальні тех-нології лінгвістичного аналізу* : наук.-техн. конф., 22–23 жовтня 2019 р. : тези доп. К., 2019. С. 39.

2. Апенько Н. В., Гутнік, К. О., Устенко І. В., Краліна Г. С. Аналіз сучасного стану користування інформаційно-комунікаційними технологіями та вдосконалення якості освіти. *Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції «Європейська наука XXI століття – 2018»*. Przemysl, Nauka i studia, 2018. С. 3–6.

3. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях. Вінниця : ООО “Планер”, 2005. 366 с.

SELF-DEVELOPMENT OF A DOCTOR-TEACHER IS THE GUARANTEE TO SUCCESSFUL TRAINING OF FUTURE DOCTORS

Gorb-Gavrylchenko I. V.

*Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Therapeutic Dentistry
Dnipro State Medical University
Dnipro, Ukraine*

On the background of the development and widespread use of information and knowledge-intensive technologies in medicine, the emergence and introduction into the practice of dentistry of modern equipment, instruments and modern technologies in the diagnosis, treatment and prevention of dental diseases in our country, the problem of moral and humane attitude towards people acquires particular significance [1]. Especially during periods of economic and socio-political transformations, social imbalances during a crisis, and an ethical vacuum. The demands of society and employers who need to improve the quality of medical care and train competitive medical personnel based on a radical update of the training

process are changing. In this regard, there is a growing need for a sociological analysis of the problems of forming a new status and social role of a doctor-teacher, for the study of his dynamically changing professionally important qualities, and for the analysis of his new functions as a highly qualified specialist [2].

In the system of higher medical education, a doctor-teacher is required to simultaneously have two complex types of professional activity: medical and pedagogical. This complex process of integrating the pedagogical component into the professional activity of a doctor requires a sociological analysis of various problems in the field of training doctors. A completely new social role of a doctor-teacher is being formed in the process of obtaining additional professional education “Higher School Teacher”. The gradual process of integration dictates the study of conditions and factors influencing the success of this process, providing the doctor-teacher with modern innovative social and pedagogical technologies [3].

The quality of higher medical education and the strengthening of the moral position of doctors as a key social group in the healthcare system are decisively influenced by the professionally significant personality traits of a doctor-teacher, the combination of the structural role functions of a doctor, a teacher and an agent of socialization [4].

The self-development of the doctor, the formation of his professional position can be represented but as a process of assessment, selection, creation of means, methods, technologies, techniques, methods, most more adequate and effective in the development of a medical student’s personality.

Providing appropriate psychological conditions and mechanisms is extremely necessary for goal-oriented new formation of professional consciousness of doctors.

As follows from the practice of higher medical education and methods of preparation and implementation practical studies in clinical departments will convince us that it is in the organization. This unique meeting of a senior student-teacher conceals a powerful resource for the development of professional creativity for future specialists.

The professional community of practical work can be considered in a triad:

- a) doctor-teacher;
- b) student – future doctor;
- c) patient – as a condition for the introduction of medical students into the profession.

Practical work contributes to the development of student reflection, the sphere of meanings and attitudes.

At the clinical department there is a need for a special method of training doctors and teachers in the course of advanced practice with more experienced supervisors, mentors, supervisors. It is precisely for the purpose of understanding such a role of practical work. The build-up and co-organization of a layer of values of education and personal development with a layer of means, norms of pedagogical activity, movement from the object level to the task and problem-existential level is understood in the course of pedagogical practice in the course of the development of professional consciousness.

The professional competence of a doctor-teacher is a comprehensive characteristic of the leading ability of a teacher to be the subject of his own activities. The subjectivity of the teacher-doctor acts as a system-forming principle that gives relative integrity and internal consistency to this model.

The subjectivity of a doctor-teacher, in particular, is manifested in the nature of his semantic attitudes, in the ability to build, design his own activities, and self-improvement.

The professional development of a humanist doctor is possible if the doctor-teacher, in addition to the educational system, also implements an educational system that creates conditions for the development of not only the professional competence of the future doctor, but also the spiritual, moral and cultural development of the individual.

Bibliography:

1. Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерій, О. П. Волосовець та ін. Медична освіта у світі та в Україні : навч. посібник. Київ : Книга плюс, 2005. 384 с.
2. Подольська Є. А. Освітня послуга: проблеми якості вищої освіти. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. Харків : Видавництво НУА, 2010. Т. 16. С. 130–134.
3. Кошечко Н. В. Методика вкладання у вищій школі : навч. посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 115 с.
4. Духківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : монографія. Київ : Академвидав; 2004. 352 с.

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Гресь Ю. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, детективної
та оперативно-розукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Розуміння сутності та призначення викладацької діяльності можливе через пізнання тих завдань, які ставить перед викладачем суспільство та закон. Законодавець визначає, що викладацька діяльність спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти [1]. Фактично робота викладача не обмежується переданням знань, вона є набагато більшою за своїм наповненням та важливішою за призначенням.

Викладачі закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти не просто подають навчальний матеріал, але й продовжують процес виховання і фактично спостерігають завершення формування особистості здобувачів освіти. Мова йдеться не лише про кількість та якість здобутих професійних знань та напрацьованих навичок, але й про систему моральних та ціннісних орієнтирів, світогляд та визначення власного місця і ролі у суспільстві. Тобто викладач повинен забезпечувати можливість усестороннього розвитку особи, з якою він взаємодіє у ході реалізації своєї діяльності.

Як зазначає законодавець, освіта є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього України [2]. При цьому законодавець не обмежується в даному твердженні якимось одним рівнем освіти, тому це означає, що протягом усього процесу здобуття освіти відбувається особистий розвиток та зростання особи. У відповідності до цього й визначаються особливості та характер взаємовідносин викладача та студентів. Тому основними цілями викладацької діяльності, зазвичай, називають:

1. Організація та керівництво процесом оволодіння здобувачами відповідного рівня освіти програмою знань, уміннями та навичками, що відповідають конкретному рівню.

2. Забезпечення здобувачів освіти необхідною базовою інформацією, навчальними засобами, наочним приладдям, необхідними для якісного та успішного освоєння програми відповідного рівня освіти.

3. Організація та проведення освітнього процесу таким чином, щоб здобувач певного рівня освіти міг не лише отримувати конкретні знання, але й розвивати і удосконалювати свої навички розумової діяльності та психологічних станів.

4. Організація та здійснення освітнього процесу мають бути спрямовані на виховання кожного здобувача освіти як високоморальної, творчо активної та морально зрілої особистості [3, с. 4].

Тому роль викладача не обмежується суто наданням інформації відповідно до конкретного навчального предмету та дисципліни, а також перевірки здобутих та засвоєних знань. Викладач повинен забезпечувати особистий розвиток та зростання особи, стимулювати її розвиток, допомагаючи у виборі напрямів реалізації та здійснюючи моральну підтримку.

Крім того, необхідно брати до уваги особливі психологічні умови напруженості життя сучасних здобувачів освіти, що обумовлені війною в Україні. Воєнна агресія Російської Федерації внесла значні корективи як у сам процес організації освітньої діяльності, так і вплинула на психологічно-емоційний стан, здатність до концентрації та самонавчання як здобувачів освіти, так і викладачів. Тому сьогодні перед викладачем постає новий виклик, пов'язаний із необхідністю здійснення психологічної підтримки та адаптації здобувачів різних рівнів освіти до умов нинішнього життя та особливостей набуття певних освітніх знань, умінь та навичок у теперішніх реаліях.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата доступу до ресурсу – 10.12.2023).

2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#top> (дата доступу до ресурсу – 10.12.2023).

3. Яковенко С.І., Яворська Г.Х. Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі: лекція для магістрів галузі знань 08 права спеціальність 081. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2016. 23 с. URL: https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lek_10-2016-pedagogika_ta_psychologija.pdf (дата доступу до ресурсу – 10.12.2023).

СУЧАСНІ ТРЕНДИ САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА ТА НАУКОВЦЯ ВИШУ: ІНДИВІДУАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ VS СПІЛЬНОТНІ НАСЛІДКИ

Діденко Л. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук філософського
факультету Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сучасний світ й освітній-та-дослідницький простір повертаються до «трендів минулих століть»: зокрема мультифункційності. Нині не так важливо бути фаховим, скільки уміти синтезувати знання з багатьох різноманітних царин. Вектор на саморозвиток, з одного боку, мав би сприяти результатному реалізуванню індивідуальних запитів фахівців, проте, з іншого боку, уможливорює низку утруднень для них. З-поміж утруднень варто згадати не тільки якісність трансльованих знань, на основі яких розвиватимуться навички до умінь, але й підтримування «мовчазного пуризму» у професійних спільнотах.

Розвиток передбачає зміни якісних характеристик органічного (спершу мінімальних на прикладі окремих складників, а згодом кардинального переналаштування усієї системи). Специфіка саморозвитку полягає у вибіркових параметрах, які окрема антропоодинаця цільово визначає для себе, щоб їх набутти та/або розширити [1]. Результатом і розвитку, і саморозвитку будуть «якісні зміни системи», які поставатимуть через інакші (часто їх називають «оптимізовані») «алгоритми дій» (інтелектуальні, вербальні, вчинкові), що можливо досягнути через (само)навчання [2].

У кожному виші є «типовий стандарт» викладача та науковця: це фахівець, котрий постійно зростає та самовдосконалюється як у власній темі/площині лекціювання та/або дослідження через «оновлення вузьких інфопакетів навчальних дисциплін та/або дослідницьких напрямів/тем/аспектів», так само й у переходах до компаративних та міждисциплінарних тем/досліджень. Останні постають достатньо складними для одного фахівця через низки «профільних аспектів», що не завжди очевидні для нефахівця. Саме тому останні 5 років відбувається поступове переорієнтування на колективні дослідження та їх популяризування.

У випадку викладача вишу саморозвиток може бути мінімальним, тобто зведеним до обізнаності дотичного до теми/питання, але без

аспектів деталізування. Тут саморозвиток формований під впливом простої цікавості через виокремлення самого феномена або загального принципу дії останнього. Натомість для науковця у площині міждисциплінарності деталізування поставатиме необхідністю та маркером його (тобто: науковця) «фахового вирізнення». Тут саморозвиток поставатиме результатом аналізування-та-синтезування вже не самих феноменів, а їх специфікованих властивостей, що можуть бути застосовані у інакших ситуаціях (реальних та/або модельованих).

Тренди саморозвитку можуть бути задані світовим співтовариством, «фаховою спільнотою», колегами або окреслені самостійно. У будь-якому випадку спершу необхідно дечому навчитися, відтренувати до автоматичності, а потім презентувати назагал й перетворювати на тренд сучасності. Але бажано враховувати, що більшість трендів мають «обмежений життєвий цикл»: вони миттєво можуть поширитися, але так само швидко «згасають» через не підтримування інтересу споживальників. Тренд саморозвитку заданий як головний компонент конкурування фахівців. Якщо людина та/або фахівець не практикує саморозвивання, то з часом він/вона «понижує власну професійність»: не може пояснити більшість професійних аспектів/питань через новітні відкриття та перспективи змінювання людини, суспільства, світу загалом. Мультипрофільність фахівця (та навіть й кожної сучасної людини) вже постає нормою, оскільки ознайомитися з феноменом вже недостатньо: необхідно уміти методологічно сумніватися, аналізувати, синтезувати, ранжувати та критично сприймати будь-які дані (щодо феноменів, подій та/або інших антропоодиноць). Безперечно мультипрофільність та міждисциплінарність займатимуть більше часу (на перших етапах), проте з розглядом кожного наступного феномена та/або ситуації це відбуватиметься автоматично. Таким чином сучасні тренди саморозвитку акцентують увагу не тільки на технічних параметрах (швидкість оброблення даних, критерії категоризування, корисність застосовності, планована результатність тощо), але й на індивідуальних змінах/коригуваннях когнітивних процесів.

У більшості досліджень прийнято розрізняти Східний (Азійський) та Західний (Європейський) вектори саморозвитку. Зауважу: нині набагато складніше їх демаркувати, проте вони насправді різні.

Східний (Азійський) вектор саморозвитку починається від індивідуального бажання знати хто ти: не щодо соціальних статусів, ролей чи приналежності до певної спільноти, радше щодо індивідуальних вподобань в-моменті [3]. Саме запит щодо самого себе постає головним для дослідження. Результат отримається автоматично (у вигляді досвіду, знань, нових навичок та відточених умінь), проте параметри сприймання будуть у кожного різними (залежно від настрою, життєвих

векторів, світоглядних орієнтирів тощо). Парадокс «східної моделі саморозвитку» – теза «пізнай себе» (у аспекті «що тобі близьке й подобається, те й розвивай, але так само ти маєш долати й виклики несподобаного»). Проте параметри сучасного конкурування моделюють трохи інакше: ти маєш уміти багато-чого (якщо не усе) й виконувати це якомога краще (тут: у межах своїх можливостей). Саме останні – «межі своїх можливостей» – це своєрідні «ситуації помежів'я» (тобто «усвідомлюю, що це для мене майже неможливо реалізувати, але маю виконати й саме тому віднаходжу свій оптимальний алгоритм для найліпшого результату») під впливом виклику з вуст інших («Мені вдалося! Ти теж маєш цього досягнути. Чим ти гірший?..»). Таким чином, східна формула саморозвитку – це індивідуальна практика як приклад-виклик відкритого доступу для наслідування іншими.

Західний (Європейський) вектор саморозвитку починається з накопичення знанневості та розвивання фаховоплощинних навичок до умінь. На західних теренах далеко не усі цікавляться «власним світиком» (за міркуваннями Г. Сковороди), зате з часом перетворюються на автоматів, що діють за принципом «треба, то зробимо». Знанневість та умілість – це розвивальні характеристики, які високо цінуються у професійному середовищі, проте «людські параметри» якимось химерним чином мають теж розвиватися (навіть побутує думка: «Вони ж автоматично у кожному від народження! Хіба ні?»). Таким чином, західна формула саморозвитку – це переважно професійний ріст, який не обов'язково має доповнюватися індивідуальноподобаними до змін параметрами.

І саме тут маємо розрив у Західному (Європейському) векторі саморозвитку: з одного боку, саморозвиток передбачає «підвищення/набування професійних характеристик» (тобто йдеться про «параметри фахівця»), проте, з іншого боку, кожному з нас бажано розгортати й те, що належить до «переліку власних вподобань» (тобто «індивідуальні параметри людини на ім'я-прізвище ...»). Для чого паралелізувати обидві лінії саморозвитку? Якщо «параметри фахівця» ілюструють наскільки результативно й швидко окрема антропоодинаця може виконувати свої професійні функції (що допомагає зберігати дієвість організації чи компанії як загалом, так само й на рівні окремого відділу), то «індивідуальні параметри людини на ім'я-прізвище ...» постають маркером унікальності (що привертає увагу не тільки у приватному, але й у фаховому просторах). Професійний саморозвиток необхідний для підтримання своєї «фахової функційності» (яка помітна тільки у розв'язках конкретних фахових ситуацій), натомість

індивідуальний саморозвиток і є тим, що приваблює інших задля наслідування (це формула унікальності конкретної людини).

Саморозвиток – це індивідуальна подорож з любов'ю до себе, у якій кожна антропоодинаця має навчитися не тільки ранжувати дані за параметром (не)важливе, але й говорити «ні» тому, що може зашкодити їй. Кожна мить змінює нас, але чи видимі ці зміни іншим?..

Отже, саморозвиток завжди матиме індивідуальні результати, які оптимізуватимуть існування окремої антропоодинаці, проте для більшості спільнот саморозвивальне створіння становить загрозу через високі стандарти, практиковану мудрість, умілість, знаннєвість та можливість бачити наперед кроки-наміри інших.

Література:

1. Brandtstädter J., Lerner R. M. (eds.). Action & Self-Development: Theory and Research Through the Life Span. California: Sage Publications, Inc., 1999.

2. Stovall J., Hull R. H. The Art of Learning & Self-Development. Shippensburg, Pennsylvania: Sound Wisdom, 2017.

3. TEDxVitosha: Master Shi Heng Yi – 5 hindrances to self-mastery. 2020. [Video]. TED. https://www.ted.com/talks/shi_heng_yi_master_shi_heng_yi_5_hindrances_to_self_mastery

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МОТИВАЦІЮ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ФОРМУВАННЯ ЛІКАРЯ-ПРОФЕСІОНАЛА

Дідич В. М.

кандидат технічних наук, доцент,

*доцент кафедри біофізики, медичної апаратури та інформатики
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна*

В суспільстві завжди високими є критерії для оцінки людей, які обрали професію лікаря. Це перш за все фахові вимоги, але психологічні, культурні та соціальні якості в комплексі доповнюють особистісно-професійний портрет людини, якій довіряють своє життя пацієнти та отримують шанс жити повноцінним життям. Професійні навички можна здобувати в процесі навчання, а вміння розуміти та почуття поваги та співпереживання до пацієнта необхідно виховувати постійно.

Безумовно, на становлення та формування людини, яка обрала гуманну і відповідальну професію лікаря впливає цілий ряд факторів. Вони мають різний характер і є ключовими в різні моменти, не можна виділити, який з них і коли важливіший, але в комплексі всі є рушійною силою для тривалого і достатньо енергозатратного процесу формування професіонального фахівця в галузі охорони здоров'я.

Від того на скільки вмотивованим є здобувач освіти при вступі на навчання до освітнього закладу залежать подальші його професійні здобутки. Але для досягнення вершини майстерності потрібні внутрішні бажання, здатність не зупинятися ні перед якими перешкодами та постійний саморозвиток, щоб завжди йти в ногу з можливостями сучасної медицини.

Як зазначив Я. Цехмістер, крім спеціальних знань загальної теоретичної і фахової підготовки з предметів медико-біологічного циклу, умінь та навичок діагностики і лікування, готовність до медичної діяльності передбачає високий рівень психологічної освіти, сформованість духовних цінностей, уміння коректно спілкуватися з пацієнтом, акцентувати увагу на можливості подолання хворобливого стану – тобто сконцентрувати вольові зусилля на духовних засобах, сформувані адекватні психологічні настановлення [1, с. 62].

Формування лікаря-професіонала – нескінченний процес, який потребує постійного, перш за все бажання вдосконалюватися і звичайно можливостей – тобто матеріальних ресурсів. Основним рушієм має бути бажання допомагати людям та вирішення медичних проблем.

Фактори, що впливають на вибір професії різнопланові. Це соціальні (попит на ринку праці на медичних працівників), які формують подальші перспективи для людини та етичні – особистісні цінності у формуванні прагнення стати лікарем.

В процесі навчання актуальним є формування емоційного інтелекту; вивчення мотивації лікарів у різних країнах та спільних факторів, які об'єднують їх у виборі цієї кар'єри; формування гнучкості та здатності адаптації до змін у мотивації; важливою є роль наставництва та підтримки з боку викладачів, які потім стають взірцем для майбутніх лікарів.

На початку професійної діяльності рушієм є виклики та можливості, які забезпечують задоволення та винагороду у медичній практиці; варіації та можливості у спеціалізаціях, що стають додатковим мотивуючим чинником; менторство та можливості професійного зростання; виклики в медицині, такі як пандемії та швидкі зміни у сфері охорони здоров'я.

Протягом всього часу лікарської діяльності важливими є міжнародні обміни, результатами яких стають впровадження новітніх

технологій та інноваційних підходів, що використовуються кращими світовими практиками.

З вище наведеного зрозуміло, що професійна діяльність не може базуватися лише на здобутих в закладі освіти знаннях – це процес постійного професійного саморозвитку та можливостей самореалізації.

Як зазначають автори, високий рівень надання медичної допомоги в країнах Європейського союзу та США є результатом безперервного професійного розвитку, який триває усе життя. Безперервний професійний розвиток – це знання та вміння, які загально визнані та прийняті медичною професією в рамках базових засад [2, с. 8].

Виходячи з реалій, в умовах інтеграції до світового медичного середовища, приєднання України до міжнародного співтовариства неперервної медичної освіти забезпечить лікарям можливість постійно підвищувати професійні компетентності, використовувати в роботі сучасні стандарти та лікувальні протоколи. Таким чином вдасться створити умови для задоволення власних амбіцій і професійних вимог лікаря та сформувати фахівця, рівень якого задовольнятиме потреби суспільства.

Література:

1. Примачок Л. Л. Особливості виховання особистості студента медика. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2014. № 1. С. 59–65.
2. Андрух В. С., Андрух В. Н., Слободян М. В. (2019). Сучасні аспекти безперервного професійного розвитку лікарів у сфері охорони здоров'я України. *Практикуючий лікар.* № 2. 5–8. URL: <https://plr.com.ua/index.php/journal/article/view/281/240>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Діколь-Кобрина О. А.

*старший викладач кафедри «Практична психологія»
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

Періодом найважливішого фізичного та психологічного розвитку дитини є дошкільний вік. Саме у цей період формуються фізичні та психологічні якості, необхідні людині протягом усього життя [1].

Старші дошкільники віком від 5 до 6 років проходять критичний період розвитку, коли їхня пізнавальна діяльність змінюється з простої пам'яті на більш складні процеси мислення. У цьому віці дитина навчається аналізувати і узагальнювати інформацію, розвивати здатність до абстрактного мислення та здібності до креативності.

Однією з головних психологічних особливостей розвитку мислення у старших дошкільників є збільшення обсягу пам'яті та її розвиток. Іншою важливою особливістю розвитку мислення у старших дошкільників є здатність до логічного мислення. Діти на цьому етапі навчаються розуміти зв'язки між різними об'єктами, явищами та подіями. Цей процес дозволяє дитині аналізувати світ навколо себе та розуміти причинно-наслідкові зв'язки.

Крім того, у старших дошкільників розвивається здатність до креативності. Діти на цьому етапі навчаються придумувати нові ідеї та вирішувати завдання у нетипових ситуаціях. Це дозволяє дитині розвивати свою фантазію та інноваційні здібності.

Однією з ключових психологічних особливостей розвитку мислення у старших дошкільників є формування уявлення про час. На цьому етапі діти навчаються розрізняти минулий, теперішній та майбутній час, а також розуміти послідовність подій. Цей процес дозволяє дитині краще орієнтуватися у часі та вивчати історію та культуру.

Ще однією з особливостей розвитку мислення у старших дошкільників є здатність до аналізу та порівняння. Діти на цьому етапі навчаються розрізняти схожі та відмінні риси предметів, порівнювати їх та знаходити спільні ознаки. Цей процес допомагає дитині розвивати критичне мислення та аналітичні здібності [4].

Загалом, розвиток мислення у старших дошкільників є важливим етапом у формуванні пізнавальних здібностей та компетенцій, які допоможуть дитині у подальшому навчанні та житті. Розуміння

особливостей цього процесу допоможе батькам та вихователям створити сприятливе середовище для розвитку мислення у дитини та допоможе підготувати її до нових викликів і завдань.

Для того, щоб підтримати розвиток мислення у старших дошкільників, важливо надавати їм можливість досліджувати навколишній світ та відкривати нові знання. Розвивальні ігри та завдання, такі як складання пазлів, конструювання, головоломки та інші, допоможуть дітям розвивати логічне та аналітичне мислення. Також важливо дозволяти дітям вирішувати проблеми та завдання самостійно, без допомоги дорослих. Це дозволить їм розвивати свою творчість та винахідливість, а також збільшити самооцінку та самодостатність.

Отже, розвиток мислення у старших дошкільників є складним та багатограним процесом, який включає в себе різні пізнавальні здібності та компетенції. Розуміння цих психологічних особливостей може допомогти батькам та вихователям створити сприятливе середовище для розвитку мислення у старших дошкільників та допомогти їм підготуватися до подальшого навчання та життя.

Ігрова діяльність є важливим елементом дитинства, оскільки вона сприяє розвитку різних аспектів дитячого розвитку, включаючи мислення. Вплив ігрової діяльності на розвиток мислення у дошкільників вивчається в наукових дослідженнях протягом багатьох років.

Гру трактують як природний мотиватор діяльності (З. Фрейд), як можливість набуття дитиною соціального досвіду (Е. Еріксон), як умову соціалізації (А. Валлон), як важливе джерело формування соціальної свідомості дитини (Д.Б. Ельконін), як спосіб активного засвоєння людської культури (Л.С.

Виготський), як засіб розвитку базових засад особистості (Н.І. Непомняща) і національно-культурного і морального виховання (В.В. Зеньківський) [3].

Ігрова діяльність забезпечує можливість дітям експериментувати зі своїми ідеями та гіпотезами, розвиваючи при цьому своє мислення. Гра дозволяє дітям розуміти та взаємодіяти з навколишнім світом, а також розвивати свою фантазію та креативність. Ігри можуть бути корисними для розвитку логічного мислення, просторової уяви та математичних навичок.

Завдяки грі дитина набуває соціального досвіду, пізнає дійсність і взаємовідносини в ній, опановує соціальні ролі та функції, оволодіває загальнолюдськими цінностями, культурою, системою соціально вироблених знаків. Ігрова діяльність закріплює в дошкільника нові поведінкові навички і способи взаємодії з однолітками, стимулює розвиток вербальних та невербальних комунікативних навичок, інтенсифікує процеси розвитку, виховання та навчання. Коли дитина

бере на себе роль у грі, вона діє не тільки відповідно до її характеристик, а постійно співвідносить з ігровою роллю свої риси, здібності та прагнення, учиться розуміти себе і свої бажання. Труднощі, що виникають під час вирішення навчальної задачі, у грі долаються дітьми набагато легше, без напруги. Саме гра задовольняє біологічні, духовні та соціальні потреби дитини.

Ігрова діяльність може також допомогти дітям розвивати соціальні навички, такі як співпраця, комунікація та конструктивне вирішення конфліктів. Ігри, які вимагають дітей співпрацювати для досягнення спільної мети, допомагають розвивати соціальну компетентність та здатність до співпраці.

Оскільки дитинство є критичним періодом для розвитку мозку та мислення, важливо забезпечити дітям дошкільного віку належні можливості для ігрової діяльності. Ігри повинні бути цікавими та стимулюючими, а також відповідати віковим можливостям та інтересам дітей.

Окрім того, важливо забезпечити різноманітність ігрової діяльності. Різні види ігор можуть сприяти розвитку різних аспектів мислення, тому важливо забезпечити доступ до різноманітних ігор, які могли б задовольнити індивідуальні потреби та інтереси кожної дитини [2].

Отже, ігрова діяльність може бути дуже корисною для розвитку мислення у дітей дошкільного віку. Ігри можуть допомогти розвинути різні аспекти мислення, від математичних та логічних навичок до соціальних та мовленнєвих навичок. Для найбільш ефективного використання ігрової діяльності, важливо забезпечити доступ до різних видів ігор, підтримувати дітей у їх ігровій діяльності та допомагати їм аналізувати та розуміти свої дії та думки.

У підсумку, ігрова діяльність є важливим засобом розвитку мислення у дітей дошкільного віку. Різноманітні ігри можуть допомогти дітям розвивати різні аспекти мислення, від математичних та логічних навичок до соціальних та мовленнєвих навичок. Ігри можуть допомогти дітям розвивати свою увагу та концентрацію, творчість та просторову уяву. Тому, ігрова діяльність повинна бути важливою складовою процесу навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Дослідження передумов трансформації мислення у дітей старшого дошкільного віку є важливою темою для вивчення процесів розвитку дитини та розуміння того, які фактори впливають на їх розвиток.

Було проведено дослідження з дітьми старшого дошкільного віку, метою якого стало прослідити вплив ігрової діяльності на розвиток мислення дошкільників. Було припущено, що в процесі ігрової діяльності розвиваються мислинневі процеси дошкільників.

Для дослідження творчого мислення обрали методику Торренса, адаптовану для старших дошкільників. Цей тест призначений для виявлення творчих здібностей дітей.

Аналізуючи дані, одержані за допомогою методу поперечних зрізів у дошкільників різного віку, можна зробити висновок як про позитивну, так і негативну динаміку розвитку творчого мислення. Позитивна динаміка може пояснюватися особливостями віку та індивідуальними особливостями розвитку особистості. Негативна динаміка може залежати від уповільнення темпів росту, а також від досвіду дитини, таких рис як невпевненість, замкненість, які в ситуації виконання тесту можуть знижувати результати.

Дослідження показало, що розвиток мислення у дітей старшого дошкільного віку може бути сприятне різними факторами, які взаємодіють між собою та впливають на когнітивний розвиток.

Також виявлено, що діти, які мають можливість досліджувати світ навколо себе та брати участь у соціальних взаємодіях, можуть розвивати більш складні когнітивні процеси та бути більш креативними у своєму мисленні.

Отже, передумовами трансформації мислення у дітей старшого дошкільного віку можуть бути різні фактори, такі як розвиток мовлення, соціальних вмінь, здатності до абстрактного мислення, пам'яті та взаємодія з оточенням. Дослідження цих передумов може допомогти краще зрозуміти процеси розвитку дитини та сприяти їхньому більш ефективному навчанню та розвитку.

Література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури. 2015. 424 с.
2. Кубата Н. П., Айзенбарт М. М. Гра як засіб формування соціальної компетенції у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 5(57). С. 53–57.
3. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016. 88 с.
4. Психологічні закономірності творчого сприймання інформаційних індикаторів реальності : монографія / В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. К., 2015. 144 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ

Дяченко М. Д.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

У сучасних умовах актуалізується проблема інклюзивної освіти як комплексного процесу забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. З огляду на це загострюється потреба у формуванні комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору.

Мета інклюзивної освіти – дати всім учням можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів колективу. Завданням інклюзивної школи є не тільки створення умов для розвитку аномальних дітей серед здорового середовища ровесників і формування толерантного ставлення батьків, вчителів та учнів до дітей з обмеженими можливостями, але й досягнення повної освітньої інтеграції, що незмінно веде до прогресу [2, с. 39–45].

Комунікативна культура є життєво необхідною цінністю, оскільки спонукає молодших школярів до оволодіння знаннями з мови нормами правильної вимови, до чемного провадження себе в процесі спілкування, до розвитку культури діалогу.

Виховання культури мовленнєвої поведінки з позицій сучасного мовного етикету проводиться при дотриманні педагогічних й етикетних принципів. Принципи навчання та принципи формування мовленнєвого етикету корелюють. До прикладу, принципи навчання: науковість, енциклопедичність, наочність, систематичність, свідомість, активність дітей, міцність навчання, індивідуалізація розвитку вихованців. Принципи мовного етикету: розумність і необхідність поведінкових правил, доброзичливість та дружельюбність, міцність і краса манери поведінки, повага національних традицій [1, с. 34].

Учитель на уроці оперує навчальними іграми, що активізують комунікативну діяльність учнів початкових класів. Такі ігри, на

відміну від розважальних, мають специфічну методичну мету, яку вчитель повинен завжди чітко собі уявити, однак у жодному разі не слід показувати учням, що його цікавить дидактичний підтекст. Він повинен сміятися й радіти разом з учнями, підкреслюючи тим самим, що його цікавить ігровий зміст вправи, а не навчальний.

Якщо вчитель розкриє учням свою мету, то гра перетвориться на звичайну вправу. Для вчителя ж будь-яка гра – це, перш за все, вправа. Проте гра пробуджує інтерес і активність дітей, дає їм можливість проявити себе в цікавій для них діяльності, сприяє швидкому й надійному запам'ятовуванню навчального матеріалу, особливо, якщо знання цього матеріалу є обов'язковою умовою активної участі, а в окремих випадках – обов'язковою умовою перемоги в грі.

Саме ігрові прийоми значно полегшують засвоєння складних граматичних конструкцій, розширюють словниковий запас, допомагають створити наближені до життя ситуації. Ігри можуть бути використані для формування будь-яких навичок і вмій з будь-якого навчального предмету, на всіх рівнях навчання на будь-якій стадії уроку.

Якщо дітям цікаво, вони – мотивовані, заінтриговані, радісні, то в них переважають почуття дружної співпраці, вони краще запам'ятають отриману інформацію, зокрема необхідну лексику та граматичні конструкції, числа, способи вирішення завдань, проблемних ситуацій тощо.

Комунікативні ігри допомагають зробити освітній процес у початкових класах цікавим та захоплюючим. Атмосфера захопленості, відчуття рівності дають можливість учням подолати скутість, зняти втому, знизити тривожність, тощо. За допомогою гри добре відпрацьовується вимова, активізуються пізнавальні інтереси молодших школярів, розвиваються комунікативні навички.

Спілкування у грі є ситуативним, адже воно завжди відбувається в певній ситуації. Рольова гра є чудовою основою для навчання комунікативній культурі, тому що в ній задаються умови та ролі, які моделюють реальні життєві ситуації.

З метою формування комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору необхідно забезпечити сприятливі педагогічні умови: 1) актуалізація ціннісного аспекту комунікативної культури молодших школярів в освітньому процесі початкової школи; 2) виховання толерантності молодших школярів до дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору; 3) створення в інклюзивному класі педагогічно комфортного комунікативного середовища; 4) забезпечення ефективної

педагогічної взаємодії з батьками щодо формування комунікативної культури дітей.

На реалізацію визначених педагогічних умов були спрямовані такі формувальні заходи: засідання шкільного методичного об'єднання вчителів початкових класів на тему «Сутність комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору»; урок-подорож у «Країну доброго спілкування»; виховну годину «Чемність не знає обмежень»; сюжетно-рольові ігри під час уроків: «Скринька чарівних слів»; «Добрі ельфи»; «Віддзеркалення слів»; «Іграшки, які вміють чемно розмовляти» тощо; дискусії, мозковий штурм, комунікативні вправи для дітей усього класу («Мій портрет у променях сонця», «Дружба не знає обмежень», «Мої слабкі і сильні сторони» тощо); інтерактивну лекцію з батьками молодших школярів на тему «Виховання комунікативної культури розпочинається з родини».

Суттєво вплинути на формування комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору можуть ігрові методи навчання та виховання, коли учні вживаються в образ того чи іншого персонажа твору, переживають його почуття. Поставити себе на місце літературного героя, пережити внутрішню чужий біль, сподівання, важкий і радісний настрій – це чудова школа для формування чистоти помислів і високої моральності. Література стане тим духовним полем, де засіватимуться зерна доброзичливого ставлення до оточення, любові до ближнього.

Отже, в умовах інформаційного суспільства комунікативна культура в контексті комунікації стає все актуальнішою проблемою і в освітньому процесі початкової школи. Адже від рівня сформованості мовленнєвої культури особистості молодшого школяра безпосередньо залежить його успішність дитини формуванні міжособистісних стосунків в учнівському колективі, а також у комунікації з батьками, вчителями, іншими дорослими людьми. Від комунікативної культури учнів залежить результативність їхніх досягнень з навчальної діяльності, особливо це стосується навчання в умовах інклюзивного освітнього простору.

Література:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 231 с.
2. Колупасва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Даниленко Л. І. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2007. 128 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

Задорожна А. П.

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

В Цивільному процесуальному кодексі України важливе місце відведене інституту «малозначних справ». Не дивлячись на те, що зазначений інститут було введено ще в 2017 році, немає єдності в науковій спільноті щодо критеріїв визначення малозначних справ та доцільності його закріплення саме в такому вигляді, в якому він існує зараз.

Важливість правильного застосування інституту «малозначних справ», перш за все, пов'язана з тим, що він підлягає застосуванню судами усіх інстанцій і на всіх стадіях цивільного процесу.

Інститут «малозначних справ» було введено для розумного спрощення, ефективності процесу, а також зменшення навантаження на судову систему, зокрема щодо строків розгляду справ та фактично обмеження права на касаційне оскарження шляхом застосування «фільтрів» допуску справ до касаційного перегляду.

Варто відмітити, що в загальному прискорений розгляд справ незначної складності є доцільним, однак за умови його чіткого регулювання процесуальними кодексами, а також за умови, що такий фільтр є об'єктивним до реалій суспільства та його потреб.

З огляду на аналіз норм Цивільного процесуального кодексу України та судової практики можна виділити декілька проблемних аспектів.

Перший аспект, про який говорять майже всі науковці і найбільш проблемний, полягає в не зовсім чіткому розмежуванні малозначних справ та справ незначної складності, тому що в частині 4 статті 19 ЦПК України [1] вони використовуються як окремі категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, а вже у частині 6 статті 19 ЦПК України сутність малозначних справ розкривається через справи незначної складності, які визнаються судом малозначними, проте з деякими винятками. При цьому зміст і сутність «справ незначної складності» залишається не розкритою [2].

Якщо дивитись на цей аспект глибше, то треба й казати про відсутність чіткого переліку малозначних справ.

Перелік малозначних справ наведений в частині 6 статті 19 ЦПК України. Ще на початку листопада 2023 року цей перелік налічував 5 категорій справ, а саме:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4) справи про розірвання шлюбу;

5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Також стаття 274 ЦПК України фактично містить критерії віднесення справ до малозначних.

Однак, у зв'язку з розглядом Конституційним Судом України справи щодо гарантування права на судовий захист у малозначних справах, рішенням від 22.11.2023 № № 10-р(П)/2023 [3] пункти 1 та 5 частини 6 статті 19 ЦПК України були визнані неконституційними.

Конституційний Суд України в своєму рішенні зазначив, що визначені в частині шостій статті 19 Кодексу розміри ціни позову як критерії віднесення справи до категорії малозначних у сумі 268400 грн (пункт 1) та 671000 грн (пункт 5) є не лише значними, а й перевищують установлені в законі розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб та мінімальної заробітної плати. Конституційний Суд України зазначає, що Кодекс не містить приписів, які в будь-який спосіб умотивовували б домірність визначення у пунктах 1, 5 частини шостої статті 19 ЦПК України саме таких розмірів ціни позову.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що визначені в пунктах 1, 5 частини шостої статті 19 ЦПК України розміри ціни позову як критерій віднесення справи до категорії малозначних не відповідають розумінню справи та спору в ній як малозначного.

Важливо наголосити на тому, що «малозначні справи» є правовою категорією, на яку розповсюджується дія принципів цивільного судочинства, які закріплені у частині 3 статті 2 ЦПК України, такі як розумність строків розгляду справи, пропорційність, повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом

та судом, забезпечення права на апеляційний перегляд справи та забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом та дотримання принципу верховенства права, яким повинен керуватися суд при розгляді справ у відповідності до частини 1 статті 10 ЦПК України [1].

Отже, законодавцю доведеться переглянути критерії віднесення справ до малозначних та привести у відповідність норми ЦПК України, не тільки статтю 19 ЦПК України, а й статтю 274 ЦПК України.

Другий аспект полягає в дублюванні одних і тих самих положень у ЦПК України. Як зазначає В.І. Бобрик, у статті 19 і статті 274 ЦПК України закріплені різні підходи до регулювання одного і того ж питання. Так, у статті 19 ЦПК України наведений перелік справ спрощеного позовного провадження, з якого випливає, що дана процедура має винятковий характер, тоді як у статті 274 ЦПК України закріплено загальний характер спрощеного провадження за деякими винятками [4]. У процесі порівняння статті 19 і статті 274 ЦПК України постає питання: який сенс повтору в ЦПК України вказаних правових норм, до того ж такого невизначеного?

Як відомо, юридична техніка українського законодавця досить часто піддається критиці через правову невизначеність, наявність чималої кількості оціночних понять. Так, малозначні справи, справи незначної складності, неоднозначно сформульовані в ЦПК України із застосуванням оціночних понять. З викладеного випливає, що під час конструювання вказаних положень ЦПК, законодавець не звернув належну увагу на формулювання основних понять та продемонстрував низький рівень юридичної техніки, чим порушив закріплений у статті 8 Конституції України принцип верховенства права, відповідно до якого правові норми мають бути чіткими, зрозумілими та однозначними, аби їх зміст був доступний для всіх зацікавлених осіб, а суд міг точно застосувати правові норми, не виходячи за їх межі. Про відповідну вимогу до юридичної техніки, яка отримала назву «правової визначеності», неодноразово вказували у своїх рішеннях як Конституційний Суд України, так і Європейський Суд з прав людини [2].

Третій аспект полягає в тому, що в українському законодавстві наявні дві дефініції: «малозначні справи» та «малозначні спори».

В статті 131² Конституції України [5] згадується про малозначні спори в контексті наявності винятків щодо представництва в суді, де вказується, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

ЦПК України містить поняття як малозначних справ. А тому варто привести норми ЦПК України у відповідність до норм Конституції України.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що однією з нагальних наукових проблем є вироблення не якихось уявних та умовних, а цілком конкретних критеріїв малозначності справ, визначення одного терміну щодо спорів та справ, а також визначення в ЦПК України місця розташування розділу про малозначні справи.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 16.12.2023).

2. Мамницький В. Ю, Алексанян К. А., Діброва Т. А. Проблемні питання інституту малозначних справ за цивільним процесуальним кодексом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 79–82.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Дорошко Ольги Євгенівни, Євстіфєєва Микити Ігоровича, Кушаби Івана Петровича, Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 5 частини шостої статті 19, пункту 2 частини третьої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах) [Електронний ресурс]: Рішення від 22.11.2023 № 10-р(П)/2023 // Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-23#n200>

4. Бобрик В.І. Дискурс про критерії розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 18–19 жовт. 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 97–100.

5. Конституція України [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

МЕТОДИЧНА РОБОТА У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА

Іванова О. А.

*доктор філософії з професійної освіти (за спеціалізаціями),
заступник директора з навчальної роботи
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва
Дніпровського державного технічного університету»
м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна*

Професійна діяльність викладача фахового коледжу в умовах осучаснення української освіти ускладнюється та поповнюється новим змістом. Орієнтація української фахової передвищої освіти на загальноєвропейські освітні стандарти стала викликом щодо оновлення професійних компетенцій викладача. Специфіка діяльності педагога фахової передвищої освіти потребує від нього не тільки володіння системою загальнокультурних, психолого-педагогічних знань, необхідних для організації й ефективної взаємодії в педагогічному процесі, а й спеціальних знань, необхідних для підготовки спеціалістів – професіоналів.

Зауважуємо, що будь-яка за змістом компетенція визначена індикатором якості освіти. Це складне системне утворення, яке містить професійні знання, уміння, способи та техніки фахової діяльності, сукупність установок та орієнтацій, набутий досвід, що дає змогу викладачеві досягати високих освітніх результатів [2]. Отже, підвищення якості фахової передвищої освіти безпосередньо пов'язане з розвитком професійних компетенцій викладача.

Серед основних професійних компетенцій викладача закладу фахової передвищої освіти виділяємо наступні:

– *предметна (дисциплінарна)*: оновлення професійних знань; інноваційність; уміння застосувати знання;

– *методична (дидактична)*: здатність застосовувати різні способи організації навчальної діяльності здобувачів освіти; здатність до цільового планування навчальних занять, реалізації основних частин заняття; здатність орієнтуватись на компетенції, що мають бути сформовані у майбутніх фахівців (контекстне навчання); здатність до створення дидактичних матеріалів для занять; здатність до корекції методичних підходів в організації навчального процесу відповідно до стандартів освіти та рівня досягнень здобувачів освіти;

– *психолого-педагогічна*: здатність до мотивації та стимулювання навчальної діяльності здобувачів освіти; виявлення професійної позиції у процесі формування ціннісної системи здобувачів освіти; авторитетність; уміння створювати комфортні умови для навчання;

– *комунікативна*: ерудованість; витриманість; риторична культура; впливовість;

– *інформаційно-технологічна*: здатність до використання технічних засобів;

– навчання, у т. ч. комп'ютерних, на заняттях різного типу; здатність знаходити інформацію в різних джерелах; здатність до використання у діяльності Інтернет-програм;

– *управлінсько-організаційна*: здатність передавати свій досвід; здатність планувати навчально-виховний процес загалом (тематично, календарно); здатність до планування й реалізації програми власного професійного розвитку; здатність до організації контролю навчальних досягнень здобувачів освіти; здатність передбачати наслідки професійної діяльності, обирати найбільш ефективні способи її реалізації;

– *наукова*: публікаційна активність, участь у наукових заходах, популяризація власних методичних доробок, залучення до наукової співпраці здобувачів освіти, участь у наукових конкурсах.

Слід зазначити, що кожна із професійних компетенцій має систематично оновлюватися і змістово та технологічно збагачуватися.

Одним зі шляхів вирішення зазначених завдань щодо удосконалення рівня професійних компетенцій викладача є його професійний саморозвиток.

Саморозвиток особистості – це цілеспрямована, систематична, високоорганізована й творча діяльність, процес планомірної творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення [3]. *Професійний саморозвиток* розуміємо як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, котру визначає її професія. *Безперервний професійний саморозвиток* педагогів тлумачимо як постійний динамічний процес, спрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості викладача на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму в педагогічній діяльності [3].

Представимо чинники професійного саморозвитку викладача:

– самоактуалізація – прагнення до якомога повнішого виявлення і розвитку особистісних можливостей;

– самоаналіз – аналіз стану, результатів своєї роботи, установлення причинно-наслідкових зв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів удосконалення навчання та виховання здобувачів освіти;

– самовдосконалення – удосконалення рівня педагогічної майстерності;

– самоефективність – оцінка власної ефективності у професійній діяльності, почуття власної компетентності;

– самоорганізація – організація пізнавальної діяльності з пошуку інформації для організації процесів викладання, навчання та розвитку здобувачів освіти; планування власного саморозвитку та професійного самовдосконалення (самоосвіти);

– самоосвіта – самостійна систематична діяльність, спрямована на отримання нових знань, умінь, підвищення професійних навичок;

– самооцінка – оцінка своїх можливостей, спрямованості, активності, значущості;

– самопізнання – вивчення своїх властивостей, провідних мотивів і мотивацій, особливостей процесів пізнання; дає можливість визначити шляхи успіху в педагогічній діяльності, проаналізувати та удосконалити її;

– самореалізація – реалізація особистісного потенціалу, здійснення планів, задумів, змодельованих проєктів розвитку педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією, прогнозів щодо себе і власної професійно-педагогічної діяльності [4].

Серед основних принципів формування професійного саморозвитку педагогічного працівника виділяємо наступні: систематичність і послідовність; комплексність; направленість.

Переконані, що професійний саморозвиток забезпечується методичною роботою, яка є складовою частиною освітнього процесу фахового коледжу й одним з основних видів діяльності викладача. *Методична робота* – це система цілеспрямованих заходів, яка на основі взаємодії науки та практики забезпечує безперервний професійний розвиток педагогічних кадрів, а також створює передумови щодо супроводу освітніх практик та інновацій з метою досягнення більш високого рівня якості освіти [1].

Виокремимо пріоритетні напрями діяльності методичної роботи фахового коледжу:

- організація підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та створення умов для формування індивідуального освітнього маршруту викладачів;
- організація своєчасного проходження атестації педагогічних працівників і надання методичного супроводу у міжатестаційний період;
- організація і проведення професійних конкурсів; формування банку педагогічного досвіду роботи;
- вивчення досвіду роботи освітніх організацій і педагогічних кадрів, підтримка і розвиток творчого потенціалу педагогів, створення умов для його поширення;
- методичний супровід педагогічної діяльності викладача.

Отже, проблема професійного саморозвитку викладача фахового коледжу залишається завжди актуальною. Саморозвиток – процес збагачення діяльнісних здібностей чи інших якостей особистості в процесі різних видів професійно-педагогічної діяльності, у результаті чого накопичується соціальний досвід і культурні досягнення [4]. Безумовно, процес саморозвитку особистості викладача досягається за умови, коли педагог сам ставить перед собою мету, завдання, яких намагається досягти. Вважаємо, що методична робота – дієвий інструментарій створення проблемно-ситуаційного освітнього простору в фаховому коледжі, в якому відкриваються такі можливості для викладача, як: усвідомлення рівня свого професіоналізму; пошук необхідних засобів, матеріалів для подолання труднощів; розвиток певних професійних компетенцій; формування адекватної самооцінки діяльності; творча самореалізація; можливість бути суб'єктом різноманітної інноваційної навчально-методичної активності.

Література:

1. Калугіна Т. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів іноземних мов у науково-методичній роботі коледжу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2019. 381 с. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/afto/disert_kalugina_tv.pdf (дата звернення 02.12.2023).
2. Резван О. О. Самоосвітня компетентність як результат свідомого підвищення кваліфікації викладача вищої школи. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 27. С. 149–152. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/27/32.pdf> (дата звернення 04.12.2023).
3. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 532 с. URL: https://vspu.edu.ua/science/dis/des_12_3.pdf (дата звернення 01.12.2023).

4. Шингоф І. Л. Культура професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2021. Вип. 14. Т. 1. С. 133–146. URL: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.14.2021.236460> (дата звернення 04.12.2023).

РОЗВИТОК ТА УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У КУРСІ «УКРАЇНСЬКА УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ»

Казанова О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури та компаративістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Впровадження та вивчення курсу «Усна народна творчість» у програму викладання гуманітарних дисциплін є важливим етапом для розвитку та утвердження національної самоідентифікації, набуття поглиблених знань щодо особливостей національної культури, традицій, менталітету тощо. Адже саме усна народна творчість становить невичерпне джерело народної мудрості, зберігає архаїчні елементи становлення української нації, суспільної свідомості, яка охоплює естетичні погляди, етичні переконання, релігійні вірування, уявлення й традиції у світоглядній системі.

Перше знайомство із духовним надбанням української словесності розпочинається саме з вивчення фольклору. Пізнання специфіки народних звичаїв, традицій, творчого вияву зумовлює формування ідентичностей – процесу самоідентифікації індивіда/групи протягом життя на основі ментальних фундацій. Пізнання таїни фольклору визначає нашу приналежність до того чи іншого етносу. Ціком влучними сприймаються думки І. Ковалю, що: «менталітет крізь призму історії проявляє себе в індивідуальній та колективній поведінці людей, в побуті, звичаях, традиціях, віруваннях, міфах тощо. Ми пізнаємо менталітет через історичну пам'ять» [1, с. 123].

Фольклор стає джерелом різноманітної інформації про життя народу, систему морально-етичних та національних чинників. Вивчення усної народної традиції стає важливим у декількох аспектах:

– з історичної точки зору (артикуляція у творах сприйняття історичних подій народом, ставлення до них, формування образу національного героя тощо);

– з соціологічної точки зору (рецепція суспільно-політичних явищ народом, формування різних соціальних верств: козаків, чумаків, рекрутів, жовнірів, емігрантів та ін.);

– з точки зору культури (формування засад духовності народу на основі національних традицій, звичаїв, обрядів та ін.);

– з етно-психологічної точки зору (відбиття у творах особливостей ментально-психологічного вираження: емоційності, психології працюючого господаря, здатності крізь призму гумору сприймати важкі соціальні та історичні події, боротися за виживання, бажання свободи, незалежної особистості та ін.);

– з дидактичної точки зору (формування морально-етичних норм та ідеалів: любов та пошана батьків, рідної землі, домівки, держави, становлення уявлень що є зло, добро та ін.);

– з лінгвістичної точки зору (усна народна творчість дає можливість пізнати специфіку регіонального, діалектичного мовлення);

– з літературознавчої точки зору (фольклор відіграє важливу роль у формуванні словесного писемного мистецтва).

Отже, фольклорні витвори несуть величезну інформацію про найрізноманітніші аспекти буття нації: традиції, побут, соціальні та історичні явища, психологічні закономірності формування духовних цінностей українців, особливостей менталітету тощо. Впродовж багатьох століть саме усна народна традиція стала чи не єдиним джерелом збереження й утвердження національної пам'яті та самоідентичності. Тому вважаємо, що вивчення курсу «Українська усна народна творчість» є цілком вмотивовано у системі як середньої, так і вищої освіти.

Література:

1. Коваль І. М. Правовий зміст менталітету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки.* Львів, 2015. №. 813. С. 119–124.

ОПТИМІЗАЦІЯ КРИТЕРІЇВ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Кашкевич С. О.

*старший викладач кафедри комп'ютеризованих систем управління
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у процесі забезпечення гідного рівня якості освіти розглядається як ключовий елемент формування змішаного навчання на всіх етапах пізнавального процесу. Особливо гостро питання використання електронних освітніх ресурсів постає в контексті формування підсумкових компетенцій випускника університету, нерозривно пов'язаних з ефективністю самостійної роботи студентів у процесі навчання. Домогтися найбільш якісної підготовки студентів, максимізувати їхні результуючі компетентності, здібності та виявити необхідне співвідношення традиційного та електронного формату взаємозв'язку [1].

Головне завдання (має вирішити викладач) – правильно скласти курс та розподілити навчальний матеріал. Необхідно чітко розподілити матеріал для самостійного вивчення, для індивідуального заняття, для групової роботи над проектом тощо. Дистанційна частина обов'язково має містити проекти для роботи у групі, творчі, лабораторні і практичні завдання, довідкові матеріали та посилання на додаткові матеріали у глобальній мережі, проміжні тести для перевірки знань різного рівня та складності. Перевірка знань обов'язково має проводитися не лише онлайн або на платформі, а й в аудиторії [2].

Недоліком змішаного навчання є залежність від технічних засобів навчання – вони повинні бути надійними, легкими у користуванні, а також сучасними, інакше бажаного впливу не буде. Отже, питання технічної підтримки є дуже важливим.

Змішане навчання є прогресивним винаходом суспільства. Таке навчання, насамперед, відповідає принципу гуманності, згідно з яким для кожного індивідуума передбачено можливість навчатися (незалежно від соціального статусу, географічної або тимчасової ізоляваності, соціальної незахищеності та неможливості відвідувати освітні заклади через фізичні вади або зайнятість виробничими чи особистими справами).

При навчанні іноземної мови в закладах освіти необхідно враховувати той факт, що неможливо сформувати високий рівень комунікативних умінь і навичок виключно електронними засобами.

Електронний курс є лише доповненням до традиційних форм навчання. За умови наявності продуманої системи вправ та завдань учень може розвивати уміння переважно лише в трьох видах мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, письмо. Але він майже позбавлений можливості розвивати уміння говоріння. Цей компонент цілком і повністю забезпечується в умовах офлайн-навчання.

Змішане навчання як форма електронного навчання потребує розробки навчально-методичних комплексів та програм для ефективного оволодіння навичками і знаннями. Оскільки інформаційний простір представлений багатьма інформаційними ресурсами, які потребують аналізу та ретельного відбору інформації для застосування на занятті, але не всі з них є достатньо ефективними, то перспективи досліджень на основі методу змішаного навчання. Наступним кроком вважаємо створення дидактичного забезпечення навчання в електронному вигляді, що створюватиме базу для самостійного відпрацювання студентами матеріалу.

Отже, змішане навчання ми розглядаємо як педагогічний підхід, який поєднує в собі ефективність взаємодії учасників навчального процесу з технологічно обладнаними інтерактивними навчальними можливостями електронного середовища, що сприяє якісним змінам у вивченні дисципліни. Онлайн-ресурси збагачують навчальний процес, формуючи при цьому високий рівень мотивації та самосвідомості студентів. Реалізація підходу характеризується своїми особливостями та потребує ретельної попередньої підготовки [3].

Для змішаного навчання характерні п'ять ключових моментів: події, що відбуваються у синхронній взаємодії разом з викладачем; самостійне навчання – діяльність здобувача освіти, яка відбувається у зручний для нього час і в зручному місці; співпраця – спільна діяльність здобувачів освіти між собою, в результаті якої обговорюється деяке питання чи навіть створюється спільний проект; оцінювання – визначення ступеня засвоєння здобувачем освіти навчального матеріалу; допоміжні матеріали – ресурси, що допомагають поглибитися у вивченні того чи іншого моменту теми для тих, хто прагне знати більше, або навпаки для тих, хто має прогалини при вивченні попередньо необхідного матеріалу.

Література:

1. Кашкевич С. О. Переваги використання інтерактивного лабораторного практикуму. *Інтелектуальні технології лінгвістичного аналізу* : тези доп. міжнар. наук.-техн. конф. (м. Київ, 25–26 жовтня 2016р.). К., 2016. С. 21.

2. Апенько Н. В., Кашкевич С. О. Побудова уніфікованих моделей представлення знань в експертних системах управління. *Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-практичні аспекти розвитку науки, освіти та суспільства»*, 28 квітня 2023 р., м. Рівне, Україна. С. 72–73.

3. Кашкевич С. О. Людино-машинна взаємодія як спосіб спільної організації роботи людини і машини. *Сучасні тенденції розвитку системного програмування* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26–27 листопада 2019 р.). К., 2019. С. 34.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Ковальчук О. А.

*викладач спеціальних дисциплін, кваліфікаційна категорія вища,
голова циклової комісії спеціальних дисциплін «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка» технічного відділення
Володимир-Волинський фаховий коледж
м. Володимир, Волинська область, Україна*

Традиційна підготовка спеціалістів, зорієнтована на формування знань, умінь та навичок у певній галузі, на сьогодні не відповідає сучасним вимогам. Освітній простір потребує високої якості спеціаліста, який асоціюється із академічна мобільність, визнання дипломів, введення кредитних систем, інваріативні технології навчання і керування знаннями. Крім того, змінюється соціально-економічна ситуація в Україні. Відтак виникає необхідність модернізації освіти, переосмислення теоретичних підходів і накопиченого практичного досвіду роботи вищих навчальних закладів.

Тенденції розвитку освітніх технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, що сприяє самоактуалізації і самореалізації особистості. Термін «освітні технології» більш ємний, ніж «технології навчання», бо він має на увазі ще й виховний аспект, пов'язаний з формуванням і розвитком особистісних якостей здобувачів освіти. Кожна педагогічна епоха народжує своє покоління технологій.

Які тенденції в освіті представляються проблемними сьогодні на нашому вітчизняному освітньому просторі? Так, на ментальному рівні, освіта з вікової категорії має перетворитися на довічну, тобто

освіта як безперервний процес і самоосвіта. На другому плані постає, прагматичне, спеціалізоване і орієнтоване на роботу навчання, яке стає все більшою мірою виснажливим. Надалі, зросте число недонавчених студентів, тому що освіта не буде грати важливу роль у підвищенні добробуту. Освіта буде конкурувати з розвагами. Слідуюче болюче питання – розширюється доступ до знань, але постає питання: а що ж слід вивчати?

У майбутньому традиційні освітні заклади перестануть відігравати провідну роль. Роль викладача знижується, його місце займають комп'ютери і тьютери. Інтернет-орієнтовані технології навчання виникли відносно недавно і саме завдяки цій новизні вони орієнтуються на кращий методичний досвід, накопичений різними освітніми установами по всьому світу – на використання сучасних і високоефективних педагогічних технологій, що відповідають потребам сучасної освіти і суспільства в цілому.

Повертаючись до питання про роль технологічної підсистеми в модернізації освіти, на основі аналізу розвитку освіти не лише нашої країни, а й інших країн світу, можна зробити цілком певний висновок: використання нових інформаційних технологій тільки в тому випадку веде до вирішення гострих проблем сучасної освіти, коли розвиток технологічної підсистеми освіти супроводжується радикальними змінами у всіх інших підсистемах: педагогічній, організаційній, економічній – і навіть істотно зачіпає теоретичні та методологічні основи освітньої системи. Тобто розвиток нових інформаційних технологій тягне за собою становлення принципово нової освітньої системи, яка може забезпечити надання освітніх послуг мільйонам людей при скороченні питомих витрат на освіту.

В теперішній час приділяється особлива увага оновленню навчальної літератури, її переорієнтації на методологічну проблематику і формування компетенцій студентів у галузі самостійної роботи з інформацією. Створювані навчально-методичні ресурси орієнтовані на підтримку самостійної роботи студентів. Їх пізнавальна мотивація активізується завдяки блочно-модульній побудові освітніх курсів, оснащенню навчально-методичних комплексів діагностичними матеріалами, створення електронних підручників і навчальних посібників. Важливим є розвиток інтернет-культури викладачів і здобувачів освіти як одного з найважливіших завдань інновацій в освітньому просторі, так як забезпечує спрямованість освітнього процесу на оперативне використання новітніх досягнень у науці та педагогічній практиці.

Асинхронність навчання стає пріоритетом, повною мірою реалізуючи такі переваги як гнучкість навчання, індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, можливість отримання ним

одночасно більше однієї спеціальності, необмеженість термінів навчання, тощо. При цьому необхідно відзначити, що в індивідуальній освітній програмі формуються три групи предметів, це обов'язкові для вивчення в зафіксований час, обов'язкові для вивчення в строки, що визначаються студентом та вибіркові курси. Побудова індивідуальної траєкторії навчання відбувається у взаємодії здобувача освіти і тьютора, який здійснює діагностику первинного пізнавального інтересу студента, створює умови для його поглиблення в процесі виконання освітніх досліджень або проєктів, забезпечує тьюторське консультування в галузі професійних освітніх програм.

Розвивається змішане навчання, що передбачає взаємодію з тьютором через електронну пошту, дискусії у форумах, безпосередні зустрічі, самонавчання. Переваги змішаного навчання полягають у підвищенні мотивації здобувачів до навчання (вони мають можливість вибирати найбільш значущі для них модулі курсу, які відповідають їхнім потребам, отримують оперативний зворотний зв'язок від викладачів, можуть негайно застосовувати отримані знання на практиці); у можливості контролювати результати навчання студентів і обсяг отриманих ними знань (система оцінки знань всередині сайту віддаленого доступу, а також активна взаємодія з викладачем на очних зустрічах дозволяє відстежити правильність і якість засвоєння запропонованого матеріалу, а також своєчасно підтримати і скоригувати індивідуальну траєкторію навчання). Змішане навчання поєднує оперативність дистанційного навчання та ефективність індивідуального взаємодії студентів і викладачів.

Серед технологій викладання найбільший інтерес для дистанційного навчання представляють ті технології, які орієнтовані на групову роботу здобувачів освіти, навчання у співпраці, активний пізнавальний процес, роботу з різними джерелами інформації. Саме ці технології передбачають широке використання дослідницьких, проблемних методів, застосування отриманих знань у спільній або індивідуальній діяльності, розвиток не тільки самостійного критичного мислення, а й культури спілкування, уміння виконувати різні соціальні ролі у спільній діяльності.

На основі вище викладеного можна зробити висновок, що впровадження інноваційних технологій викладання зараз – вимога часу. Підготовка технічного фахівця з використанням останніх досягнень науки і техніки – ось мета нинішньої як вищої так і передвищої професійної освіти. Крім усіх позитивних факторів та інновацій, які принесли інформаційні технології, не можна не відзначити і їх негативні наслідки – студенти стали менше звертатися до друкованих видань, менше читати, а отже і думати, робити самостійні висновки,

приймати рішення. Це одна зі сторін питання про доцільність використання комп'ютерів, планшетів та смартфонів при навчанні. Другий аспект переваг і недоліків застосування комп'ютерних технологій криється в значній індивідуалізації навчального процесу. Очевидно, комп'ютеризація і, зокрема, використання комп'ютерних підручників «наближає» здобувача освіти до матеріалу, що вивчається, дозволяє йому у більшій мірі покладатися тільки на власні здібності у швидкості сприйняття матеріалу, кількості необхідних повторень того чи іншого розділу і витраті загального часу на засвоєння всієї дисципліни. В свою чергу, індивідуалізація позбавляє одного з елементів – азарту, в процесі пізнання, який являється серйозним стимулом в придбанні нових знань. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес має бути якісно обґрунтованим і не повсюдно замінним, а доповнюючим чинником у системі сучасної освіти.

Література:

1. Активні та інтерактивні методи навчання / укладач Кравчина О. С. К. : ЦППО АПН України, 2003. С. 32.
2. Козак Л. В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 1(15). С. 95–107.

МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Козловець І. І.

викладач

*Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж інженерії, управління та землевпорядкування
Національного авіаційного університету»
м. Київ, Україна*

Сучасне українське суспільство сьогодні як ніколи потребує компетентних високоосвічених фахівців у різних галузях народного господарства, зокрема економічній. Як відомо, мовні знання є важливим інструментом опанування фахових дисциплін, від рівня мовної майстерності залежить ефективність сприймання, осмислення, засвоєння наукової інформації та успішна комунікація в науково-навчальній та подальшій професійній діяльності. Тому так важливо

навчити студента свідомо й критично послуговуватися мовними засобами, дотримуватися норм сучасної літературної мови, мовного етикету, розвинути мовне чуття, бажання дбати про естетичність, вишуканість, екологічність свого мовлення. Для поглиблення теоретичних знань з української мови, вироблення умінь і закріплення навичок на заняттях використовуємо різні методи і прийоми навчання, зокрема й тренінгові технології, які застосовуємо на різних етапах опрацювання навчального матеріалу. Тренінги дозволяють не лише активізувати навчальний процес, а й залучити майже всіх студентів до роботи на занятті, охопити більш широкий спектр знань, ніж передбачено навчальною програмою дисципліни. З метою мотивованого зацікавлення студентів у виконанні тренінгових завдань моделюємо комунікативну ситуацію безпосередньої взаємодії учасників, проводимо комунікативний тренінг на основі СКМПЕР-методу генерації нових ідей. Як показує досвід, такі завдання ніби «запускають» креативне мислення, стимулюють творчу активність у трансформації ідей, змушують формувати власну думку і водночас виробляють навички роботи в команді, відповідальність за свою частку загальної роботи. При цьому формуємо риторичну компетентність, яка передбачає не лише вміння говорити правильно, змістовно, враховувати специфіку аудиторії, а також бути красномовним та переконливим у своїх судженнях. Уміння висловлюватися так, щоб тебе почули вкрай необхідне і в освітній, і в професійній комунікації. «Клієнта переконує не те, що ми говоримо, а те, що він розуміє», – вважав спеціаліст із маркетингу М. Шапотен [2, с. 64]. Учені-економісти доводять, що креативність супроводжує інновації, підвищує продуктивність, дозволяє краще адаптуватися в професійному середовищі [1, с.121]. Короткі висловлювання студентів на будь-які теми – чудовий орфоепічний тренінг, під час якого відпрацьовується правильна вимова, дикція, наголошування, фонетична виразність і розмірений темп мовлення, уникнення зайвих слів, узгодженість між змістом і тоном, словами, жестами й мімікою – всі необхідні компоненти високої мовної культури майбутнього фахівця. Як слушно зауважує Ігор Лядський, у сучасному світі бурхливого розвитку інформаційних технологій фахівець з економіки має оперативно реагувати на зміни та пристосовувати свої знання та досвід до швидкоплинних тенденцій. Без саморозвитку цього досягти неможливо, тому значну увагу приділяємо самостійній роботі студентів, яка стимулює самопізнання. Знання є великою і нездоланною силою, якщо їх здобуто зусиллями власного мислення. Рівень розвитку мови є показником інтелекту нації. « Оскільки інтелект зашифрований у системі мови, слово є інструментом і засобом його дешифрування. Воно –

багатомірна космічна категорія , бо охоплює все, що народ здобув на цій землі , його узагальнену емоційність і розум» [3,с. 37]. Значення мови в системі навчальних предметів виняткове: вона є не лише предметом навчання мови фаху, а передусім засобом самопізнання, самоактуалізації і самовдосконалення [4, с. 10]. У сучасних умовах мова спілкування має доленосне значення, є важливим засобом консолідації суспільства, самозбереження нації, її цивілізованого поступу на шляху утвердження української держави. Рівень володіння мовою є одним із показників інтелектуального рівня та загальної культури студента, майбутнього професіонала економічної галузі. Завдяки самостійній роботі студенти набувають навичок орієнтації в науковій літературі, критичного сприймання інформації, раціонального опрацювання теоретичних положень (конспектування, анотування, написання рерайтингу та копірайтингу тексту, підготовка доповідей і презентацій, складання плану й тез економічного наукового тексту тощо), самоконтролю й самоаналізу, збагачення свого лексику загальнонауковою і вузькоспеціальною термінологією під час роботи з різними довідниковими, лексикографічними джерелами, укладання картки рейтингу економічного терміна та словника-мінімуму фахової термінології. Отже, мовні тренінги (орфографічні, орфоепічні, комунікативні, ситуативні рольові вправи), вдало організована самостійна творча робота сприяють активізації навчального процесу, глибшому засвоєнню мови спеціальності та формуванню мовної компетентності майбутніх фахівців.

Література:

1. Басюркіна Н. Й., Гріщенко А. В., Ласкаєв О. М. Застосування методики SCAMPER в креативному механізмі управління бізнесом. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 1. С. 121–127.
2. Козловська Л. С., Терещенко С. І. Культура мови. Усна наукова комунікація: порадник для магістрантів та аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю. Київ : КНЕУ, 2011. 170 с.
3. Панько Т., Білоус М. Слово в духовному житті нації. Київ : Т-во «Знання» України, 1995. 96 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. пос. Київ : «Центр навчальної літератури», 2006. 312 с.

МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ І ПРОФЕСІЙНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Колеснік Т. В.

*доктор юридичних наук, професор
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

В умовах швидкоплинного розвитку інформаційного суспільства кількість та обсяг інформації є неосяжним, а отже будь-яка зупинка у дослідженні сучасних досягнень науки може призвести до втрати професійної компетентності. Наразі вміння працювати у невизначеній кількості інформаційних джерел є однією з необхідних компетентностей для сучасного науково-педагогічного працівника, який має бути взірцем професіоналізму для здобувачів освіти та практичних працівників. Одним з інструментів підтримки високого рівня компетентності є безперервний саморозвиток, який дозволяє сконцентрувати власний час для опанування саме тих навиків, які потрібні даному працівнику. Саморозвиток працівника спрямований на задоволення його індивідуальних потреб в певній науковій сфері та оволодіння новими вміннями та навичками.

Принагідно відзначити, що окреслене питання регламентується низкою нормативно правових актів, зокрема – це Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закон України «Про професійний розвиток працівників», а також керівні положення професійного розвитку для працівників освіти викладені у Методичних рекомендаціях МОН України для професійного розвитку науково-педагогічних працівників та Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Контент-аналіз законодавчих актів і нормативно-правових документів у галузі освіти засвідчує, що вони визначають порядок професійного розвитку НПП, орієнтуючись на такі найбільш загальні його етапи, як: планування, реалізація та затвердження результатів з наступним урахуванням їх при проходженні за конкурсом з метою встановлення відповідності НПП займаній посаді [1, с. 34].

Сучасній освітній системі потрібні педагоги, які здатні своєчасно і гнучко реагувати на зміни у своїй професійній діяльності, які мають розвинену самосвідомість, глибоке розуміння себе, які постійно прагнуть до професійного та особистісного самовдосконалення, що

вимагає розвитку здатності до рефлексії [2, с. 315]. Безумовно, кожен освітянин повинен активно реагувати на ці вимоги і визначати шляхи саморозвитку та самовдосконалення. Саморозвиток – це індивідуальна активність, одна із властивостей соціального індивіда, яка пов'язана зі здатністю змінювати в позитивному напрямку свій внутрішній духовний світ, соціальні властивості, якості для ефективної адаптації до соціального середовища й самореалізації, шляхом особистісних зусиль та праці. Важливими напрямками регулювання й оптимізації саморозвитку особистостей у сучасному українському суспільстві є такі: цілеспрямований вплив суб'єктів управління соціальними процесами на умови життя людей з метою їх гуманізації, удосконалення способу життя; створення системи соціальних механізмів, що стимулюють творчий саморозвиток; духовне піднесення особистості; усунення причин, що породжують соціальний песимізм, апатію, утриманство [3, с. 4–5].

Отже, в цьому контексті виникає питання щодо стимулювання саморозвитку та мотивації працівників. Які ж чинники впливають на цей процес сьогодні? Безумовно, мотивація є складним процесом. Різні автори при трактуванні цієї категорії визначають її як сукупність мотивів, стимулів або внутрішніх та зовнішніх факторів, як процес спонукання людини до певних дій. Але часи змінюються і розглядаючи мотивацію через призму сьогодення доцільно виокремити нові підходи, що уособлюють як об'єктивні так і суб'єктивні складові.

Цінності у вигляді основних потреб індивіда дають змогу встановити ієрархію, послідовність дій, спрямованих на задоволення потреб. Суспільні ідеали, норми і цінності дозволяють визначити межі дозволеності в цих діях. Керуючись мотивами, працівник обирає з переліченого ряду спонукальних причин ті, що найбільше відповідають його баченню трудової ситуації, обґрунтовуючи тим свою трудову поведінку. Напрямок розвитку трудової мотивації в нашій країні зумовлений переходом від моделі переважно ідеологічної мотивації праці до моделі людських ресурсів, яка визнає за більшістю працівників прагнення творчо працювати і самовдосконалюватися, не нехтуючи грошовою мотивацією, припускаючи важливість й інших мотивів [4, с. 115].

Мотивація тісно взаємопов'язана зі стимулюванням працівників до професійного розвитку до нових професійних здобутків. Утім, стимулювання в свою чергу не може бути ефективним без вмотивованості працівників. Стимул – це певна винагорода, яка виявляється в матеріальній формі, а мотив – це внутрішнє бажання, яке спонукає до професійного розвитку та самовдосконалення. Однак для відзначення сумлінного працівника і високі здобутки професійного розвитку можна застосовувати і негрошове стимулювання наприклад, запропонувати

академічну мобільність викладачів, відвідування тренінгів та семінарів у Європейських вишах, що буде корисним як для науково-педагогічного працівника так і для закладу вищої освіти.

Резюмуючи викладене, принагідно зазначити, що враховуючи активність Євроінтеграційного вектору України, ми повинні чітко розставити пріоритети і бути конкурентоздатними, і готовими до новим трансформацій в освітній сфері. Оскільки, час диктує нові умови і кожен повинен розуміти, що європейські тенденції спрямовані на вільний рух робочої сили, тому кожен вже сьогодні має визначитися зі своїми напрямами саморозвитку для та бути готовим до цих змін.

Література:

1. Отич О. Законодавче та нормативно-правове забезпечення професійного розвитку науково-педагогічних працівників в Україні. *New Inception*. № 2021. № 3–4(5–6). С. 30–40.

2. Нікула Н. Здатність до рефлексії як основа професійного розвитку педагога. *Проблеми освіти*. 2023. Випуск 1(98). С. 314–329.

3. Лозовий В. О. Саморозвиток особистості як нагальна проблема сучасності. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. С. 4–6.

4. Колеснік Т. В. Сучасні підходи до застосування мотивації і стимулювання працівників. *Право і безпека*. 2015. № 3(58). С. 114–120.

САМОРОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ГРАФІЧНИЙ ЕТНОДИЗАЙН: НОВІ ГОРИЗОНТИ ДЛЯ НАУКОВИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Колеснікова А. Е.

*аспірантка кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну
факультету мистецтв і моди,
старший викладач кафедри графічного дизайну
факультету дизайн*

*Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Проблема саморозвитку особистості займає провідне місце в педагогіці та психології. Зміни соціокультурного середовища призвели до трансформації парадигми освіти та створення нових вимог

до майбутнього спеціаліста. Першочерговим завданням стає формування особистості, яка схильна постійно займатися своїм професійним та особистісним самовдосконаленням, готова до безперервної освіти, тобто до постійного саморозвитку. Проблема саморозвитку завжди відрізнялась перманентною актуальністю для будь-якого вікового контингенту, крім того, сучасний науковий прогрес підвищив значущість даної проблематики.

З давніх часів науковці приділяли належну увагу опрацюванню цієї теми. Важливість та вагомість саморозвитку у своїх роботах обґрунтовували видатні філософи: Аристотель, Гесіод, Платон, Демокрит, Гегель, І. Кант, Г. Сковорода, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг; педагоги: Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, С. Русова.

У першій половині ХХ століття у зв'язку з кардинальною зміною розуміння місця людини у суспільстві, баченням її нової ролі дослідження набувають нового значення. Суттєвий внесок у розвиток проблеми зробили психологи-гуманісти. З'являються теорії особистості, проголошується віра в людину, особистість починає сприйматися як суб'єкт власної діяльності, володар своєї долі. Проблема «саморозвитку» привертає увагу багатьох науковців і набуває широкого опрацювання в роботах Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, А. Маслоу, К. Роджерса, Г.А. Цукерман, Л.І. Зязюн, і т. д.

В концепції А. Маслоу, родоначальника гуманістичної психології, самореалізація розуміється як рух до меж можливої досконалості. Завданням людини є «навчитися вивільняти свої пригнічення, пізнавати своє «Я», прислухатися до «голосу імпульсу», розкривати свою величну природу, досягати розуміння, проникнення, досягати істини» [1, с. 117].

Багатогранність проблеми саморозвитку пояснює існування різноманітних, іноді навіть полярних точок зору, особистісний характер та актуальність проблематики залучають широке коло дослідників, що передбачає наявність наукового полілогу. Дана стаття не вичерпує усіх аспектів проблеми, яка, без сумніву, виходить далеко за його рамки і тому потребує подальшого вивчення.

Для того щоб визначити важливість саморозвитку педагога з графічного дизайну через етнодизайн, ми узагальнили поняття етнодизайну:

Етнодизайн – це галузь дизайну, яка спеціалізується на використанні елементів та відображенні особливостей культури, традицій, мистецтва та естетики певного етносу в проектуванні різноманітних об'єктів.

Ця галузь дизайну включає в себе вивчення історії, традицій, символіки та колориту різних культур з метою створення продуктів, які

відображають та підтримують культурну спадщину. Етнодизайн може використовувати традиційні знаки, орнаменти, кольори та форми, а також поєднувати їх з сучасними технологіями та матеріалами. Основною метою етнодизайну є створення унікальних та автентичних об'єктів, які виражають культурну різноманітність та допомагають зберегти та підтримувати культурні та етнічні ідентичності.

Виходячи з вищесказаного, ми наблизились до визначення поняття «графічний етнодизайн» – як область дизайну, яка використовує графічні елементи для вираження та відтворення етнічних та культурних аспектів у виробках мистецтва, графіки, та інших візуальних матеріалах. Зокрема у продуктах графічного дизайну : web продукти [рис. 1] , поліграфічні продукти [рис. 2], упаковки [рис. 3] , елементи айдентики [рис. 4] , етнічні шрифти [рис. 5].

Феномен українського етнічного графічного дизайну який переріс у перспективу формування національної моделі вивчала у своїй монографії «Графічний дизайн з Українським обличчям» Н. Удріс-Бородавко, також ця тема частково прослідковується в наукових дослідженнях А.А. Руденченко, В.П. Тименка. І. Сиваш.

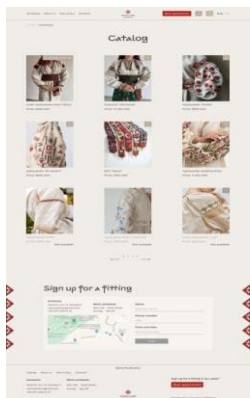

Рис. 1

Рис. 2

Макет сайту в етностилі Макет періодичного журналу в етностилі

Рис. 3

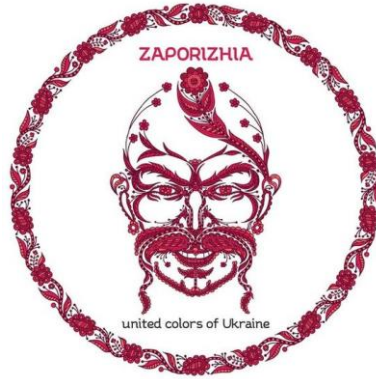

Рис. 4

Упаковка продукції Галичина Зразок розробки логотипу в українському в етнічному стилі етнічному стилі

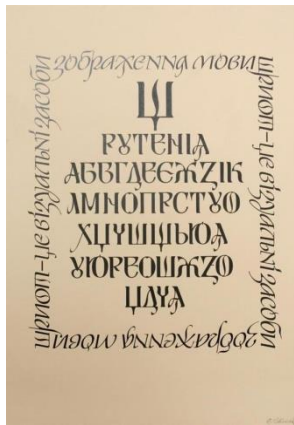

Рис. 5. Шрифтова гарнітура «Рутенія» розроблена В.Чебаником

Розуміння та вивчення національної моделі графічного етнодизайну може допомогти педагогу з графічного дизайну у багатьох аспектах саморозвитку:

1. **Ширший культурний контекст:** Вивчення національної моделі графічного етнодизайну дозволяє розширити культурне розуміння і охопити різноманітність та специфіку різних національних та етнічних груп. Це може збагатити та розширити кругозір педагога та його студентів.

2. **Інтеграція традицій та інновацій:** Розуміння національної моделі графічного етнодизайну допомагає знаходити баланс між традиційними елементами та сучасними технологіями. Це стимулює творчість та дозволяє використовувати культурну спадщину в новаторських проєктах.

3. **Виховання культурної чутливості:** Педагог може використовувати графічний етнодизайн для формування чутливості та поваги до культурних відмінностей серед своїх студентів. Це сприяє розумінню та повазі до культурного контексту в роботі з дизайном.

4. **Створення унікальних та виразних робіт:** Розуміння елементів національного етнодизайну може стати джерелом натхнення для створення унікальних та виразних графічних робіт. Використання традиційних орнаментів, кольорів чи символів може додати оригінальності та глибини проєктам.

5. **Підтримка культурної спадщини:** Робота в рамках національної моделі графічного дизайну допомагає зберігати та підтримувати культурну спадщину через дизайн. Педагог може використовувати це як можливість виховувати у своїх студентів повагу до власної та інших культур.

Вивчення, розуміння та використання національної моделі графічного етнодизайну дозволяє педагогу не лише розвивати власні навички та творчість, але і впливати на розвиток чутливості до культурних аспектів у своїх студентів.

Література:

1. Маслоу А. Самоактуалізація. *Психологія особистості*. 1982. С. 108–118.
2. Сиваш І. Мистецтво Етнодизайну в художній культурі України ХХ – початку ХХІ ст. Київ. 2019.
3. Руденченко А. Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах. Київ, 2017.
4. Тименко В. П Становлення академічної дизайн освіти. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2007. 31. С. 63–67.

ЩОДО ПРИКЛАДНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ПРАВНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Константий О. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна*

Властивим для усіх царин педагогіки вищої освіти є положення, що метою діяльності викладача у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ) є формування в здобувачів освіти на цьому рівні, поряд із забезпеченням їх особистісного зростання, саме професійних, а не загальних знань, умінь, навичок, як в умовах школи. На відміну від вчителів у закладах загальної освіти, науково-педагогічний працівник у ВНЗ має бути не лише транслятором усталено відомих знань, а і водночас досліджувати закономірності, процеси, зв'язки у певній спеціалізованій сфері, синтезувати та генерувати нові знання на основі застосування певного науково-методологічного підходу [1, с. 33, 34].

Самовдосконалення є серцевиною неперервної освіти викладача, його професійним та особистісним обов'язком. Цей процес має бути постійною діяльністю, спрямованою на підвищення рівня професіоналізму та компетентності, розширення і поглиблення знань, умінь та навичок, розвиток професійно важливих й особистісних якостей науково-педагогічного працівника [2, с. 41, 42].

Для викладача, який проводить заняття для студентів, що навчаються за спеціальністю 081 «Право», через невинні зміни законодавства, динамічний розвиток судової та іншої правозастосовної практики, триваючі процеси гармонізації національного права з правом ЄС («*acquis communautaire*»), проблема самоосвіти стоїть особливо гостро. Над вирішенням цієї проблеми, з тим, щоб досягнути цілей реформи правничої освіти, забезпечити відповідність змісту і якості підготовки студентів вимогам ринку праці, здатність випускників здійснювати професійну діяльність у різних сферах юриспруденції [3], викладач правничих дисциплін повинен займатися постійно, готуючись до кожної лекції чи практичного заняття.

Широкомасштабне вторгнення російських військ, надання відсічі державі-агресору, і водночас надання Радою ЄС в червні 2022 року Україні статусу держави-кандидата, поставили перед викладачами

юридичних дисциплін нові завдання оновлення змісту викладання, досягнення вирішення яких неможливо без самостійного невпинного прикладного самовдосконалення. Зокрема, останнім часом в законодавство України впроваджено чимало змін, пов'язаних з особливостями реалізації прав і свобод людини, здійсненням виконавчої влади, військового управління та місцевого самоврядування, регулювання й оподаткування економіки і підприємництва, митної та банківської справи в умовах дії правового режиму воєнного стану, забезпеченням функціонування сектору безпеки і оборони, вирішенням питань відповідальності осіб, які вчинили військові злочини, державну зраду, колабораціонізм тощо. Крім виникнення потреби в самостійному оновленні викладачами своїх знань у наведених суттєво змінених сферах законодавчого регулювання, триваючий процес євроінтеграції вимагає також від них підвищення рівня володіння англійською мовою, збільшення обсягу викладання права Європейського Союзу та міжнародного гуманітарного права, практики Європейського суду з прав людини.

Отже, на сьогоднішній день мова йде про необхідність осучаснення знань викладачів правничих дисциплін, приведення ними у відповідність з вимогами часу програм відповідних предметів, забезпечення збільшення практичної складової у змісті навчання [4]. Цього очевидно неможливо досягти без систематичного самовдосконалення, оволодіння науково-педагогічними працівниками знаннями щодо внесених до законодавства змін, релевантної практики вирішення судами адміністративних, господарських, конституційних, цивільних спорів, розгляду кримінальних справ.

Викладач правничих дисциплін у наш час активного розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій, безкоштовного розміщення в мережі інтернет на веб сайтах відповідних державних органів інформації щодо внесених до законодавства змін та відповідних законодавчих баз, дайджестів практики Верховного Суду з певних категорій справ, збірників юридичних позицій Конституційного Суду України, функціонування багатьох інтернет-медіа видань, що спеціалізуються на юридичній тематиці, має всі можливості для самостійного підвищення свої кваліфікації і професійного саморозвитку, проведення досліджень та розробок проблем права.

Таким чином, у розв'язанні проблем подальшого реформування правничої освіти вирішальна роль належить саме викладачу ВНЗ, який має усвідомлювати важливість підвищення рівня своїх професійних знань, лінгвістичних здібностей, постійно займатися своїм прикладним, духовним і культурним самовдосконаленням, розвивати свою інформаційно-комунікативну компетентність і стресостійкість.

Література:

1. Цветкова Г. Професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів ВНЗ: специфіка, структура, етапи. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 33–38.
2. Кайдалова Л. Г. Самоосвіта і самовдосконалення викладача вищого навчального закладу. *Проблеми трудової та професійної підготовки. Серія 134 «Основні компоненти інновацій у професійній підготовці майбутніх вчителів»*. К., 2011. Вип. 17. С. 40–48.
3. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rozvitkuuridichnoiosviti23052019>. Docx.
4. Городиський І. Реформа юридичної освіти: пріоритети в умовах війни. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/reforma-yuridichnoy-osviti-prioriteti-v-umovah-viyni.html>

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПІДХОДИ ТА ЦИФРОВА ГЕЙМІФІКАЦІЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ МІКРО- ТА МАКРОЕКОНОМІКИ

Кузнєцова Т. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту*

*Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Київська область, Україна*

Сучасні цифрові технології сприяють революційним змінам у системі вищої освіти, і ця тенденція особливо актуальна для дисциплін мікро- та макроекономіки. Вивчення економічних наук стає більш інтерактивним і цікавим завдяки мультимедійним підходам і гейміфікації, що впливають на рівень засвоєння та розуміння матеріалу здобувачами освіти.

Стаття присвячена інтегрованому підходу до викладання мікро- та макроекономіки, що враховує взаємозв'язок між цими двома рівнями економічного аналізу. Використання сучасних цифрових технологій, таких як мультимедійні інструменти та гейміфікація, дозволяє здобувачам вищої освіти не тільки краще розуміти та вивчати мікро- та макроекономічні концепції, а і виявляти їх взаємозв'язок у реальному світі.

Акцент наукового дослідження ставиться на тому, як ці новаторські методи допомагають здобувачам вищої освіти зрозуміти: які впливи та рішення на мікрорівні відображаються в макроекономіці та, навпаки, як

зміни на макрорівні впливають на мікроекономічні аспекти. Дослідження включає в себе порівняльний аналіз традиційних методів навчання та новаторських підходів

Метою даної роботи є не лише визначення актуальності впровадження мультимедійних підходів і гейміфікації до вивчення мікро- та макроекономіки, але й розкриття їхнього потенціалу для покращення якості освіти та підготовки майбутніх економістів.

У даному дослідженні під мультимедійним підходами в освіті розуміється навчальний підхід, який використовує різноманітні медіа-елементи: зображення, відео, аудіо, інтерактивну інфографіку тощо, для розширення можливостей навчання та підвищення розуміння/запам'ятовування матеріалу здобувачами освіти. У контексті мікро- та макроекономіки мультимедійні підходи допомагають створювати віртуальні інструменти, що ілюструють складні економічні концепції та процеси.

Цифрова гейміфікація в освіті – це використання елементів гри й ігрових механізмів у навчанні з метою стимулювання мотивації студентів, покращення засвоєння матеріалу та підвищення активності в навчальному процесі. У вивченні мікро- та макроекономіки цифрова гейміфікація включає ігрові симуляції, економічні ігри, гугл-завдання, які роблять процес навчання цікавим і залучають студентів до активної участі.

Різноманітні цифрові інструменти та платформи для навчання включають в себе веб-сайти, мобільні застосунки, відео-лекції, віртуальні класи, соціальні медіа й інші технології, що надають здобувачам вищої освіти можливість доступу до навчального матеріалу в будь-який час та з будь-якого місця. Ці інструменти дозволяють викладачам створювати інтерактивні завдання та забезпечувати зв'язок зі здобувачами освіти через онлайн-платформи.

Проведено аналізування з метою оцінки доцільності використання мультимедійних підходів і цифрової гейміфікації під час вивчення навчального курсу «Мікроекономіка. Макроекономіка».

**SWOT-аналіз методів вивчення мікро- та макроекономіки
з використанням мультимедійних підходів
і цифрової гейміфікації [1]**

<p align="center">СИЛЬНІ СТОРОНИ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інтерактивні ігри та мультимедійні ресурси привертають увагу до навчальних тем, підвищують їх зацікавленість в них, роблячи навчання захоплюючим. 2. Мультимедійність візуалізує складні економічні поняття, спрощуючи складні концепції. 3. Здобувачі вищої освіти самостійно обирають власний темп навчання та обирають завдання, що відповідають їхнім здібностям. 	<p align="center">СЛАБКІ СТОРОНИ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Потрібен доступ до технічних ресурсів, бо не всі здобувачі вищої освіти мають із-за проблем технічної інфраструктури. 2. Відсутність педагогічної підтримки, коли викладачі не завжди готові до використання цифрових методів навчання.
<p align="center">МОЖЛИВОСТІ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання популярності фінансової грамотності та ринкової економіки відкриває нові можливості для вивчення мікро- та макроекономіки. 2. Швидкий розвиток технологій: постійні інновації в галузі мультимедійних та ігрових ресурсів вдосконалюють навчальні методи. 	<p align="center">ЗАГРОЗИ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Технічні методи навчання вразливі до кіберзагроз та вірусних атак. 2. Збереження, конфіденційність і безпека даних.

Виокремлено переваги мультимедійних підходів

Зрозумілість. Мультимедійні елементи, такі як відео, графіка й анімація, допомагають здобувачам освіти легше зрозуміти складні економічні концепції. Візуальні зображення ілюструють абстрактні ідеї, створюючи їх більш доступними.

Інтерактивність. Мультимедійні платформи дозволяють створити інтер'єрні вправи та тести, які допомагають здобувачам вищої освіти перевірити своє розуміння та вирішити завдання в режимі реального активного часу.

Привабливість. Використання цифрових медіа-елементів робить навчальний процес цікавим і захоплюючим для здобувачів освіти. Інтерактивність і візуальність надають елемент гри й експерименту у навчанні, що підвищує мотивацію до вивчення навчального курсу «Мікроекономіка. Макроекономіка».

Використання мультимедійних підходів і графічних ілюстрацій у мікро- та макроекономіці допомагає створити більш доступне й ефективне середовище для здобувачів освіти, сприяючи кращому розумінню складних економічних концепцій.

Виокремлено ключові платформи

Moodle є популярною віртуальною платформою для навчання, яка дозволяє викладачам створювати онлайн-курси та завдання для здобувачів освіти.

Canvas – віртуальна платформа для навчання, яка надає інструменти для створення інтерактивних курсів і спілкування зі здобувачами освіти.

Coursera пропонує низку онлайн-курсів з економіки, створених провідними університетами й організаціями.

Khan Academy має безкоштовні онлайн-заняття на різні теми, включаючи мікро- та макроекономіку.

Виокремлено цифрові ігри в області економіки

Масштабна онлайн-гра «EVE Online» відбувається в ігровому космічному просторі, де гравці можуть керувати підприємствами, ресурсами та торговими операціями.

Гра «SimCity» дозволяє гравцям будувати й управляти власними містами, враховуючи аспекти мікроекономіки, такі як міське планування та фінансова стійкість.

Гра «Capitalism II» симулює управління власною корпорацією та діловими рішеннями, що включають у себе мікроекономічні аспекти.

Навчальна гра «Economics: Principles in Action» розроблена на стандартах з економіки і дає можливість гравцям досліджувати різні аспекти макроекономіки та мікроекономіки.

Хмарний сервіс «Mural» є корисною платформою для вивчення мікро- й макроекономіки, особливо в контексті мультимедійних підходів та інтерактивного навчання. Mural – це онлайн-інструмент для спільної роботи, що дозволяє створювати віртуальні дошки та спільно працювати над проектами.

Рис. 1. Хмарний сервіс Mural [5]

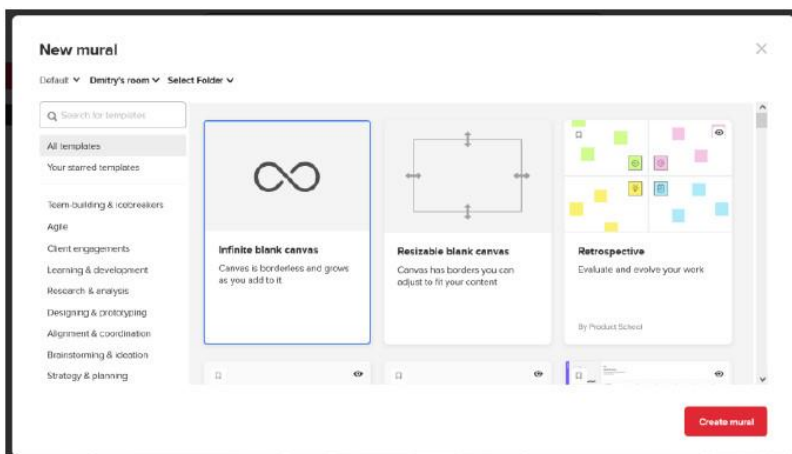

Рис. 2. Можливості інтеграції платформи Mural [4]

Виокремлено можливості використання Mural у контексті вивчення мікро- та макроекономіки.

Віртуальні дошки для обговорення й аналізування концепцій. Здобувачі освіти мають можливість обговорювати ключові концепції мікро- та макроекономіки. Вони можуть додавати пояснювальні текстові блоки, заміни, зображення та посилання на відомі концепції.

На рис. 3 зображено Google Cloud або Google Cloud Platform (GCP), – це хмарна платформа, що надає та послуги від компанії Google для розроблення, розгортання та керування повними типами програм і послуг. Ця платформа має широкий спектр інструментів і сервісів, які можуть бути корисними для вивчення, розроблення, аналізування економічних даних.

Виокремлено ключові компоненти Google Cloud, які можуть бути корисні в контексті вивчення мікро- та макроекономіки.

Google Compute Engine – служба для створення та керування віртуальними машинами, які можна використовувати для створення навчальних середовищ і власних веб-серверів освітнього простору.

Google BigQuery – послуги для аналізування великих обсягів даних. Вона вельми корисна для вивчення економічних даних і статистики.

Google Cloud Storage – сервіс, що дозволяє зберігати та керувати даними в хмарі. Він використовується для зберігання навчальних матеріалів і даних.

Google Cloud AI – набір інструментів для штучного інтелекту, що дозволяє розробляти та використовувати моделі машинного навчання для аналізування економічних даних.

Google Cloud Vision та Google Cloud Natural Language – сервіси, які надають можливість аналізувати зображення та тексти, що є корисними при вивченні економічних концепцій.

Google Cloud Platform для здобувачів освіти та розробників, які бажають створити власні додатки/застосунки. GCP надає інструменти для розроблення та розгортання програм у хмарі.

Доведено, що Google Cloud є потужною та розширеною хмарною платформою, що вдало допомагає вирішувати конкретні завдання, пов'язані з вивченням мікро- та макроекономіки.

Неможливо обійти педагогічні освітні стратегії як сплановані методи та підходи для досягнення конкретних освітніх цілей і розвитку здобувачів освіти. Вони включають в себе різні методики, технології та методи навчання для створення оптимального навчального середовища для здобувачів.

Стратегія конструктивізму стверджує, що здобувачі освіти активно будують свої знання, використовуючи свій досвід і взаємодію з навколишнім середовищем. Викладачі сприяють цьому процесові, створюючи ситуативні завдання, які допомагають здобувачам освіти оволодівати новими знаннями самостійно.

На рис. 4 продемонстровано ключові сучасні педагогічні стратегії при опануванні навчального курсу «Мікроекономіка. Макроекономіка».

Рис. 4. Комплекс педагогічних освітніх стратегій [2]

Ці педагогічні освітні стратегії можуть бути використані для покращення процесу навчання та досягнення освітніх цілей у різних контекстах, включаючи вивчення мікро- та макроекономіки. Вибір конкретних стратегій завжди залежить від мети, завдань і особливостей аудиторії.

Сучасні технології змінюють парадигму навчання мікро- та макроекономіки. Мультимедійні підходи та цифрова гейміфікація входять до інновацій у навчальному процесі, роблячи його більш доступним і захоплюючим. Здобувачі освіти мають можливість оволодівати складними економічними концепціями в інтерактивному середовищі, що стимулює їх участь і розвиток критичного мислення.

На сьогоднішній день важко переоцінити вплив мультимедійних підходів і цифрової гейміфікації на процес вивчення мікро- та макроекономіки. Ці інструменти/сервіси/технології допомагають перетворити сувору та суху теорію в захопливі інтерактивні заняття. Вони надають здобувачам вищої освіти можливість вчитися не тільки від теорії, але і від практичного досвіду, створюючи сучасне освітнє середовище.

Література:

1. Кузнецова Т. (2023). Стратегічний управлінський підхід до діджиталізації бізнесу: вплив євроатлантичної інтеграції на модернізацію українських підприємств / Т. Кузнецова, О. Банар / *Економічний вісник*. № 55.
2. Кузнецова Т. (2023). Нові горизонти: гейміфікація у проектному менеджменті. *Збірник наукових праць «Українські студії в європейському контексті»*. № 7.

3. Хмарні технології у середовищі Google. [електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/B3B74I3>

4. Physics 3D-Virtual Experiments, компанія LabIn App) LabInApp «Physics 3D-Virtual Experiments» [електронний ресурс]. URL: <https://labinapp.com/virtual-labs/>

5. Udjaja Y. (2022). Gamification Assisted Language Learning for Japanese Language Using Expert Point Cloud Recognizer. *International Journal of Computer Games Technology*, 1–12. [електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1155/2018/9085179/>

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПРОЗОРИСТЬ

Кузьменко Г. О.

*PhD в галузі публічного управління та адміністрування,
доцент кафедри публічного адміністрування*

Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

В сучасному світі цифрові технології займають центральне місце у розвитку та оптимізації публічного управління. Їхній вплив на ефективність та прозорість урядових структур стає все більш помітним і важливим. Цифровізація змінює традиційні методи роботи державних інституцій, впроваджуючи інноваційні підходи для взаємодії з громадянами та ефективного управління ресурсами. Від автоматизованого оброблення даних до використання інтернет-платформ для громадських обговорень, цифрові технології відкривають широкі можливості для покращення державного сервісу та збільшення прозорості урядових дій.

Принагідно наголосити, що використання цифрових технологій у публічному управлінні значно оптимізує процеси, зменшуючи час та ресурси, які традиційно витрачаються на виконання рутинних адміністративних завдань. Завдяки автоматизації, органи управління можуть швидше та ефективніше обробляти великі обсяги інформації, що включає збір, аналіз, та розподіл даних. Це, в свою чергу, веде до підвищення якості надання послуг, оскільки урядові служби стають здатні швидше реагувати на запити громадян та ефективніше вирішувати їх проблеми [3, с. 92–96]. Крім того, автоматизація

допомагає уникнути людських помилок, забезпечуючи більш точно та надійне управління даними. Це особливо важливо у сферах, де точність даних є критичною, наприклад, у соціальних програмах, фінансовому плануванні та управлінні ресурсами. Окрім ефективності, цифрові технології сприяють і підвищенню прозорості урядових операцій, дозволяючи громадянам легше доступатися до інформації та відстежувати діяльність уряду, що є ключовим аспектом сучасної демократії.

Доцільно додати, що цифрові технології відіграють ключову роль у підвищенні прозорості урядових операцій, що є важливим фактором для зміцнення довіри громадськості до державних інституцій. Завдяки цифровізації, інформація про діяльність уряду та його рішення стає легко доступною для широкої аудиторії. Онлайн-платформи та бази даних, які використовуються в публічному управлінні, дозволяють громадянам в режимі реального часу отримувати оновлення про законодавчі ініціативи, урядові програми та політичні рішення [2, с. 252]. Це сприяє створенню більш прозорої урядової системи, де громадяни мають доступ до інформації, необхідної для розуміння та участі в управлінських процесах.

Крім того, цифровізація дозволяє використовувати інструменти для збору зворотного зв'язку від громадян, такі як електронні опитування та платформи для публічних консультацій [1]. Це забезпечує урядам можливість отримувати прямі відгуки від населення, що може підвищити ефективність та релевантність урядових рішень та політик.

Також важливим є використання відкритих даних, що дозволяє громадськості та дослідникам аналізувати урядові дані для підвищення прозорості та виявлення можливих проблемних областей в управлінні [4, с. 448]. Це сприяє культурі відповідальності та підзвітності, зміцнюючи демократичні інститути.

Усе це разом формує екосистему, де цифрові технології діють як каталізатор для більш прозорого, відкритого та взаємодіючого уряду, що в кінцевому підсумку зміцнює довіру і залучення громадськості.

Так, можна сказати, що цифровізація у публічному управлінні сьогодні є не просто трендом, але ключовим елементом для розвитку більш ефективних, адаптивних та прозорих урядових структур. Цей процес не тільки спрощує управлінські процеси, роблячи їх швидшими та відповідальнішими перед потребами громадян, але й відкриває нові можливості для прямої взаємодії з громадськістю. Цифровізація дозволяє урядам не тільки оперативно реагувати на змінні обставини, але й активно залучати громадян у процеси прийняття рішень, зміцнюючи демократичні принципи управління.

Однак, разом з перевагами, цифровізація також несе в собі певні виклики та відповідальності. Важливою є потреба у забезпеченні високого рівня захисту даних, оскільки цифрові системи часто включають чутливу інформацію про громадян. Також існує важливість розвитку цифрової грамотності серед населення, щоб гарантувати, що всі громадяни мають змогу скористатися перевагами цифрових послуг. Тому, паралельно з впровадженням цифрових технологій, урядам необхідно інвестувати у освітні програми та ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової обізнаності та безпеки.

Отож, враховуючи ці аспекти, можна зробити висновок, що цифровізація є потужним інструментом для реалізації потенціалу публічного управління у XXI столітті. Це сприяє створенню більш гнучких, відповідальних урядових структур, готових відповідати на сучасні виклики та вимоги громадянського суспільства.

Література:

1. Биркович Т. І., Биркович В. І., Кабанець О. С. Механізми публічного управління у сфері цифрових трансформацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1488>

2. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2017/Lyashenko_Vishnevsky_2018.pdf

3. Пігарєв Ю., Костенюк Н. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 2. С. 92–96. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237257>

4. Шевчук І. Б. Інформаційні технології в регіональній економіці: теорія і практика впровадження та використання: монографія. Львів : Видавництво ННБК “АТБ”, 2018. 448 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/monohrafiia_Shevchuk_sayt.pdf

ШЛЯХ ДО САМОРОЗВИТКУ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ПОМИЛКИ

Кулик А. В.

*старший викладач кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін*

Інститут права та суспільних відносин

*Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна*

Саморозвиток – популярний тренд у суспільстві. Хтось розвивається духовно, хтось професійно, інші вдосконалюють свої фізичні форми. Ідея прекрасна, але паралельно із цим розвивається нездорове ставлення до людей, які нібито не займаються саморозвитком. Здається, що такі люди нудні, ліниві та відстають. У гонитві за модою і бажанням відповідати деякі припускаються помилок, які призводять до розчарування, не приносять задоволення, радості і, зрештою, користі [1].

Саморозвиток є важливим аспектом життя кожної людини з численними перевагами. Визначимо декілька основних важливих аспектів саморозвитку:

1. *Збагачення знань і навичок.* Саморозвиток допомагає вам постійно вивчати нові речі, отримувати нові знання та навички. Це допомагає покращувати ваші можливості і розширювати горизонти.

2. *Покращення професійного росту.* Незалежно від вашої кар'єри, саморозвиток допомагає покращити ваші навички і зробити вас більш цінним спеціалістом. Ви можете вивчати нові технології, методи роботи та інші аспекти, які покращують ваші можливості на ринку праці.

3. *Збільшення самореалізації.* Саморозвиток допомагає вам краще розуміти себе, свої цілі та бажання. Це допомагає вам знайти своє покликання і відчувати більше задоволення від життя.

4. *Покращення якості життя.* Саморозвиток допомагає покращити якість вашого життя. Ви можете навчитися краще керувати стресом, збільшити свій фізичний та психологічний здоров'я, покращити взаємовідносини та багато інших аспектів життя.

5. *Підвищення самоповаги і впевненості.* Якщо ви досягаєте успіхів в саморозвитку, ви починаєте вірити в себе більше і відчуваєте більше самоповаги. Це може позитивно вплинути на ваше самопочуття та відносини з іншими.

6. *Постійна адаптація.* Світ постійно змінюється, і саморозвиток допомагає вам адаптуватися до цих змін. Ви навчаєтеся новим речам і здатні швидко реагувати на нові ситуації.

Узагальнюючи, зазначимо, що саморозвиток є важливим, оскільки він допомагає вам зростати як особистість, покращувати своє життя та досягати більших успіхів у різних аспектах життя. Важливо вдосконалювати себе і надавати цьому процесу першочергове значення.

У нашому дослідженні ми визначимо, як уникати поширених помилок у саморозвитку та навчитися обирати свій шлях. Іноді, щоб знайти свій шлях, потрібна психологічна допомога. Можливо, консультація з психотерапевтом допоможе визначити свої сильні сторони, зрозуміти, чого ви хочете і який шлях саморозвитку підходить вам.

Безліч дослідників, що вивчають питання саморозвитку, визначають основні помилки, серед них:

– розвивайся через силу, змусь себе, бо так треба. Ця тенденція нагадує ситуацію, коли в дитинстві батьки насильно записували дитину в різні секції та гуртки, не запитуючи її думки. І все це звичайно з добрих спонукань.

– роби як усі, будь як усі – це модно. Саморозвиток у сфері, яка є дійсно цікавою є чудовою ідеєю. А ось прагнення наслідувати когось, щоб не вибиватися з колективу, не дуже. Наприклад, колеги запрошують на семінар із психології. Тема є не цікавою для Вас, але відмовити незручно. У результаті людина просто втрачає час, тобто «просиджує» час на лекції, яка не надихає. Потрібно намагатися шукати свої інтереси, займатися і розвиватися в тому напрямі, що дарує радість.

– саморозвиток без певної мети. Часто через невизначеність люди відчувають розчарування. Здається, що людина робить це для своєї користі, розвивається щосили, але все відбувається якимось сумбурно, за підсумком не приносить позитивних емоцій і користі.

– одна теорія без практики. Під час вивчення якогось матеріалу, обов'язково потрібно закріпити це практично. Інакше знання та навички швидко забуваються, потім виявиться, що все було дарма. Практики завжди більше цінуються, ніж теоретики.

– зациклення на провалах та невдачах. Помиляються всі – це нормально. Потрібно вставати та рухатись далі. Дитина, яка вчиться ходити падає, а потім знову встає, так виробляється навичка. Не можна відразу вивчити англійську, навчитися кататися на скейті, грати на гітарі або танцювати танго. Комусь потрібно трохи більше часу, комусь менше. Це життя [2].

Отже, саморозвиток є надзвичайно важливим аспектом життя кожної людини. Він сприяє збагаченню знань та навичок, покращенню професійного росту, збільшенню самореалізації, покращенню якості життя, підвищенню самоповаги та впевненості, а також постійній адаптації до змін в навколишньому світі. Саморозвиток допомагає людям досягати своїх цілей, відчувати задоволення від життя і бути більш успішними та задоволеними. Тому важливо надавати саморозвитку належне значення і намагатися постійно вдосконалювати себе.

Література:

1. Пінська О. Л. Теоретичні засади особистісного саморозвитку як психологічного феномена. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2023. Випуск 13. С. 36–50.
2. Kuzikova S. B. Modern research of the representatives of psychological sciences : collective monograph / O. Ye. Blynova, Yu. O. Bystrova, I. M. Halian, O. M. Kikinezhdі, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. S. 103–122.

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Лесневська К. В.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Професійний саморозвиток викладача – це процес постійного вдосконалення своїх професійних навичок, знань і компетенцій з метою покращення якості викладання і досягнення професійних цілей. Він включає в себе постійне навчання, самостійне вивчення нових тенденцій і методик, участь у професійних заходах, взаємодію з колегами і використання отриманих знань в практичній роботі [1].

Виокремимо декілька важливих аспектів. Викладач повинен: постійно оновлювати свої знання в своїй галузі, слідкувати за новими дослідженнями, тенденціями і методиками викладання; розвивати нові навички, які стосуються викладання, оцінювання, взаємодії зі студентами, використання технологій тощо; підвищувати свою кваліфікацію, отримуючи додаткову освіту, сертифікати, участь у тренінгах і семінарах; оцінювати свою роботу, аналізувати свої успіхи і помилки, і робити відповідні корективи для поліпшення своєї практики; активно

брати участь у професійній спільноті, спілкуватися з колегами, обмінюватися досвідом і знаннями, та використовувати цей досвід для поліпшення своєї роботи [2].

Професійний саморозвиток викладача є важливим елементом підвищення якості викладання, розвитку викладацької кар'єри і досягнення професійних цілей. Це також допомагає викладачам залишатися актуальними і відповідати потребам сучасних студентів та суспільства [3].

Ефективний саморозвиток викладачів англійської мови може бути досягнутий декількома шляхами. Наведемо основні з них.

Обізнаність в методичній літературі. Викладачі можуть самостійно вивчати нову літературу про методiku викладання англійської мови, останні дослідження та рекомендації. Важливо обирати книги, статті та дослідження, які відповідають їхнім потребам та інтересам.

Участь у професійних заходах, насамперед, у науково-практичних конференціях, методичних семінарах, вебінарах та інших професійних заходах, щоб отримувати нові знання та обмінюватися досвідом з колегами.

Використання онлайн-ресурсів. Інтернет має безліч ресурсів для саморозвитку викладачів англійської мови. Викладачі можуть використовувати веб-сайти, блоги, форуми та соціальні медіа для доступу до нових матеріалів, навчальних програм, вправ та додаткових ресурсів. Існує безліч онлайн платформ, які надають можливості для підвищення кваліфікації викладачів англійської мови. Так, наприклад, *Coursera* пропонує широкий вибір курсів з англійської мови, включаючи курси від провідних університетів світу. Курси можна проходити на своєму власному темпі і отримувати сертифікати по завершенні. *FutureLearn* є платформою для навчання, яка пропонує курси з англійської мови, розроблені університетами та організаціями з усього світу. Курси можуть бути безкоштовними, але також доступні платні варіанти з отриманням сертифікату. *British Council* надає онлайн курси та ресурси для викладачів англійської мови. Вони пропонують курси з різних аспектів викладання, включаючи граматику, вимову, навички спілкування та інші. *TEFL (Teaching English as a Foreign Language)* є однією з найбільш відомих організацій для підвищення кваліфікації викладачів англійської мови. Вони пропонують онлайн курси та сертифікацію для викладачів, які бачають працювати з міжнародними студентами. Ці платформи надають можливості для самостійного навчання та підвищення кваліфікації викладачів англійської мови. Кожна з них має свої особливості та варіанти курсів, тому варто розглянути декілька варіантів і вибрати найбільш підходящий для вас.

Застосування нових методик під час занять. Викладачі можуть експериментувати з новими методиками викладання англійської мови,

такими як застосування технологій, ігрові підходи, проектна робота тощо. Це допоможе розширити їхні навички та збагатити практичні заняття.

Взаємодія з колегами. Викладачі можуть обмінюватися досвідом та навичками з іншими викладачами англійської мови. Вони можуть створювати групи для обговорення методик, проводити спільні тренінги або співпрацювати над проектами.

Використання самооцінки та рефлексії. Викладачі можуть регулярно оцінювати свої навички та прогрес, виявляти свої сильні та слабкі сторони і працювати над їх поліпшенням.

Навчання від здобувачів освіти. Викладачі можуть навчатися від своїх здобувачів освіти, слухати їхні потреби та вимоги, та вдосконалювати свої методи викладання на основі їхнього фідбеку.

Важливо пам'ятати, що саморозвиток – це постійний процес, і викладачі англійської мови повинні бути готовими постійно вдосконалювати свої навички та знання.

Література:

1. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. Суми : МакДен, 2011. 149 с.

2. Пашенко С. Ю., Мацкевич Ю. Р. Розвиток професійної самосвідомості молодого викладача вищого навчального закладу. *Педагогічний процес: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, Благод. фонд імені Антона Макаренка. Київ : Едельвейс, 2013. Вип. 2. С. 156–165.

3. Упатова І. П. Професійний саморозвиток викладача-початківця. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 72 (т. 2). С. 219–222.

УКРАЇНСЬКИЙ ТРИКУТНИК: МЕДИЦИНА, ГУМАНІТАРНІ НАУКИ І ГРОШІ

Маврутенков В. В.

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри інфекційних хвороб
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Постановка проблеми. Здавалось би питання «наскільки професійна кваліфікація ототожнює світогляд людини» є суто філософським. Іспанський філософ Х. Ортега-І-Гассет писав: – «Суспільство потребує кваліфікованих фахівців – суддів, лікарів, інженерів, тому ми маємо Університет з його професійною освітою» [1, с. 2]. Мета оволодіння навичками будь якої професії (кваліфікація/ремесло) це отримання соціального статусу людини, де одним з головних критеріїв визначення соціального успіху є кількість грошей (монетизація статусу), про що першим нагадав Платон у трактаті «Держава» [2, с. 330]. Але значення грошей для суспільства має ще один фундаментальний, людський вимір – моральність особистості, її світогляд. І в цьому аспекті формується наріжна філософська (широка) та педагогічна (вузька) проблема – наскільки професійна кваліфікація формує моральність людини, її світогляд. І тут слід знову повернутися до філософії іспанця Хосе Ортега-І-Гассет, який в книзі «Бунт мас» у розділі «Варварство спеціалізації» пише: «І ось виявляється, що сучасний науковець – прообраз маси..., що сама наука – база нашої цивілізації – обертає його автоматично в масу; себто робить з нього примітива, модерного варвара.» [3, с. 12]. Наочних прикладів того, що професійно кваліфікована людина може бути варваром багато. В історії ХХ століття такими були націонал-комуністи: авжеж, в сучасній медицині досі застосовується епонім «синдром Рейтера», який був міністром охорони здоров'я в часи нацистської Німеччини і покараний, як нацистський злочинець [4, с. 459]. В сучасній історії найяскравішим прикладом цього є рашисти-інженери з вищою технічною освітою, що розраховують маршрути балістичних ракет для масових вбивств українців, або пропагандисти московського телебачення, які отримали гуманітарну освіту у західних університетах і виправдовують жахливі вбивства, які творять ці «варвари-інженери». Цікаво, що тільки два ректора вищих навчальних закладів росії засудили війну московської імперії проти України, за що були покарані і позбавлені роботи. На наш погляд, одним з засобів, який дозволить «спеціалісту/практику»

не втратити людяність і мати гуманістичний світогляд є вивчення гуманітарних наук, до яких відносять: філологію, літературу, музику, історію та археологію, філософію, виконавські види мистецтва і дизайну, релігієзнавство й богослов'я [5, с. 2]. Особливо важливим під час оволодіння професійними практичними навичками майбутнім і вже сталим лікарям, не втратити людяність і співчуття до пацієнтів. Згідно Стандарту вищої освіти України додипломної підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 222 «Медицина» цикл гуманітарних наук студент проходить на I семестрі першого курсу і складається з вивчення: основ біоетики та біобезпеки, історії України та української культури, філософії, соціології, медичного права України, релігієзнавство та медичної субкультури [6, с. 1].

У зв'язку з чим є доречним визначити кількість та тип гуманітарних наук, якими займаються студенти V–VI курсу медичного факультету вишого медичного навчального закладу.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності збільшення обсягу викладання гуманітарних наук в вищих медичних навчальних закладах шляхом опитування студентів, що навчаються на старших курсах (суто професійна підготовка).

Матеріали і методи. В дослідженні прийняли участь 88 вітчизняних студентів V та VI курсу медичного факультету за спеціальністю «Медицина» і проходили курс інфекційних хвороб. Дослідження проводилось у формі опитування під час аудиторного навчання та обговорення позааудиторної самостійної роботи: які гуманітарні науки формалізовано, тобто в навчальних закладах з отриманням кваліфікаційного диплому, і неформально (без сертифіката рівня кваліфікації) вивчають студенти крім медицини. З дослідження було виключено аспекти релігії та релігієзнавство.

Результати дослідження та обговорення. За підсумками дослідження, що надано в таблиці, наочно видно, що тільки 10 (11,3%) студентів займались гуманітарними науками додатково у вільний час. Лідером серед гуманітарних наук було вивчення інших мов, насамперед, польської, англійської та німецької. Характер вивчення мов висвітлює які перспективи працевлаштування бачать майбутні лікарі. З приводу заняття музикою теж слід зробити уточнення – це регулярне відвідування концертів класичної музики в філармонії. Тільки одна студентка отримувала формалізовано навчання в галузі медичного права, що не відноситься до гуманітарних наук, і це обумовлено тим, що вона планує працювати лікарем судово-медичної експертизи. Отримані результати прикрі, але це обумовлено цілою низкою об'єктивних причин: 1) завантаженістю за «основним місцем»

навчання, 2) майже всі студенти працюють, причому більше 70-ти% – в медичних закладах (лікарні, швидка допомога), або аптеках, 3) обмеженість в фінансових ресурсах і 4) війною.

Таблиця 1

Гуманітарні науки, яким додатково навчаються студенти V та VI курсу медичного факультету за спеціальністю «Медицина», n- 88 студентів

Тип науки	Формалізовано (n-/%)	Неформалізовано (n-/%)
Філологія	-	6/6,8
Філософія	-	-
Література	-	-
Музика	-	3/3,4
Історія	-	-
Мистецтво/дизайн	-	-
Інше	1/1,1	-
Разом	1/1,1	9/10,2

Слід розуміти слабку сторону роботи – обмеженість вибірки дослідження, тому ми можемо тільки визначати тенденції в засвоєнні гуманітарних наук під час навчання і оволодіння професійною (вузькоспеціалізованою) вищою медичною освітою на старших курсах університету. Нажаль, визначені тенденції, вказують на відсутність додаткового вивчення гуманітарних наук у переважній більшості студентів, які є наріжними науками в формуванні гуманістичного світогляду майбутнього українського лікаря. Але за суб'єктивним, власним досвідом можемо сказати, що для студентів старших курсів, можливо, це ще час «розкидання каміння», час їх «збирання» настане пізніше, і для кожного це буде індивідуально. Майже тридцять років тому, будучи студентом та вивчаючи тему ДНК і РНК вакцин, мене не цікавили особистості (їх світогляд) дослідників, цікавили прізвища науковців – хто над цією проблемою працює, хто лідер! Але зараз я зацікавлено читаю історії долі лауреатів Нобелівської премії – угорки *Karikó Katalin* та американця *Drew Weissman*, які вирішили проблему збереження та модифікації мРНК і тим самим винайшли вакцину від коронавірусу [7, с. 1]. Слід підкреслити дуже важливий позитивний факт – це патріотичний настрій студентів, які всі приймають участь у волонтерському русі та соціальних проєктах на підтримку ЗСУ та країни.

З метою покращення вивчення гуманітарних наук розглянути перенесення деяких предметів, наприклад, філософії, на старші курси,

що буде сприяти формуванню гуманістичного світогляду водночас з оволодінням професійними (лікарськими) навичками [8], [9, с. 75]. Крім того, додатковим резервом в формуванні гуманістичного світогляду є особистість викладача предмету і його ставлення до студентів не як «глини для виготовлення глечика», а як до «всесвіту» що розвивається, і від викладача залежить сформується «чорна матерія», або жива планета.

Література:

1. Хосе Ортега-і-Гассет. «Місія університету» – візійний пошук ідеї університету і трохи більше... URL: <https://www.management.com.ua/vision/vis009.html> (дата звернення: 25.10.2023).

2. Платон. Держава. Київ, 2000. С. 5–41. URL: <http://izbornyk.org.ua/plato/plat01.htm> (дата звернення: 25.10.2023).

3. Ортега-і-Гассет Хосе. Бунт мас. Розд. XII. Варварство спеціалізації / пер. з есп. В. Бурггардта. Нью Йорк, 1965. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ortega_y_Gasset_Jose/Bunt_mas.htm?#12 (дата звернення: 25.10.2023).

4. Mangione S., Sullivan P., Wagner M. S. Physical Diagnosis Secrets. 3rd Ed. Elsevier, 2022. 576 p.

5. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від Х.Х.2023 № Х (Перелік 2023), Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 06.11.2015 № 266 (Перелік 2015). 2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/08/08/НО-projekt.post.KMU-perelik.haluz.znan.i.spetsial.TVO-Tablytsya.vidpovidnosti.08.08.2023.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).

6. Гуманітарні науки. Кафедра мовної підготовки та гуманітарних наук. Лекції та семінари. ДДМУ, 2023. URL: https://docs.google.com/document/d/1KUWq23br4Fy4yI39NV9hY1H_c0ybJK8EBIWCXg3ZKGM/edit (дата звернення: 25.10.2023).

7. The Nobel Assembly at Karolinska Institutet. Katalin Karikó and Drew Weissman for their discoveries concerning nucleoside base modifications that enabled the development of effective mRNA vaccines against COVID-19. 2023. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/2023/press-release/> (дата звернення: 25.10.2023).

8. Сергєєва В. Світогляд та філософія. Світоглядні орієнтації людини. Хто має право жити? *БУКИ*. URL: <https://buki.com.ua/blogs/svitohlyad-ta-filosofiya-svitohlyadni-orientatsiyi-lyudyny-khto-maye-pravo-zhyty/> (дата звернення: 25.10.2023).

9. Карпенко К. І. Вплив філософії на світогляд майбутнього лікаря. *Філософсько-гуманітарні читання* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : ДЗ «ДМА», 2016. С. 75–79.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Мазоренко М. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Науково-технічний прогрес та суспільні перетворення вимагають від освіти запроваджувати нові, нетрадиційні технології та форми навчання. Мова йде перш за все про інформатизацію та цифровізацію сучасної педагогіки. Проблема організації дистанційного навчання в умовах пандемії Covid-19, а потім загострення військово-політичної ситуації вкотре довели необхідність впровадження елементів цифрового навчання в систему вищої освіти України.

Під цифровізацією освіти слід розуміти «впровадження цифрових сервісів та технологій у педагогічний процес». У багатьох сучасних дослідженнях визначається, що інтерактивність, яка полягає у швидкій передачі інформації між суб'єктами освітнього процесу, є основною причиною, чому педагоги надають перевагу цифровізації навчання. Цифровізація освіти спрямована на її якісну перебудову, вона має забезпечувати ефективне застосування в навчальному процесі нових інструментів та інформаційних технологій, що, як наслідок, сприятиме «оцифруванню» освітнього процесу [1]. Ми погоджуємося з зазначеними твердженнями, вбачаємо в цьому появу нових можливостей для перепроєктування наявних методів і процесів, що застосовуються в освітньому процесі, завдяки його загальному реінжинірингу.

Цифровізація також сприяє спрощенню освітнього процесу, внаслідок чого він стає більш гнучким та пристосованим до сучасних вимог. У підсумку виникають сприятливі умови для формування цифрової компетентності майбутніх конкурентоспроможних фахівців фахівців [2]. При цьому варто додати, що ключовим стає рівень цифрової компетентності як педагога, так і здобувача вищої освіти.

Необхідно розвивати цифрові навички невіддільно від розвитку професійних умінь.

Цифровізація також суттєво видозмінює взаємодію викладача та студента в процесі навчання, пристосування до нових умов вимагає певного часу та докладних зусиль. Постає питання зміни управління освітнім процесом, виникають нові актуальні вимоги до кожної з його сторін. Так, для студентів базовою вимогою стає можливість самостійно працювати з інформацією, вміти проводити її пошук, аналіз, давати їй власну оцінку, робити ґрунтовні висновки. Викладач же, на нашу думку, має вміло керувати інноваційним навчальним процесом, правильно спрямовувати освітньо-наукову діяльність студентів.

Науковці зазначають про необхідність орієнтуватися на новітні концепції освіти, поступово відходячи від традиційного підходу організації навчального процесу. Розвиток вищої освіти передусім вбачається в упровадженні «спільного навчання» – навчання у співпраці, з гейміфікацією, що полягає в застосуванні ігрових елементів [3]. Вважається, що це сприятиме підвищенню мотиваційної складової навчання, зростанню співпраці викладача та студента. Передбачення авторів вважаємо цілком слушними, зі свого боку пропонуємо в майбутньому застосовувати розгляд практичних кейсів у навчанні, а також залучати в освітній процес спеціальних освітніх роботів.

Арешонков В.Ю. стверджує про потребу переходу від традиційного університету до цифрового, що полягатиме не лише у кількісному збільшенні науково-технічного забезпечення, а і в зміні цілей, пріоритетів, організаційної структури закладу. На думку науковця, можливим стане «поєднання окремих цифрових університетів у мережеві, для яких не існує політичних кордонів і географічних обмежень» [4]. Схильні погодитися з таким твердженням, передбачаємо загальну глобалізацію вищої освіти.

У стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 р. зазначено, що «Важливо реформувати систему освіти відповідно нових викликів. Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг» [5]. Відповідно це зумовлює реалізацію інноваційного освітнього середовища з використанням цифрових технологій, що забезпечуватиме ефективне досягнення цілей навчання. Складовими такої концептуальної моделі цифрової освіти, на нашу думку, мають бути:

– наявність широкої мережі комп'ютерних засобів навчання, електронного зв'язку та діагностичного апарату, що дасть змогу

максимально ефективно та інтерактивно використовувати час навчання;

- системне використання онлайн-навчання, можливість відвідувати онлайн заняття з інших місць та навіть країн за сферою спеціальності;

- глобалізація вищої освіти в умовах потенційно високого володіння іноземною мовою;

- високий рівень індивідуалізації навчання, що визначається можливістю вибору не лише дисциплін, але й методів, та організаційних форм засвоєння навчального матеріалу; організація гнучких навчальних процесів;

- створення партнерських відносин між викладачем та студентом, які полягають у повній довірі один до одного, взаємній зацікавленості, взаємній готовності до обміну досвідом, мотивації до саморозвитку і вдосконалення;

- розкриття творчого потенціалу професорсько-викладацького складу;

- залучення спеціальних освітніх робіт, які будуть слідувати заданій програмі викладання, не використовуючи імпровізаційні методи;

- навчання за інтерактивними технологіями, дидактичними іграми, практичними кейсами, а також за допомогою індивідуальних «коучів», які мають інноваційні знання у даній сфері та можуть поділитися досвідом;

- постійне удосконалення моделі навчального процесу на основі науково-педагогічних досліджень, адаптація до безперервних інноваційних змін у світі та суспільстві.

Література:

1. Гуралюк А. Г. Цифровізація як умова розвитку системи освіти. *Тенденція розвитку вищої освіти. Серія : Педагогічні науки.* 2021. № 13(169). С. 3–8.

2. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку* : матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / за ред. В. Кременя, О. Ляшенка. Київ, 2019. С. 188–197.

3. Манойленко Н. В., Кононенко С. О., Крамаренко Н. М. Цифровізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки.* (201), 2021. С. 108–112.

4. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2. С. 1–6.

5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>

СИНЕРГІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ І ННП: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕСТОРОГИ ВЗАЄМОДІЇ

Макаренко А. О.

доктор технічних наук, професор

*Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

Макаренко Т. І.

аспірантка

*Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

Саморозвиток – це процес активного вдосконалення особистості на різних рівнях, таких як фізичний, інтелектуальний, емоційний і духовний. Індустріальна революція надала людству змогу зменшити час на виробництво і приділити більше уваги саморозвитку. Останні десятиліття були ще й ознаменовані тим, що технологічний розвиток надав доступ до різноманітних можливостей, інструментів, знань [1, с. 26]. Практично весь світ на екрані монітора чи телефона.

Інтернет і сучасні інформаційні технології роблять інформацію легко доступною. Це дозволяє людям вчитися новому, досліджувати різні галузі знань і розвивати свої навички у різних сферах. Онлайн-курси, відеолекції та електронні підручники надають можливість отримувати якісну освіту від провідних учених і фахівців у світі. Соціальні мережі та комунікаційні платформи дозволяють взаємодіяти з іншими людьми, обмінюватися ідеями та досвідом, Користуватися інтерактивними технологіями Штучним Інтелектом (ШІ) для розширення кругозору, думок і знань.

Звичайно, є декілька «але» (вони виникали у скептиків у будь-який період розвитку): чи не замінять думки ШІ наші власні?, чи ШІ може

замінити спілкування? – адже доступ до такого інтелектуального співрозмовника є наразі з будь-якого пристрою... І якщо технологічні виробники нам пропонують з оптимізмом дивитися у світле майбутнє, надають шлях переходу від штучного вузького інтелекту до штучного надрозуму, то людству потрібна відповідь на питання – чи не призведе введення надрозуму до технологічного апокаліпсису, якщо ми сліпо підемо в майбутнє, трансформоване інтелектуальними системами [2, с. 93]?

До переліку професій, які вже під «прицілом» ШІ, в 2023 році було віднесено викладачів та репетиторів [3, с. 1]. Зазначено, що на сьогодні ШІ інтенсивно навчається, і вже невдовзі зможе замінити репетиторів та вчителів. Подача нових знань з цікавими прикладами, тестування учнів та визначення їхніх здібностей з легкістю можна передоручити ШІ.

Розглянувши дане питання з точки зору технологій – так, це цілком слушна думка, такі перспективи матимуть можливість розширити світогляд учнів, студентів і тих, хто бажає розвиватися або опанувати нову професію, розробити індивідуальне навчання, яке по ефективності може в рази перевищувати шкільні програми чи програми вищих навчальних закладів, тренінгових організацій.

Але, для справедливості, потрібно нагадати період з початку 2020 року, коли весь світ встановлював карантинні обмеження у зв'язку з пандемією і діти перейшли на навчання онлайн. Цей процес протягом двох років був перманентним, до навчання в класах діти поверталися тимчасово, і здебільшого вчителі за короткий час очної взаємодії старалися не тільки надати пояснення по темам, які були пройдені дистанційно, а й провести виховні години, уроки мистецтва, безпеки життєдіяльності, соціальної адаптації. Що вже казати про самих дітей, особливо підлітків – вони зазвичай і без карантинних обмежень «зачиняються в собі», а на дистанційному навчанні взагалі стали залежними від смартфонів, у кращому випадку перейшли на спілкування онлайн з однолітками. Що батьки можуть запропонувати замість смартфона при таких карантинних обмеженнях? Прогулянка в парку, цікава онлайн гра, спілкування з батьками – це ніколи не замінить повноцінного очного спілкування з однолітками, активності в спортивних секціях, спілкування з викладачами – спеціалістами.

В Україні, на превеликий жаль, обмеження карантинні продовжилися обмеженнями ще гіршими – безпековими, бо йде російсько-українська війна. Знову діти або не мають змоги навчатися (прифронтові зони), або навчальний процес переривається на тривоги, всі біжать в бомбосховища [4, с. 1]. Українці ще вагомо відчують наслідки такого навчання у недалекому майбутньому, і навряд чи вони будуть прийнятними...

У таких умовах гостро постають питання відновлення нормального навчального процесу та зменшення психо-емоційної напруги дітей. Зможе ці питання вирішити Штучний Інтелект? Він надасть необхідний імпульс для виходу з таких кризових, здебільшого індивідуальних проблем? Як надати дітям, студентам, та й дорослим можливість розвитку, в тому числі і саморозвитку в таких умовах? І це при тому, що ще не торкалися питань менталітету, самотності, різних потреб розвитку різних верств населення, соціальних груп, національностей, народів.

Враховуючи вищевказане та підключивши скептицизм, можна сказати, що звичайно, вплив ШІ на саморозвиток людини є суттєвим і має багато аспектів, це надзвичайна можливість отримати кваліфіковані відповіді на правильні питання, вдосконалення доступу до інформації і можливості для саморозвитку, але важливо розуміти, що ШІ має свої обмеження, і важливо використовувати його ресурси з розумінням. Навчання, саморозвиток і креативність залишаються важливими аспектами розвитку людини, і вони не можуть бути повністю замінені технологіями, має бути обов'язково присутня синергія, взаємодія особистостей в очному суспільстві. При всій повазі до технологій ШІ, вони, при оцінці здобутих досягнень індивідуума, не зможуть вмотивувати його на подальші досягнення, які так потрібні людству. Отже, як відповідає сам "Штучний Інтелект", – успішне поєднання людського інтелекту з можливостями ШІ може привести до найкращих результатів в саморозвитку і досягненні особистих та професійних цілей [ChatGPT].

Література:

1. Олтрейд Д. Нове мислення. Від Айнштайна до штучного інтелекту: наука і технології, що змінили наш світ. Віват, Україна, 2022. 368 с.

2. Вебб Е. Велика дев'ятка: Як ІТ-гіганти та їхні розумні машини можуть змінити людство. Віват, Україна, 2020. 352 с.

3. Професії, які вже незабаром може замінити штучний інтелект. *Кадровик*. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/557976-profesiyi-yaki-vzhe-nezabarom-mozhe-zaminuty-shtuchnyu-intelekt> (дата звернення 21.11.23).

4. Самостійне навчання та неадаптовані до онлайну методи викладання: головні проблеми українських шкіл. *Освіторія Медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/samostijne-navchannya-ta-neadaptovani-do-onlajnu-metody-vykladannya-golovni-problemy-ukrayinskyh-shkil/> (дата звернення: 21.11.23).

**МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ЛАБОРАТОРНОГО
ПРАКТИКУМА ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ
З ПРАКТИЧНИМИ УМІННЯМИ І НАВИЧКАМИ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Мартинюк В. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної фізики
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна*

Мартинюк Г. І.

*асистент кафедри
інформаційних радіоелектронних технологій і систем
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна*

В процесі підготовки майбутнього фахівця «технаря» фізика займає чи найперше місце. Дисципліни «Загальна фізика» чи «Фізика» вивчаються на першому курсі, та складаються з лекційного курсу, практичних занять та лабораторних робіт. Доцільно відмітити, що рівень першокурсників технічних закладів є доволі різним, так як на навчання приходять випускники не тільки технічних ліцеїв і гімназій, але й випускники звичайних загальноосвітніх шкіл. Що і призводить до різного рівня знань фізики, навичок працювати в лабораторії з приладдям та умінь розв'язувати задачі. Тому потрібно, більш ретельно продумувати план занять з метою підтримки основного завдання – впровадження процесу інтеграції фундаментальних дисциплін і професійно спрямованих в процес підготовки сучасного фахівця. Одним з найважливіших аспектів навчання є саме практичні уміння та навички, які набуваються студентами в лабораторіях. Тому даний матеріал розглядає аспект виконання лабораторних робіт, як найпродуктивніший шлях до засвоєння теоретичних знань технічних дисциплін.

Отримані та закріплені на практичних та лабораторних заняттях знання, з фізики, можуть стати основою для подальшого навчання здобувачів на технічних спеціальностях. А процес інтеграції фундаментальних дисциплін в спеціальні, на лабораторних заняттях, вказує на високу ефективність цієї методики.

Поєднання теоретичних та практичних знань отриманих на лекціях сприяє більш глибокому засвоєнню предметної інформації вже

з перших уроків навчання. Застосування лабораторного практикума, як цілісної системи спеціально розроблених, методично і змістовно об'єднаних знань є важливим кроком педагогічної майстерності. Практикум продовжується на протязі всього навчального року, що відповідає певним змістовним модулям. Під час практикуму здобувачам пропонуються ряд робіт, що спрямовані на формування та розвиток професійно значущих вмінь і навичок.

Під час лабораторно-практичних занять кількість студентів не може перевищувати 15. Велику роль, для таких занять, відіграє те щоб інженери/лаборанти мали не тільки фахову але й педагогічну підготовку. Перед виконанням роботи викладач обов'язково має попередити кожну бригаду підгрупи, яку лабораторну роботу (тему та номер) вони мають виконувати; вказати де вона знаходиться та перевірити теоретичну підготовку здобувачів до виконання лабораторної роботи. Перед заняттям студенти мають самостійно заповнити бланки-звіти: записати тему, мету, зарисувати схему установки з нанесенням і вказанням її елементів, записати робочі формули та завдання у відповідних для цього місцях. Виконання, щоорочно, такого алгоритму приведе до набуття у студентів рефлексії щодо підготовки не тільки до занять з фізики, але й подальшої підготовки до задач, що буде ставити перед ними життя.

Отже, одним з найважливіших аспектів, при розробці лабораторних робіт, є збереження цілісності системи; взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки, при виконанні лабораторних робіт.

Для вдалого закріплення знань здобувачі спочатку мають опрацювати лекційний матеріал, а вже потім, на практиці, досліджувати те чи інше фізичне явище.

Така методика допомагає студентам не тільки краще орієнтуватись в фізичних явищах, але й підготовлює їх для подальшого самостійного життя. Під час обробки результатів дослідження, викладач чітко вказує: де і як саме можуть використовуватися отримані знання, вміння та навички в подальшому навчанні у вищому навчальному закладі та їх майбутній професійній діяльності. Такий спосіб проведення лабораторних робіт дає можливість інтегрувати фундаментальні дисципліни з професійно спрямованими, а також створювати диференційований підхід до роботи зі студентами-першокурсниками.

Література:

1. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2002. 255 с.

2. Сусь Б. А. Дидактичні та методичні основи організації і активізації самостійної навчальної діяльності курсантів при вивченні курсу загальної фізики у вищих технічних військових закладах : дис. доктора пед. наук : Київ, 1998. 275 с.

3. В. В. Мартинюк, Б. П. Книш. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни «Фізика» для студентів спеціальностей 171 – «Електроніка», 163 – «Біомедична інженерія», 153 – «Мікрота наносистемна техніка». [Електронний ресурс] / В. В. Мартинюк, Б. П. Книш, Методичні вказівки, Вінниця : ВНТУ, 2023. 61 с.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ

Матейчук В. М.

*старший викладач кафедри управління судом
Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна*

Важливою складовою цифрової трансформації економіки України – є цифровізація освітніх процесів і набуття цифрових компетенцій громадянами на шляху до поглиблення європейської інтеграції.

12 жовтня 2022 року, в Україні розпочалася міжнародна інноваційна програма «Трансформація цифрової педагогіки», у відкритті якої взяли участь генеральний директор директорату цифрової трансформації Міністерства освіти і науки України Дмитро Завгородній, генеральний директор HP Inc Emerging Countries Group (ECG) Андрій Асташов і голова Ради громадської організації «ЕдКемп Україна» Олександр Елькін.

Україна стала 17-ою країною, яка реалізує цю інноваційну програму, що розроблена за участю Вищої школи педагогічних наук Гарвардського університету та Університету Мічигану, а реалізується завдяки партнерству Академії інновацій та цифрової освіти «Hewlett-Packard» (HP IDEA) в Україні та громадської організації «ЕдКемп Україна».

В епоху, коли технології стрімко розвиваються та впливають на різні сфери життя, зростає необхідність усвідомлення та освоєння цифрової компетентності. Це поняття, яке охоплює здатність людини використовувати інформаційні та комунікаційні технології для

досягнення особистих, професійних та соціальних цілей, стає не тільки актуальним, але й ключовим фактором успіху в сучасному світі.

Сутність Цифрової Компетентності. Цифрова компетентність не обмежується простим володінням комп'ютером чи вмінням користуватися смартфоном. Вона народжується з розуміння та активного використання різноманітних інструментів та ресурсів, які відкриваються завдяки інформаційній та цифровій революції. Цифрова компетентність розподіляється на кілька ключових аспектів:

1. Інформаційна грамотність: Це не тільки навички швидкого пошуку інформації в Інтернеті, але й уміння критично оцінювати її достовірність та корисність.

2. Навички роботи з технологіями: Включає в себе не тільки уміння користуватися офісними програмами, але і розуміння базових принципів функціонування сучасних технічних засобів.

3. Безпека в Інтернеті: Захист особистих даних, уникнення шахрайських схем, а також усвідомлення основних принципів кібербезпеки.

4. Електронна комунікація: Здатність ефективно спілкуватися через різні канали інтернет-зв'язку, будь то електронна пошта, соціальні мережі чи інші інструменти.

Широкого використання набула рамка цифрової компетентності, вперше опублікована в 2013 році, і вже оновлена з того часу. Вона містить 21 навчальний результат у 5 сферах:

1) інформаційна грамотність та даних, включаючи керування контентом;

2) спілкування та співпраця, та участь у суспільстві;

3) створення цифрового контенту, включаючи етичні принципи;

4) безпека;

5) розв'язання проблем.

Важливість Цифрової Компетентності в Сучасному Світі.

Цифрова компетентність не є просто набором навичок, вона визначає наше мислення та сприйняття сучасного світу. Розвиток цих навичок є важливим з причин:

1. Просування на ринку праці: Роботодавці вимагають від працівників не лише технічних знань, але і здатності використовувати їх для досягнення конкретних результатів.

2. Активна участь в сучасному суспільстві: Вміння користуватися технологіями відкриває доступ до електронної громадськості, освітніх ресурсів та інших аспектів сучасного суспільства.

3. Розвиток особистості: Цифрова компетентність дозволяє не лише ефективно взаємодіяти з оточуючим світом, але і розкривати творчий потенціал у різних сферах життя.

Як розвивати цифрову компетентність:

1. Постійне навчання: Світ технологій постійно змінюється, тому важливо вдосконалювати свої знання та вивчати нові тенденції.

2. Участь у проєктах: Активна участь у різноманітних проєктах, що вимагають використання цифрових навичок.

3. Обмін досвідом: Спілкування з іншими, обмін досвідом та вивчення найкращих практик.

Цифрова компетентність – це не просто вміння користуватися технологіями, це стиль життя, який визначає нашу взаємодію з сучасним світом. Розвиток цих навичок є актуальним завданням, яке дозволяє ефективно функціонувати в сучасному інформаційному суспільстві.

Література:

1. European Commission. (2018). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>.

2. Соломаха А. В. Цифрова компетенція педагога нової школи Австрії. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 2. С. 299–308.

3. К. О. Січкаренко, к. г. н., старший науковий співробітник, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Поняття цифрових компетенції та їх комунікаційна роль у сучасному суспільстві.

4. Урядовий портал Єдиний веб-портал органів виконавчої влади [Electronic Resource]. *Mode of access*: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Митич С. П.

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Сьогодні штучний інтелект активно застосовується у багатьох сферах суспільного життя, зокрема й у галузі освіти. Люди у всьому світі мають можливість використовувати сучасні технології в освітньому процесі для підвищення його якості та ефективного засвоєння необхідних професійних навичок.

Нині, є навіть побоювання: чи не витіснить комп'ютер викладача. Вже компанія Google повідомляла, що може скоротити 12 000 співробітників через впровадження технологій штучного інтелекту [2]. Вже до кінця цього року компанія запланувала впровадити щонайменше 20 таких технологій, включаючи браузер, у якому можна створювати прототипи штучного інтелекту. Відомий футурист Б. Марр пише, що компанії Content Technologies та Carnegie Learning розробляють цифрові платформи з використанням штучного інтелекту для навчання від школи до коледжу. За допомогою цих платформ вчителі та викладачі будуть здатні запропонувати кожному учню або студенту персоналізовану програму навчання [3].

Штучний інтелект згідно з міжнародним законодавством є «комплексом технологічних рішень, що дозволяє імітувати когнітивні функції людини (включаючи самонавчання і пошук рішень без задалегідь заданого алгоритму) та отримувати при виконанні конкретних завдань результати, порівнянні, як мінімум, з результатами інтелектуальної діяльності» [1, с. 448–452].

Говорячи простими словами, штучний інтелект – це технологія, що дозволяє комп'ютеру чи інформаційній системі відтворювати розумову діяльність людини. Однак робота системи при цьому здійснюється з більшою ефективністю та оперативністю, а також без припущення помилок, так званого «людського фактора».

На даний час з боку всіх цивілізованих держав світу приділяється колосальна увага розвитку інформаційних технологій та безпосередньо штучному інтелекту, впроваджуючи його досягнення у різні сфери життя. Процес цифровізації також торкнувся і освіти у галузі кримінально-правової, криміналістичної та кримінально-процесуальної науки.

Безперечні переваги використання штучного інтелекту в освіті, однак, одночасно впровадження штучного інтелекту призведе до змін в освітній парадигмі.

ChatGPT, генератор текстів зі штучним інтелектом, доступ до якого відкрили в наприкінці 2022 року називають майбутнім ринку. ChatGPT – це велика мовна модель, здатна генерувати людиноподібний текст, навчена на масивному наборі даних письмових робіт з Інтернету за 2015–2021 роки. Програма використовує техніку глибокого навчання під назвою «архітектура трансформатора» для просіювання кількох терабайт даних, що містять мільярди слів, для створення відповідей на підказки чи запитання.

Серед попередників ChatGPT – GPT-3, який також генерує текст, але був навчений набагато більшому наборі даних. ChatGPT швидший, він здатний генерувати людиноподібні відповіді та доступний для громадськості. Бот працює так само, як і такі інструменти генерації

штучного інтелекту, як DALL-E 2, Midjourney та Stable Diffusion, але, подібно до того, як ці програми можуть створювати нереалістичні зображення (наприклад, люди 6–7 пальців), ChatGPT не завжди точний.

Переваги технологій штучного інтелекту ChatGPT може писати електронні листи та есе, вірші, відповідати на запитання або генерувати рядки коду на основі підказки. Це може бути використане для розробки віртуальних помічників або швидкої відповіді на запити клієнтів. Контент-платформа Jasper заявила, що близько 80 000 клієнтів використовували її програмне забезпечення для складання реклами, електронних листів, блогів та інших матеріалів.

Викладачі також можуть оцінити переваги технологій штучного інтелекту в освіті. До робочих завдань, які можуть виконати інструменти штучного інтелекту, подібні до ChatGPT, відносяться повторювані або рутинні завдання, які можна легко автоматизувати, включаючи введення та обробку даних, прості функції обслуговування та створення певного контенту. Викладачі можуть скористатися технологіями штучного інтелекту для автоматизації навчальних курсів, створення цифрових портфоліо з роботами студентів та генеруючи завдання.

Microsoft інтегрував ChatGPT у програму для комунікації Teams, та тепер неймережа під час дзвінків фіксує головні тези зустрічі в текст, відзначає важливі місця на тимчасовій шкалі відео, зберігає таймкоди та розбиває запис на теми, що обговорюються, заносить у календар заплановані зустрічі.

Однак, варто виділити недоліки штучного інтелекту. Так, його інструменти можуть бути схильні до упередженості на основі даних, на яких вони навчалися, а відсутність прозорості щодо такого навчання ускладнює визначення того, як бот дійшов того чи іншого висновку. Ситуація посилюється, коли бот видає неправдиву інформацію, яку він представляє як фактичну. Минулого року компанія Meta попередила користувачів, що її чат-бот Blenderbot може робити помилкові або суперечливі заяви, неправильно запам'ятовувати деталі та «забувати, що він бот» [5].

Чат-боти можуть писати реферативні роботи краще за здобувачів, тому при виконанні такої роботи в аудиторних умовах краще обмежити доступ Інтернет локальною мережею або відмовитися від таких робіт на користь усних дискусій.

Проте переваги штучного інтелекту дозволяють створити курси, які персоналізують програму та на основі алгоритмів пропонують певні завдання здобувачам. Досягнення інформаційних технологій впроваджуються і в правоохоронну діяльність, представляючи колосальні можливості використання штучного інтелекту у боротьбі зі злочин-

ністю на стадії досудового розслідування, чому і навчають у вітчизняних вузах зі специфічними умовами навчання.

Основним інструментарієм, що розробляється криміналістичною наукою є комплекс технічних засобів, а також тактичних і методичних прийомів розслідування кримінальних правопорушень, що дозволяє здобувачам в майбутньому застосовувати ці знання на практиці.

Чи існують обмеження штучного інтелекту? Звичайно. ChatGPT навчається на статистичних патернах та кореляціях і не має розуміння вхідних чи вихідних даних так, як би це зробила людина. Агентство ЄС з основних прав (FRA) попередило, що алгоритми, засновані на неякісних даних, можуть завдати шкоди, що мають бути передбачені гарантії для пом'якшення упередженості та дискримінації.

Проблеми з авторськими правами також є суттєвими обмеженнями. У січні 2023 року група художників подала до суду на компанії штучного інтелекту Stability AI, Midjourney та DeviantArt за порушення авторських прав, заявивши, що їх роботи були використані без дозволу на навчання інструментів штучного інтелекту. Компанія Getty Images також розпочала судовий спір проти Stability AI за нібито копіювання мільйонів її зображень. Аналогічний колективний позов був подано минулого року проти GitHub, що належить Microsoft, за те, що код було взято з Інтернету без дозволу на навчання інструментів OpenAI. Закон дозволяє людям використовувати матеріали, захищені авторським правом, для створення нового контенту або коментування його, наприклад, відеоролики на Ютуб. Однак такі області, як код, є сірою юридичною зоною, оскільки штучний інтелект не вказує авторство.

Багато навчальних курсів, створені за допомогою штучного інтелекту, платні, іноземного походження, тому викладачі та здобувачі не можуть ними скористатися.

Досягнення штучного інтелекту вже застосовуються у правоохоронній діяльності багатьох країн. Наприклад, у Голландії знайшов практичне застосування машинний алгоритм, що працює на основі нейротехнології. За допомогою вивчення та аналізу документації та викривальних обставин нейронна мережа допомагає національній поліції значно заощадити робочий час суб'єктів розслідування, готуючи кримінальне провадження для подальшого руху.

Правоохоронна діяльність Англії у своїй діяльності також використовує досягнення штучного інтелекту з огляду на те, що при розслідуванні злочинів дуже часто доводиться стикатися з великим масивом інформації з метою встановлення обставин, що мають значення у справі.

Так, при розслідуванні корупційних злочинів за участю технологічного концерну Rolls-Royce Holdings Plc, слідчі використали

можливості робота «АСЕ», що працює на системі штучного інтелекту, основним завданням якого було виявлення цінної інформації для кримінального провадження. Робот аналізував по 600 000 різних текстових файлів щодня. Усього «АСЕ» допоміг сімом слідчим обробити 30 млн. документів, тим самим багато в чому прискорив процес розслідування злочину.

Однак, не все так прекрасно, наприклад, став відомий інцидент, який стався в США, де система розпізнавання осіб помилково «звинуватила» невинувату особу, яка в результаті була неправомірно затримано поліцією [4].

Підіб'ємо підсумки: переваги штучного інтелекту незаперечні, але необхідно виробляти відповідальне до них ставлення. Зокрема, для запобігання одержанню правдоподібних, але помилкових відповідей потрібно використовувати інші методи перевірки текстових завдань або відмовитися від письмових робіт, наголосивши на усних відповідях. Викладачі повинні бути обізнані про можливі варіанти використання штучного інтелекту, у тому числі з метою шахрайства, та стежити за використанням електронних пристроїв здобувачами. Поява нейропомічників та контроль за їх використанням сприяє розвитку систем, де розуміння і розпізнавання даних здійснюється завдяки не лише «запам'ятовування» вихідної інформації, але «розумної» її інтерпретації та переосмислення.

Література:

1. Белова М.В., Белов Д.М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. Аналітично-порівняльне правознавство. № 2, 2023. С. 448-453

2. Agomuo F. Google turns to AI as it lays off 12,000 employees. Digital Trends. 2023. URL: <https://www.digitaltrends.com/computing/google-rushes-chatgpt-rival-among-around-of-12000-layoffs/>

3. Marr B. How Is AI Used in Education – Real World Examples of Today and a Peek into the Future. 2021. URL: bernardmarr.com/how-is-ai-used-in-education-real-worldexamples-of-today-and-a-peek-into-the-future/#:~:text=AI%20can%20help%20break%20down

4. «Artificial Intelligence in Law Enforcement: Applications, Benefits, and Challenges» (2021) by the RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA800/RR_A824-1/RAND_RRA824-1.pdf

5. Smith A. What is ChatGPT? And will it steal our jobs? Context. 2023. URL: <https://www.context.news/ai/what-is-chatgpt-and-will-it-steal-our-jobs>

УПРАВЛІННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ САМОРОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ

Нагасв В. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

На сучасному етапі розвитку вищої освіти України важливим аспектом оптимізації підготовки майбутніх менеджерів є посилення наукової спрямованості процесу навчання. Економіка країни потребує багатопрофільних фахівців, які мають ґрунтовні знання і навички, та орієнтовані не лише на професійну, а й на особистісну складову, що надає змогу випускнику виявляти творчу ініціативу, вести дослідницьку роботу та самовдосконалюватися на виробництві [1; 2]. Тому, основне завдання вищої освіти – сформувати у майбутнього фахівця-менеджера дослідницьку компетентність, здатність перетворювати фундаментальні та прикладні знання на професійні функції.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» [5], «Положення про організацію науково-дослідної роботи в ДБТУ» [4] науково-дослідна робота (НДР) здобувача повинна бути невід’ємною складовою безперервного та послідовного процесу підготовки кадрів. У зв’язку з цим модернізація освітнього процесу в цілому має відбуватись шляхом комплексного підходу, що передбачає не тільки передачу студенту певного об’єму знань, а й формування у нього потреби до пошукової діяльності, постійного оновлення знань та саморозвитку. Адже здобуті знання, – це не вершина освіченості, а тільки поштовх до подальшої безперервної освіти і самоосвіти.

Дослідницька діяльність здобувачів спрямована на пошук пояснення й доказу закономірних зв’язків і відносин, експериментально доведених чи теоретично проаналізованих фактів, явищ, процесів, в якому визначальне місце займає самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання. В результаті чого майбутні фахівці-менеджери активно опановують матеріал, розкривають свої дослідницькі вміння й творчі здібності. Навчання сумісно з науково-пошуковою діяльністю орієнтоване на ефективну співпрацю педагога й студента, внаслідок чого відбувається поступовий перехід від навчання до самоосвіти, перетворення особистості на активного

суб'єкта освітнього процесу, здатного здобувати знання, оволодівати вміннями й творчо застосовувати їх для вирішення пізнавальних і практичних завдань в умовах інноваційного виробництва [7].

Згідно державної Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки одним із завдань викладача вищої школи є створення сприятливих умов для залучення здобувачів до навчально-дослідницької діяльності [6]. У Державному біотехнологічному університеті дослідницька та наукова робота є обов'язковою, невід'ємною частиною підготовки кваліфікованих фахівців-менеджерів.

Протягом навчання управління дослідницькою діяльністю здобувачів включає два взаємопов'язані напрями [3]:

- навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;
- наукові дослідження, що здійснюються студенти під керівництвом професорсько-викладацького складу ДБТУ за науковою проблематикою кафедри або факультету.

Дослідницька діяльність (ДД) забезпечує взаємозв'язок між навчальними дисциплінами й науковою діяльністю, що проводиться кафедрами й науковими структурними підрозділами університету і надає творчий характер заняттям, сприяє розкриттю здобувачами дослідницьких здібностей з урахуванням їх наукових інтересів [8]. У Державному біотехнологічному університеті на факультеті менеджменту, бізнесу та права дослідницька діяльність студентів організовується у тісному зв'язку з навчальним процесом і є його невід'ємною складовою. Результати дослідницької діяльності студентів відображаються в розробці лекцій і практичних, лабораторних (семінарських) занять, що стимулює засвоєння здобувачами профільюючих дисциплін. Майбутні менеджери не лише отримують новітню науково-практичну інформацію на лекційних, семінарських заняттях і під час проходження виробничих практиках, але й беруть безпосередню участь у наукових дослідженнях кафедри.

Розпочинаючи з 2–3 курсів студенти факультету обирають дипломного керівника – викладача певної кафедри, співпраця з яким дає можливість опанувати методики, спланувати і провести наукові дослідження (спочатку теоретичні, а потім прикладні) на базі відповідного підприємства або організації, філій кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, науково-дослідних установ, правильно оформити і подати на захист кваліфікаційну роботу. Така система дозволяє оприлюднювати отримані результати під час виступу на наукових конференціях, публікуватися у наукових виданнях (у т. ч. фахових), отримувати авторські свідоцтва та патенти на корисні моделі чи винаходи. Все це сприяє більш якісному розкриттю творчих

можливостей здобувачів та формулювати у них цілісне сприйняття опанованого матеріалу.

До основних форм дослідницької діяльності майбутніх менеджерів відносяться : виконання індивідуально-дослідних завдань, творчих есе, контрольних і курсових робіт, що містять елементи проблемного пошуку. На факультеті нормативні дисципліни навчального плану підготовки майбутніх менеджерів викладаються з використанням наукових розробок кафедр, а практичні заняття проводяться у наукових лабораторіях з використанням комп'ютерних програмних матеріалів. Більшість кваліфікаційних (дипломних) дипломних робіт виконуються у формі прикладних наукових досліджень. Дослідницька діяльність (ДД) студентів проводиться комплексно (під час проведення занять, а також в якості самостійної та індивідуальної роботи). ДД організовується в позааудиторний переважно для магістрантів та аспірантів у формі індивідуальної роботи в процесі виконанні наукової тематики та проведенні пошукових досліджень. Елементи дослідницької діяльності обов'язково носять творчий характер.

Досвід організації дослідницької діяльності по кафедрі менеджменту, бізнесу і адміністрування ДБТУ свідчить, що залучення здобувачів до виконання наукових програм є найефективнішим способом формування творчо обдарованого, висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця-виробничника. У зв'язку з цим необхідно якомога ширше впроваджувати подібний досвід у підготовку сучасних управлінських кадрів, адже наукові дослідження дозволяють майбутньому фахівцю бути свідком і безпосереднім учасником добутих нових знань та впровадження їх в освітню та виробничу сферу в умовах постійного саморозвитку особистості.

Література:

1. Кремень В. Освіта і наука : інноваційний аспект. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. 2011. № 1. С. 4–7.

2. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в ХІХ ст. : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. К. : НАПН України, 2004. 42 с.

3. Нагаєв В. М. Формування дослідницької компетентності майбутніх аграрних менеджерів в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів. *Теорія та методика професійної освіти*: електронне наукове фахове видання. № 13, 2017. С. 34–41. Режим доступу: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/48/ТМРО13>

4. Положення про організацію науково-дослідної роботи у Державному біотехнологічному університеті. Х. : ДБТУ, 2021. 27 с.

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.10.2021).

6. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

7. Султанова Л. Ю. Формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. К. : МОН України, 2007. 22 с.

8. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 3-тє вид. К. : Знання-прес, 2003. 295 с.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Омельченко О. Д.

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри нормальної фізіології

*Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна*

Останні кілька років зростає потреба у підготовці кваліфікованих лікарів, здатних працювати в екстремальних умовах і вирішувати надскладні задачі.

Предмет фізіологія вивчається на другому курсі і є одним з базових, який закладає основи знань щодо механізмів функціонування систем організму людини та їх регуляції.

Студенти-медики в своїй більшості є вмотивованими при виборі професії і мають вищий рівень емпатії порівняно зі студентами, які здобувають інші професії, адже 93% обрали свій фах для того, щоб допомагати іншим людям [1, с. 38].

Але, умови, що склалися протягом останніх п'яти років, поставили перед нами нові виклики. Це COVID-19, який спричинив перехід на дистанційну форму навчання. З 2022 року, під час повномасштабного вторгнення студенти навчаються в умовах перманентного стресу, особливо це стосується тимчасово переміщених осіб.

Перехід на дистанційну форму навчання спонукав викладачів та студентів освоїти міжнародні освітні платформи Microsoft Teams та

Google Meet, які відкрили нові можливості для навчального процесу, а саме, використання презентацій на кожному занятті, комбінування усних та письмових форм контролю незалежно від часу та обставин. Використання сучасних девайсів та програм вже само по собі позитивно сприймається студентами.

Візуалізація фізіологічних механізмів є одним з шляхів підвищення мотивації та ефективності навчання студентів-медиків. Останніми роками використання лабораторних тварин для дослідів на практичних заняттях є обмеженим з етичних та економічних причин [2, с. 1]. Переважна більшість практичних робіт з фізіології виконується людьми, тобто, студенти досліджують прояви фізіологічних процесів на собі або на своїх одногрупниках. На щастя, для цього є необхідне обладнання.

Разом з цим, з'явилося більше можливостей використання ілюстрацій з сучасних підручників, навчальних відеофільмів тощо. Так, у 2022 році колектив кафедри фізіології взяв участь у всеукраїнському проєкті з перекладу 14 видання міжнародного підручника Гайтона та Голла з медичної фізіології на українську мову. [3] Тепер більша кількість вітчизняних студентів має змогу використовувати ці матеріали.

У листопаді 2023 р. викладачам ВНМУ було запропоновано залучитись до роботи зі студентами на міжнародній платформі віртуальної лабораторії та інтерактивної науки «Labster» з використанням симуляцій за певним переліком тем. Це був цінний досвід, який широко використовується в університетах Європою та США.

Ефективним методом підвищення мотивації студентів-медиків до навчання є також рольові ігри [4, с. 296]. Кафедра нормальної фізіології відноситься до теоретичного спрямування, тому тут доцільно застосовувати ролі лікар – пацієнт для засвоєння практичних навичок, які розглядаються на 2 курсі, а саме – визначення гостроти зору, поля зору, вимірювання артеріального тиску, підрахунок частоти пульсу тощо. Такий підхід завжди супроводжується бурхливими емоціями, дає можливість студенту-другокурснику відчувати себе в ролі лікаря та підвищує його самооцінку.

Робота викладача університету в умовах підвищеної стресогенності вимагає більшої емоційної стабільності, терпимості, гнучкості та уважного ставлення до кожного окремого студента [5, с. 90–91].

Література:

1. С. В. Захаров, О. О. Русакова, О. В. Смольянова. Мотиваційно-емоційні аспекти вибору професії лікаря вступниками до медичних закладів вищої освіти. *Медична освіта*. 2023. № 1. С. 35–40.

2. Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes. Strasbourg 18.03.1986. *Europian treaty series*. 1986. № 123. P. 1–11.

3. Медична фізіологія за Гайтоном і Голлом : підручник у 2 томах / переклад з англ. 14 видання / Голл Джон Е. Київ : ВСВ «Медицина», 2022. Т. 2. 570 с.

4. Янко Н. В., Каськова Л. Ф., Хміль О. В. Рольові ігри як метод інтерактивного навчання здобувачів вищої освіти за напрямом Стоматологія. *Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір* : матеріали навчально-методичної наукової конференції 30.03.2023. Полтава, 2023. С. 296–298.

5. Складановська М. Г. Психологічні проблеми студента і викладача в умовах воєнного стану. *Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи їх подолання* : матеріали III форуму академічної спільноти 20–24 червня 2022. Дніпро, 2022. С. 90–91.

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ОСВІТЯНИНА В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Півняк С. С.

*кандидат технічних наук, доцент,
завідувач навчальною лабораторією
Відокремлений структурний підрозділ*

*«Київський фаховий коледж міського господарства
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського»
м. Київ, Україна*

Сучасна цивілізація сприймає людину як унікальну біологічну соціально-духовну істоту, від якої залежить ефективний розвиток суспільства. Така людина своїм інформаційним знанням здатна розвинути технологічний процес, що може суттєво змінити соціальну сферу і функції середовища її життєдіяльності. Але в свою чергу це потребує від людини постійного саморозвитку з метою швидкої її соціальної адаптації до середовища, яке змінюється під впливом її діяльності. Тому однією із головних проблем саморозвитку людини як особистості являється вплив соціального середовища на її саморозвиток.

Під саморозвитком особистості людини розуміється її постійна індивідуальна активність, яка спрямована на розвиток та розгортання в її свідомості того, що не успадковується, а набувається виробленням особистісних якостей, навичок, що здобуваються власними зусиллями та напрацюваннями. Це реалізація розвитку її особистого соціального й професійного потенціалу та особистих світоглядних орієнтирів як індивідуальності. Саморозвиток особистості зароджується ще в період її виховання, що переростає в її самовиховання та самовдосконалення. Яскравим визначенням саморозвитку людини є життєвий досвід видатних людей, де висвітлюється як вони завдяки самовдосконаленню ставали індивідуальностями, що підтверджується серією книг «Життя і діяльність славетних людей».

Самовиховання та самовдосконалення досягається самооцінкою особистості людини, та залежить від її світогляду, що залишається одним з найважливіших, але недостатньо задіяних нею резервів у активізації людського чинника в суспільстві. При цьому, основною перешкодою в самовихованні та самовдосконаленні людини являється вплив соціального середовища на саморозвиток: обмеження її соціально-творчої діяльності, невисокий рівень продуктивності її праці, суперечність між зростанням рівня освіти та працевлаштуванням не відповідно до здобутої освіти, зрівнялівка в оплаті кваліфікованої та некваліфікованої праці, інтелектуальна та психічна деградація в деяких соціально-професійних групах, споживацтво, егоїзм, індивідуалізм, авторитарна педагогіка, волонтаризм управлінців тощо. Також поза увагою залишаються проблеми саморозвитку в різних соціально-демографічних та соціально-професійних групах сучасного суспільства, та виявлення чинників, що активізують самовиховну діяльність людини. Тому у процесі виховання необхідно довести до свідомості кожного, особливо молоді, думку про можливість самовиховання і самовдосконалення в становленні та розвитку особистості, а відтак й індивідуальності.

Другою проблемою саморозвитку освітянина є його духовний саморозвиток у контексті вітчизняного державотворення, тому що у демократичних державах людина отримує більше свободи для самовираження ніж у авторитарних та тоталітарних системах. З наукової точки зору саморозвиток людини включає в себе усвідомлення та прийняття власного досвіду й власної особистості. Усвідомлення власного досвіду ефективно відбувається в процесі народження наративу, в якому відображена історія життя особистості. При цьому відбувається переосмислення і реконструкція нею власного життєвого досвіду та усвідомлення власного «Я», що являється основою розвитку особистості [1, с. 85].

Державотворчі процеси та демократизація суспільства, що відбуваються у сучасній Україні, надали людині якісно нові можливості для плюралістичного духовного становлення. На переконання фахівців, під духовним розвитком можна розуміти міру переживання особистістю безпосередності контакту з певними цінностями, ототожнення себе з ними, трансформацію їх у переживання смислів, розміщення у певному порядку та породження відповідних життєвих актів [2, с. 36].

Національні державотворчі процеси актуалізували у вітчизняному соціумі загальнолюдські, національні, етнічні, релігійні та інші духовні цінності. А від того політико-правова та інституційна свобода в Україні стала підґрунтям для становлення вільної, та духовно розвиненої особистості.

Але на духовний саморозвиток особистості у вітчизняному суспільстві негативно впливають як історично-обумовлені, так і сучасні причини. Україна століттями перебувала в стані колонії, в якій метрополія руйнувала її культуру, забороняла її мову, денационалізувала населення, нав'язувала культуру й мову своєї нації, сіяла страх і прищеплювала безпорадність та примусово вводила ідеологію, яка виправдовувала ці безчинства. Українство занадто довго перебувало в глухій обороні й зберіглося передусім завдяки українській мові, яка зберігала українську етнічну ідентичність та українську культуру [3, с. 108–109].

В той же час відродження української культури і етнічної ідентичності завдає значні соціальні зрушення в процесі новітнього українського державотворення, основними суб'єктами якого є українська нація, народ, різні прошарки населення, та різноманітні організації і структури громадянського суспільства тощо [4, с. 114].

Духовний саморозвиток особистості відбувається на основі національної ідеї, яку опановує людина та відбиває у індивідуальному духовному саморозвитку. Важливо щоб національна ідея мала консолідуючий характер та відображала інтереси всього народу, що складає українську політичну націю [5, с. 67–68].

Нині в Україні утворилися духовно-інформаційні загрози, обумовлені війною розв'язаною проти нашої держави. Інформаційні атаки, що негативно впливають на духовний саморозвиток українських громадян і призводять до деформації їх світогляду можна поділити на дві групи. Небезпеки першої групи руйнують духовний світ людини та загрожують її свідомості, світогляду, свободі думки, переконань, та інтелектуальної діяльності, а небезпеки другої групи загрожують функціонуванню всіх форм суспільної і масової свідомості та ментальності.

До загроз функціонування духовних засад українського соціуму відносяться:

- поступове витіснення моральних і загальнолюдських цінностей та культурних національних традицій;
- гуманітарні, техногенні та екологічні загрози, що виникають як наслідок наукової діяльності;
- діяльність нетрадиційних нерелігійних культів та тоталітарних сект, псевдо духовних і неформальних організацій, які нав'язують свідомості людей власні, часто антисоціальні цінності, розривають родинні зв'язки, пропагують соціально-політичну індиферентність. Така діяльність розцінюється як форма духовного насильства [6, с. 77].

Отже, духовне насильство та інформаційна війна, що здійснюються проти України, створюють серйозну небезпеку процесу розбудови незалежної, демократичної держави та не сприяють духовно-ціннісному саморозвитку особистості.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що духовний саморозвиток особистості має об'єктивно-суб'єктивний характер і детермінований напрямками, змістом та особливостями вітчизняного державотворення. Зокрема, позитивно впливає на духовне становлення людини національне-культурне відродження в нашій державі, розвиток української мови та літератури, законодавчі можливості вільно обирати систему світоглядних цінностей, принципів й переконань. Разом з тим, негативними чинниками духовного саморозвитку особистості у вітчизняному соціумі є не сформованість національної ідеї, ціннісна поляризація у суспільстві та загарбницька війна, що здійснюється проти України.

Література:

1. Шиловська О. М. Наратив як спосіб саморозвитку та духовного становлення особистості. *Українська еліта та її роль в державотворенні* : праці наук.-практ. конф. Військового гуманітарного інституту НАОУ. Київ, 2000. С. 351–355.
2. Колісник О. П. Траєкторії духовного саморозвитку особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 1. С. 29–37.
3. Колісник О. П. Ментальність, етнічний характер, ідентичність та духовний саморозвиток пересічного українця як чинники долі України. *Психологічні перспективи*. 2013. Вип. 21. С. 88–117.
4. Перглер Т. І. Політико-духовні передумови національного державотворення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 12. С. 113–117.

5. Левченко Н. В. Національна ідея як чинник державотворення в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 2. С. 66–75.

6. Клюс В. В. Релігійний екстремізм як загроза духовної безпеки України. *Митна справа*. 2014. Вип. 1(2.1). С. 74–79.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА

Прудка Л. М.

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології та педагогіки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

У сучасному швидкозмінному світі викладач, який хоче бути успішним, повинен постійно розвиватися. Саморозвиток викладача є важливим фактором його професійної компетентності та особистісного зростання. Активний саморозвиток дозволяє фахівцю не лише реагувати на виклики часу, а й прогнозувати їх, а також формувати власні нові вимоги до професійного середовища.

Саморозвиток є однією з ключових компетенцій, оскільки він дозволяє фахівцю:

- розвивати свої професійні знання, навички та вміння;
- формувати особистісні якості, необхідні для успішної професійної діяльності;
- адаптовуватися до змін у професійному середовищі.

Рушійною силою та джерелом професійного саморозвитку педагога вищої школи є його усвідомлена потреба в цьому процесі, викликана бажанням бути кращим, успішнішим, мати визнання, отримувати задоволення від процесу та результатів професійної діяльності [1, с. 231].

Цифровізація суспільства та глобальна інформаційна мережа відкривають перед викладачами нові можливості для саморозвитку. Так, сучасному світі цифрові технології стають не просто частиною нашого повсякденного життя, але й потужним інструментом для саморозвитку, особливо для викладачів закладів вищої освіти.

Цифровізація суспільства та глобальна інформаційна мережа спричиняють зміни в процесах особистісного розвитку та саморозвитку викладача. Ці зміни проявляються в таких аспектах:

– збільшення доступу до інформації та ресурсів – викладач може швидко знайти необхідну інформацію та ресурси для навчання та розвитку;

– швидке поширення нових знань і технологій – викладач може вчасно ознайомитися з новими знаннями і технологіями, щоб застосовувати їх у своїй роботі;

– поява нових можливостей для навчання та розвитку – викладач може навчатися онлайн, брати участь у вебінарах, тренінгах, конференціях.

Розглянемо, як цифрові технології можуть бути використані викладачами для власного саморозвитку та підвищення професійної компетентності:

Онлайн-курси та вебінари

Один з найефективніших способів навчання для викладачів – це участь у спеціалізованих онлайн-курсах та вебінарах. Різноманітні платформи надають можливість викладачам вивчати нові методи навчання, вдосконалювати свої навички викладання та дізнаватися про найсучасніші підходи до навчання.

Використання соціальних мереж

Сучасні соціальні мережі не лише для спілкування зі студентами, але й для зв'язку з колегами. Участь у професійних групах та спільнотах у мережі дозволяє викладачам обмінюватися досвідом, знаннями та найкращими практиками.

Блоги та власні відеоканали

Створення освітнього блогу або відеоканалу на платформах, таких як YouTube, дає викладачам можливість ділитися своїми знаннями, дослідженнями та враженнями. Це не лише спосіб висловити власну думку, але й засіб привертати увагу до важливих питань в освіті.

Використання мобільних додатків

Мобільні додатки можуть бути корисними інструментами для викладачів. Вони можуть включати в себе додаткові матеріали для навчання, вправи для студентів, інтерактивні тести та інше.

Події та конференції в онлайн-форматі

Багато конференцій та наукових заходів тепер проводяться в онлайн-форматі. Участь у таких заходах дає можливість викладачам слухати виступи відомих фахівців, представляти власні доповіді та розширювати свої знання в певних областях.

Також, цифрові технології прискорили й полегшили інтеграційні процеси в науковій діяльності. Зокрема не є проблемою співпрацювати

з дослідниками з різних країн світу, знаходячись за тисячі кілометрів один від одного; ознайомлюватись з науковими публікаціями, написаними будь-якою мовою [2, с. 305].

Отже, цифрові технології відкривають безліч можливостей для саморозвитку викладачів. Вони допомагають збільшити професійний рівень, навички викладання та взаємодії зі студентами. Важливо використовувати ці можливості на максимум, щоб залишатися актуальним та конкурентоспроможним фахівцем у своїй галузі.

Література:

1. Тур О. М. Самоосвіта як складник професійного саморозвитку викладача вищої школи. *Матеріали 74-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. Полтава : Національний університет ім. Ю. Кондратюка, 2022. Т. 2. С. 230–232.

2. Губеладзе, І. Г., Яцишин, А. В., Сухіх, А. С. Роль цифрових технологій у формуванні почуття власності молодого вченого. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. 85(5). С. 304–318.

ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ ТА СВІТУ В АКТУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ З ГЕОГРАФІЇ

Скабара Р. М.

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри спортивного туризму
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна*

Міністерство освіти і науки України затвердило своїм наказом №698 нові комплексні навчальні програми «Географія» для 6–9 та 10–11 класів закладів загальної середньої освіти 3 серпня 2022 року. Зокрема, навчальна програма для 6–9 класів має розділ «Компетентнісний потенціал предмета», який структурно поділений на 10 головних компетентностей учня, які допомагає досягнути вивчення предмета «Географія» у середній школі.

До головних компетентностей учня належать, наприклад, «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математичну компетентність» тощо [1].

Маємо розуміти, що вивчення географії сьогодні є не виключно джерелом нових окремих знань про Землю, а й твердою основою для формування інноваційного світогляду учня, виховання гордості рідним краєм, оволодіння вміннями і навичками швидкої адаптації до умов навколишнього середовища, адекватної, відповідальної поведінки в ньому.

Наприклад, вивчення географії у 8 класі («Україна у світі: природа, населення») спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення.

Паливно-енергетичний сектор економіки України та світу, а скоріше передумови його становлення і структурно-динамічних процесів розвитку, в курсі «Географія» в середній школі зустрічаємо вперше в навчальній програмі 8 класу [1].

Наприклад, просторові особливості організації видобувної промисловості нафти та природного газу розглядається у розділі III «Природні умови і ресурси України» у шкільній навчальній програмі 8 класу. Перша тема «Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси» містить такі підтеми як: Корисні копалини України, їх класифікація за використанням, закономірності поширення. Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування вугілля, нафти, природного газу, торфу [1]. Як наслідок, учень усвідомлює місце і значення викопних паливних корисних копалин для різних видів господарської діяльності людини.

Географія видобувної промисловості нафти та природного газу розглядається у розділі II «Первинний сектор господарства» у шкільній навчальній програмі 9 класу.

Як зазначено в навчальній програмі, загальною метою вивчення географії в 10 класі є формування в школярів «географічної картини світу на прикладі вивчення систем розселення та просторової організації економічної діяльності» в окремих регіонах і країнах з урахуванням сучасних геополітичних, соціальних, економічних та екологічних аспектів [2].

Географія нафтогазового сектору у навчальній програмі 10 класу розглядається у декількох розділах.

У розділі другому «Азія» тема перша «Загальна характеристика Азії» (підтема «Основні райони видобування мінеральних ресурсів»), досліджується вплив ОПЕК на світовий ринок нафти.

Література:

1. Географія. 6–9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>

2. Географія. 10–11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/589/58909/navchalna_programa-2022_geography-10-11-.pdf

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОМОЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СТРАТЕГІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Телендій А. А.

*доктор філософії в галузі економіки,
старший викладач кафедри публічного адміністрування
Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
м. Київ, Україна*

У епоху глобальних викликів та змін, здатність до сталого розвитку визначає майбутнє суспільств та держав. В цьому контексті, ефективне публічне управління відіграє вирішальну роль, стаючи каталізатором для просування ініціатив, спрямованих на сталий розвиток у різних сферах життя. Через стратегічне планування, координацію політик та програм, публічне управління має унікальну можливість впливати на соціальні, економічні, та екологічні аспекти суспільства, підтримуючи таким чином баланс та гармонію, необхідні для стійкого розвитку націй та глобальної спільноти.

Доречно зазначити, що публічне управління є вирішальним у формуванні та ефективній реалізації стратегій сталого розвитку, які охоплюють широкий спектр соціальних, економічних та екологічних аспектів. Ця роль передбачає не лише визначення цілей та механізмів їх досягнення, але й глибоке розуміння потреб сучасного суспільства та перспектив майбутніх поколінь. В цьому контексті, публічне управління зобов'язане інтегрувати принципи сталості у всі рівні урядової політики та планування, забезпечуючи, що всі ініціативи та проекти

враховують довгострокові наслідки для навколишнього середовища, економічної стабільності та соціальної справедливості [4, с. 427].

Це означає, що уряди повинні використовувати комплексний підхід, який включає ретельний аналіз поточного стану екологічних, соціальних та економічних систем, встановлення чітких цілей, які відповідають принципам сталого розвитку, та розробку детальних планів дій. Важливим аспектом є також залучення широкого кола зацікавлених сторін – від місцевих громад до міжнародних організацій – для забезпечення взаємодії та співпраці у вирішенні глобальних викликів. Таким чином, публічне управління стає мостом, що з'єднує різні інтереси та перспективи з метою створення стійкого і гармонійного розвитку.

Варто додати, що ефективне публічне управління в контексті сталого розвитку означає активне впровадження ініціатив, які цілеспрямовано сприяють досягненню збалансованого розвитку в усіх його вимірах. Це включає розробку та реалізацію екологічних програм, які забезпечують захист та збереження природних ресурсів, а також спрямовані на боротьбу зі зміною клімату. Поряд з екологічними ініціативами, важливим компонентом сталого розвитку є соціальна справедливість, яка передбачає рівні можливості та доступ до ресурсів для всіх верств населення, незалежно від їх соціального статусу, гендеру чи етнічної приналежності [2, с. 372].

Крім того, ефективне управління в сфері сталого розвитку передбачає створення умов для економічної стійкості, включаючи стимулювання стійких бізнес-моделей, інвестицій у зелену економіку, та розробку політик, які підтримують стале виробництво та споживання.

Важливою частиною цих зусиль є залучення громадськості та приватного сектору. Громадянське суспільство може брати участь у формуванні та реалізації політик сталого розвитку через громадські обговорення, публічні слухання, та участь у моніторингу реалізації проектів. Приватний сектор, з іншого боку, може вносити свій вклад через інвестиції в сталі технології, партнерства з урядом у сфері зелених проектів, та впровадження корпоративної соціальної відповідальності.

Так, можна сказати, що ефективне публічне управління в контексті сталого розвитку вимагає комплексного підходу, що включає інтеграцію екологічних, соціальних та економічних стратегій та активну взаємодію з усіма зацікавленими сторонами.

Принагідно, відмітити, що регулярний моніторинг та оцінка результатів є також важливими компонентами для забезпечення ефективності та відповідальності урядових заходів, спрямованих на сталий розвиток. Цей процес передбачає систематичний збір та аналіз даних, які

відображають прогрес у реалізації політик і проєктів. Моніторинг допомагає урядам відстежувати, наскільки ефективно впроваджуються ініціативи, а також виявляти можливі виклики та області, які потребують додаткової уваги чи коригування [1, с. 186–206].

Аналіз даних, отриманих в процесі моніторингу, дозволяє урядовим органам приймати обґрунтовані рішення, оцінювати вплив реалізованих заходів та планувати майбутні дії. Це включає оцінку впливу на екологічне середовище, соціальну справедливість, економічну стійкість та інші ключові аспекти сталого розвитку. Важливо, щоб процес моніторингу та оцінки був прозорим та доступним для громадськості, що сприяє збільшенню довіри та відповідальності уряду перед громадянами.

Крім того, моніторинг та оцінка повинні бути гнучкими та адаптивними, щоб вони могли відповідати змінам у зовнішньому середовищі та новим викликам, які виникають у процесі реалізації стратегій сталого розвитку. Це також включає регулярне оновлення індикаторів та методів оцінки, щоб вони відображали актуальні цілі та умови [3, с. 524]. Завдяки ретельному моніторингу та оцінці, уряди мають можливість не тільки виміряти прогрес у сталому розвитку, але й вчасно вносити корективи у свої підходи та стратегії, щоб вони були максимально ефективними та відповідали потребам суспільства.

Підсумовуючи, можна вважати, що публічне управління грає фундаментальну роль у промоції сталого розвитку, виступаючи як медіатор між різними зацікавленими сторонами та інтегруючи сталість у всі сфери урядової діяльності. Через стратегічне планування, імплементацію та моніторинг, публічне управління може ефективно сприяти досягненню довгострокових цілей сталого розвитку, забезпечуючи збалансований розвиток у всіх його аспектах. Проте, для успішної реалізації цих цілей, важливою є взаємодія з громадськістю та приватним сектором, а також адаптація до змінних умов та викликів.

Література:

1. Пастух К. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій: теоретико-організаційний аспект. *Науковий вісник : Держ авне управління*. 2022. № 1(11). С. 186–206. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/223/230>

2. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю (до 25-річчя заснування інституту). 9 жов. 2020 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. 372 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/pua_25.pdf

3. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ.

конф. За міжнар. участю. 26 жов. 2018 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. 524 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_24_10_18.pdf

4. Становлення публічного адміністрування в Україні : матеріали XI Конф. студентів та молодих учених за міжнар. участю за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. 427 с. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/2020_05_08_mup_material_stud.pdf

САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Турченко О. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

В міжнародному праві санкції (лат. *sanctio* – найсуворіша постанова), як правило, розуміються як певні різного характеру індивідуальні чи колективні примусові заходи, що застосовуються до держави-порушниці з метою спонукання її до припинення своїх неправомірних дій, виконання своїх міжнародних зобов'язань, і у загальному сенсі – для підтримки, охорони і захисту міжнародного миру, безпеки, міжнародного правопорядку. Хоча ані в доктрині, ані в міжнародних актах не існує єдиного підходу щодо змісту цього поняття, жодний міжнародний акт не містить визначення терміну «санкції».

При чому санкції, хоча і пов'язані з відповідальністю, але не зводяться до неї, вони мають самостійний характер і здебільшого виступають інструментом примусу порушника виконати основне зобов'язання відповідальності. Так, Ю. Манійчук вказує, що «міжнародно-правові санкції не є формами міжнародно-правової відповідальності, бо їх завдання полягає у примусі держави-порушника до виконання своїх обов'язків у рамках охоронних міжнародно-правових відносин».

Хоча існує і більш широке розуміння «санкцій», включаючи способи усунення наслідків протиправних актів (реторсії, репресалії, необхідну оборону, самозахист (А. Фердросс), всі наслідки протиправного діяння, що мають місце стосовно правопорушника (Л. Піккьо

Форлаті [1, с. 29]), зокрема і відшкодування збитків, заходи самозахисту, колективні примусові заходи міжнародних організацій (П. Гуггенхейм [2, с. 63]).

Можливість застосування санкцій офіційно вперше була закріплена статтею 16 Статуту Ліги Націй, першу ж апробацію економічні санкції пройшли в період Чакської війни 1932–1935 років. Найвідомішим прикладом довгострокових односторонніх санкцій є запроваджене у 1960–1962 роках Сполученими Штатами Америки ембарго щодо Куби, яке триває і досі. На межі століть підхід ООН до санкцій значно змінився в бік переходу від загальних до цілеспрямованих («розумних») санкцій, задля, як зазначається в Декларації тисячоліття ООН 2000 року, зведення «до мінімуму несприятливих наслідків санкцій для безневинних груп населення, забезпечення регулярного перегляду режимів таких санкцій та виключення несприятливих наслідків санкцій для третіх країн».

Стаття 1 Закону України «Про санкції» №1644-VII від 14.08.2014 року (останні зміни до нього були внесені Законом України № 3317-IX від 10.08.2023 року) розглядає можливість застосування Україною санкцій в контексті її суверенного права на захист, зокрема, «національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави».

Треба відзначити певну загальність даного Закону, неврегульованість питання контролю за дотриманням режиму санкцій, відсутність інституту моніторингу виконання і дотримання загальної санкційної політики, відповідальності за порушення санкційного режиму.

Відповідно до статті 5 вказаного Закону Рада національної безпеки і оборони України приймає рішення про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), яке вводиться в дію відповідним Указом Президента України, наприклад, Укази Президента України № 133/2017 від 15.05.2017 року (з подальшими змінами), № 556/2021 від 30 жовтня 2021 року, № 111/2023 від 26.02.2023 року, № 759/2023 від 18.11.2023 року, №№ 702/2023 та 703/2023 від 23.11.2023 року, № 813/2023 від 07.12.2023 року. Так, останнім рішенням РНБО України від 7 грудня 2023 року застосовані персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи щодо 185 фізичних осіб та 181 юридичної особи строком на 10 років. Персональні санкції здебільшого співпадають, від 10 до 13 видів (зокрема, блокування активів, обмеження торговельних операцій (повне припинення), обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, польотів та

перевезень територією України (повне припинення), запобігання виведенню капіталів за межі України тощо.

На сьогодні основою для запровадження санкцій є представлений Міжнародною експертною групою Єрмака-Макфоло 25 квітня 2023 року новий план дій щодо посилення санкцій проти росії Action Plan 2.0 (План дій 2.0), який став продовженням опублікованого 20 квітня 2022 року Плану дій щодо посилення санкцій проти російської федерації. Action Plan 2.0 містить рекомендації для міжнародної демократичної спільноти стосовно санкційних подальших економічних заходів, зокрема, «акцентує на важливості подальшого запровадження санкції щодо енергетичного комплексу рф та оборонної промисловості, обмеження використання фінансових інструментів, питання конфіскації активів Центробанку Росії та їх подальшої передачі Україні» тощо [3].

З метою інформування урядів країн-партнерів України та громадян про запроваджені після нападу росії на Україну санкції щодо осіб, які підтримують війну, у тому числі фінансово та інформаційно, за підтримки Міністерства закордонних справ та Національного агентства з питань запобігання корупції була створена база даних – web-портал «ВІЙНА & САНКЦІЇ» (<https://sanctions.nazk.gov.ua/>), який також дозволяє переглянути, які країни ще не застосували санкції на конкретну особу, не зважаючи на те, що вона вже є під санкціями в інших державах.

Щодо масштабу застосованих санкцій, то на зустрічі Президента України В. Зеленського із директором Інституту міжнародних досліджень Фрімана-Споглі (FSI), Послом Макфолом 09 вересня 2023 року Секретар Ради національної безпеки і оборони О. Данілов зазначив, що з початку повномасштабної агресії росії РНБО запровадила санкції стосовно 7010 фізичних та 5028 юридичних осіб, серед яких – представники росії та інших держав, які працюють із країною-агресором.

Література:

1. Picchio Forlati M. L. La sanzione nel diritto internazionale / M. Laura Picchio Forlati. Padova : CEDAM, 1974. 498 p.

2. Guggenheim P. Traité de droit international public, vol. 1–2 / Paul Guggenheim. Geneve, 1954. Vol. 2. 592 p.

3. Документ робочої групи № 11. План дій 2.0. Посилення санкцій проти Російської Федерації. URL: <https://sanctions.nazk.gov.ua/action-plan/>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Фучко О. Л.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри фізіології та патофізіології
медичного факультету № 2
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

На межі тисячоліть і по сьогоднішнього дня в українських та вітчизняних перехідних суспільствах з надзвичайною гостротою постала проблема суспільного та індивідуального вибору, особливо молодого покоління. Актуалізація даної проблеми фокусує увагу на громадян серед майбутніх фахівців, які здобувають вищу освіту в умовах війни в Україні, що має пріоритетну основу для формування національної ідентичності, як виміру українського суспільства.

Питання виміру національної ідентичності розгорнута у наукових працях О. Антонюка, Ю. Бега, О. Борусевича, С. Веселовського, В. Іщука, Ю. Канигіна, В. Лісового, О. Майбороди, Л. Нагорної, І. Оніщенк, Т. Рудницької, М. Шульги та інших, що зумовлена не тільки розвитком людської індивідуальності, зростанням особистісного фактора в політичних процесах, а й демократичними змінами в постсоціалістичних країнах, зростанням міжетнічної напруженості й конфліктів, посиленням міграційних процесів. При цьому особливої уваги потребує з'ясування етнічної та національної ідентичності української молоді з огляду на те, що саме молодь у найближчому майбутньому стане визначальною силою у збереженні й подальшому розвитку національної державності.

В Україні, у зв'язку з особливостями її історичного розвитку, проблема ідентичності має поряд із загальносоціальним яскраво виражене етнічне та національне забарвлення, що вдало переплітається із питанням додержання українських традицій в умовах війни.

Здійснений аналіз джерельної бази з даної проблематики дав змогу визначити наступне. З погляду етнічного і національного буття людини й суспільства поняття "ідентичність" є своєрідним критерієм і рівнем розвитку самосвідомості людей певної нації, країни, спільноти; результатом функціонування різних типів ідентифікацій. За визначенням Е. Сміта, нація – це велика спільнота людей, які мають єдиний кодекс прав та обов'язків, а також спільні інституції в межах чітко визначеного соціального простору – демаркованої території, з якою

члени спільноти ототожнюють себе та до якої відчують свою приналежність [3, с. 320].

Поняття національної ідентичності належить до соціально-політичних, які орієнтовані на вироблення еталонів етносоціальної, політичної поведінки. Вона спирається на свідомий вибір, культурні й громадянсько-політичні традиції, інтереси, перспективи політичного розвитку, що є вторинними щодо тих вартостей, які лежать в основі етнічної ідентифікації і які є, як правило, сталими, незмінними. Національна ідентичність – не вроджена риса народу, а результат суспільного виховання.

Оскільки Україна є молодою державою, очевидно, що процес формування національної ідентичності населення проходить кризові трансформації. Усі ми є сучасниками та співчасниками цих змін. Проте науковий пошук через свою інерційність (необхідність належної концептуалізації та операціоналізації досліджуваних понять, тривалу організацію емпіричних пошуків, осмислення даних у певному історичному контексті тощо) зазвичай відстає від суспільних процесів. Нинішніх студентів, які народилися на початку 2000-х років, можна вважати вільними від сумнозвісної радянської ідентичності та колективних травм, властивих старшим поколінням [4, с. 48]. Водночас у турбулентному світі без сталих суспільних норм і ціннісних орієнтирів молоді люди вимушені самостійно вибудовувати власну ідентичність: соціально-рольову, гендерну, релігійну, політичну, громадянську та інші. Досліджуючи національно-культурну ідентичність вчені виокремлюють п'ять найважливіших її джерел. По-перше, людські переконання. По-друге, спільне історичне минуле. По-третє, спільні дії для досягнення певних результатів. По-четверте, постійне проживання на одній території. По-п'яте, спільний національний характер. Українському національному характеру притаманні особливі, характерні лише йому, відмінні від інших народів риси, які «рішають про те, як ми світ сприймаємо і тому яким його сприймаємо. Яке у нас «зображення світу», та що за ним іде» [1, с. 48]. Найбільше вплинули на формування української ідентичності, на думку О. Кульчицького, по-перше, недостатня диференціація суспільної структури із перевагою у ній класу селян; по-друге, спричинене історичними обставинами включене значення малих груп у соціальному житті українця. Особливо вплинула за словами вченого, на формування психіки переважаюча більшість серед українців селянства. Через це психіка носить характер селянськості із рисами близькості до землі. Цей фактор також відбився на змісті й формі української культури, надавши їм особливого народного характеру. Перевага селянства в українській суспільності визначила рід і обсяг людських взаємин і також вплинула

на формування української душі. Цілком відповідно до традиції, що склалася впродовж розробки української ідеї у ХІХ ст., підтримуючи О. Кульчицького, М. Грушевський також підкреслював «селянську» природу українського народу. «Нарід» для нього – це «село, українське село». На думку М. Грушевського селянська природа істотно визнає самотність історії українського народу. Тут варто відмітити, що у той час, коли творили О. Кульчицький, М. Грушевський твердження про більшість серед українців селянства була правильною. Але сьогодні це твердження застаріло. І як відмічає Т. Гунчак, сьогодні не більшість українців селяни, просто серед селянства в основному збереглася українська традиційна культура, фольклор, а міське населення було сильно зрусифікованим, і тільки мала їх частина (переважно інтелігенція) була національно свідомою [2, с. 391]. Отож, загальним знаменником змісту національної культури є традиція, яка виступає як певна форма трансляції культури, як соціальна пам'ять. Традиція уособлює в собі унікальність, неповторність, своєрідність народу, нації, суспільства, соціальної групи, іншими словами – суб'єкта, до якого вона належить. Традиції в її поєднанні з культурою виражають сукупність знань, ідеалів, духовного досвіду народу на багатовіковому шляху становлення нації, суспільства [1, с. 228]. Без традицій не тільки не існує жодної культури в історії людства, без неї неможливо уявити собі навіть і саме існування будь-якого людського суспільства. На основі традиції будується самоідентифікація людини і спільнот, саме в традиціях акумулюється їх культурна енергія, яка сприяє духовному відродженню і подальшому розвитку народу, нації, етносу, країни. Прояв національного в традиції відбувається завдяки культурним традиціям, які мають вираз в народній культурі і творчості, звичаях, обрядах, мові, літературі, фольклорі тощо.

Відродження фольклорних традицій в останні роки є результатом захисної реакції на глобалізацію та асиміляцію культур. Різні етнічні групи намагаються зберегти свою унікальність, хоча зазнають вплив чужої культури, світогляду. Народна пісня як і раніше займає помітне місце у соціальному середовищі, зберігаючи поетику, композицію, стилістику. Вона відіграє важливу роль у культурному житті українського суспільства. Що стосується українських історичних пісень, то вони знаходяться під загрозою зникнення, адже на даний час з'являються нові зразки цих пісень. Треба звернути увагу дослідників щодо їх збереження та дослідження. Завдяки українській пісенній традиції, збереження у її текстах та мелодиці генетичного коду нації, самотність етносу, вона створює підґрунтя для формування національної ідентичності та самоідентифікації, формує психоінформаційний простір. Таким чином, будь-яка цивілізація, будь-яке

суспільство і будь-який народ може існувати тільки тоді, коли вони мають ідентичність, а національної ідентичності не може бути без національних традицій, звичаїв, усної народної творчості, бо фольклор – це перша складова національної ідентичності в умовах глобалізації.

Отож, вагоме завдання наукової спільноти у закладах вищої освіти повинен формувати у здобувачів свідомого громадянина перед державою, адже Україна зараз перебуває у стані війни з російським агресором і почуття гордості та збереження нації повинно мати місце у житті кожного з нас. Саме така концепція формування національної ідентичності, як виміру українського суспільства повинно бути втілене через додержання українських традицій в умовах війни у освітньому просторі наших здобувачів вищої освіти, які ще на шляху нової генерації українського народу.

Література:

1. Вільчинська І. В. Етнічна та національна ідентичність сучасної української молоді : дис...канд. політ. наук : 23.00.05. Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ, 2002. 228 с.

2. Гончарук, Т. В., Шумка, М. Л. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізації українського суспільства. *Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей* : збірник наукових праць. Книга 6. Львів : УБС НБУ, 2013, С. 391–398.

3. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / пер. з англ. М. М. Климчука, Т. В. Цимбала. Київ : Ніка-Центр, 2006, 320 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm> (дата звернення: 20.07.2022).

4. Шебанова В. І., Дементьєва К. Г., Чикур Л. Д. (2006). Виміри етнічної толерантності української студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : «Психологічні науки»*. 2022. Випуск 2. С. 48–54.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ТА ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВНМУ ІМЕНІ М. І. ПИРОГОВА НА ПЛАТФОРМІ MICROSOFT TEAMS

Хмель Л. Л.

*старший викладач кафедри нормальної фізіології
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна*

Останні роки навчально-освітній простір у ВНЗ України і ВНМУ ім. М.І. Пирогова значно трансформувались під дією ряду викликів: пандемія Covid-19, війна, впровадження цифрових інновацій і технологій, психологічні особливості покоління Digital і т.д. Змінились вимоги до компетенцій і інтерактивних навичок і вмій викладача ВНЗ та студента. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1, с. 17], [2, с. 72]. Сучасні реалії Європейської освіти передбачають безперервну фахову і цифрову освіту викладачів, віртуальну візуалізацію освітнього процесу, впровадження сучасних особистісно-орієнтованих технологій навчання (технологія проблемного навчання, симуляційні технології та гейміфікацію), розвиток комунікаційних і творчих компетентностей та критичного мислення студентів і викладачів медичного ВНЗ [1,с.32]. Успіх цих процесів потребує адаптації моделі освітнього процесу, її дидактичної бази, системи контролю й оцінювання студентів до сучасності. Все це є шляхом до виконання головної мети якісної освіти згідно Програми ЮНЕСКО «Глобальна освіта до 2030 року» [3, с. 29]. Для досягнення цієї мети необхідно відходити від традиційної моделі освітнього процесу, коли студента переважували фактами (великими текстовими файлами, підручниками тощо) і не вчили як цими фактами скористатись у подальшому навчанні і практичній діяльності. Класичний тип викладача-консерватора не завжди вмотивований та готовий до іновацій, цифровізації освітнього процесу, на відміну від покоління Digital (сучасні студенти). Основна мета інноваційних технологій навчання полягає в ефективному переформатуванні традиційного навчального процесу, а також мотивуванні студентів та створенні психологічно-комфортного та ефективного діалогу з викладачем. Безперечно, що базисом освітнього процесу є демократичні суб'єкт-суб'єктні відносини «студент-викладач». Вищевикладені процеси успішно впроваджені в освітній простір ВНМУ ім. М.І. Пирогова.

З 2019 року активно впроваджуються на платформі Microsoft Teams, що зосередила в собі чисельні додатки та іноваційні інструменти, що надають великі можливості для компетентних викладачів, що крокують із студентами шляхом цифровізації навчального процесу. Ця платформа сприяє груповій роботі студентів за допомогою інструментів Microsoft Teams, таких як групові чати та об'єднання для роботи над проектами; інтерактивність та зворотній зв'язок за допомогою дошки Whiteboard (створення графіків, ментальних карт в режимі реального часу). Інтеграція з OneNote дозволяє зручно ділитися нотатками, планувати та вести обговорення. Додаток Microsoft Forms, дозволяє створювати систему опитування (задачі, теоретичні питання та тести для студентів прямо в Microsoft Teams) індивідуально для кожного, програмувати дату, початок і завершення опитування автоматично з подальшим формуванням аналітики і таблиць результатів відповідей. Microsoft Planner дозволяє створювати завдання, розподіляти їх та відслідковувати виконання. Trello дозволяє організувати та відстежувати проекти та завдання. Power BI дає можливість створювати динамічні звіти. Конструктор Kahoot – ігрове віртуальне опитування. Polly – опитування в чаті або каналі. MindMeister дозволяє створювати та спільно редагувати ментальні карти. Health Cloud допомагає в роботі з медичною інформацією. В одній платформі зосереджені нові і відомі десктопні програми: Word, Excel, PowerPoint. Ці додатки можуть покращити комунікацію та організацію навчального процесу в медичних ВНЗ, для різних видів завдань та вимог у віртуальній реальності. Технологія проблемного навчання (problem based learning) базується на проблемних питаннях, ситуаціях та завданнях, що ставить викладач (як пояснити механізм? чому змінились показники гомеостазу? до чого призведе збільшення цього показника?) і стимулює до творчого дослідницького пошуку відповідей, формування критичного мислення, до формування самостійних обґрунтованих висновків в ході дискусії в групі. В історії педагогіки постановка питань співрозмовнику, що викликають труднощі в пошуках істини відома ще з евристичних бесід грецького філософа Сократа, Песталоцці, Джона Д'юї [3, с. 48]. Усі вони відзначали необхідність розвитку самостійного і творчого мислення на основі візуалізації для набуття практичних навичок. З нашого досвіду відомо, що на цікаве проблемне запитання викладача (ситуаційна задача, фрагмент відео тощо) студент самостійно знаходить правильну відповідь, робить власні висновки. Цікавою в цьому напрямку є технологія проблемного симуляційного навчання на симуляторі «Скіф» – системи моделювання людського організму. Ініціатором створення системи «СКІФ» є член-кореспондент АМН України, д. м. н. професор В.М. Мороз, який очолив роботу фахівців ВНМУ

ще у 90-х роках. Система «СКІФ» демонструє всі показники життєдіяльності організму за введеними показниками гомеостазу або їх відхиленнями у віртуальній реальності. Студенти можуть спостерігати та оцінювати фізіологічні та патологічні функціональні механізми при дії певних факторів в клітинах, тканинах, органах і організмі в цілому (гемодинаміку, ЕКГ, механізми сечоутворення в нирках, процеси газообміну). На клінічних кафедрах симулятор практично навчає студентів діагностичним навичкам та лікуванню з використанням віртуальної реальності, а не на пацієнтах (пароксизмальна тахікардія, ниркова недостатність). У разі помилки студента на перший план виходить професійна компетентність викладача, який допомагає знайти правильне рішення. Так формуються комунікативні, творчі та практичні навички особистості майбутнього лікаря. З точки зору проблемності можна виділити такі характерні типи проблемних ситуацій, які може використовувати викладач при проведенні семінарів з нормальної фізіології у вищому медичному закладі: 1) суперечності в самих наукових фактах (наприклад, підтримання сталості внутрішнього середовища організму (гомеостаз) за їх мінливість; 2) суперечності між побутовими уявленнями про певний факт та його науковим поясненням («запалення» в побуті зазвичай асоціюється з хворобою, а лікарі вважають його захисною реакцією організму); 3) суперечності між набутими знаннями й новими фактами (в легенях немає м'язів, то за рахунок чого вони рухаються? Як?) 4) суперечності між скаргами пацієнта і клінічними дослідженнями. Базові засади технології проблемного навчання: постановка реальної проблеми (як зміниться синтез вазопресину при кровотечі?), активна співпраця і комунікація та колективне мислення, критичне мислення (аналіз і оцінка інформації), орієнтованість на результат (обґрунтовані висновки). Кафедра нормальної фізіології задіює наступні методи: кейси, клінічні сценарії в групах, ігрові технології – Fishbone, ажурна пилка, групова робота на симуляторі «СКІФ», проблемні мультимедійні лекції, практичні роботи (оцінка ЕКГ), ігрове навчання у Kahoot тощо. Основні теоретичні принципи технології проблемного навчання у ВНМУ: автентичність проблемних завдань, активна групова робота, рефлексія і самооцінка (студенти осмислюють свій досвід, аналізують та оцінюють результати), що сприяє розвитку мета-когнітивних навичок. Платформа Microsoft Teams дає можливість відстеження особистих та професійних досягнень студентів на базі аналітики. Аналізуючи ефективність технології проблемного навчання для студентів ВНМУ, можна зробити висновок, що творче засвоєння матеріалу з використанням інноваційних технологій сприяє розвитку особистості майбутніх лікарів. Студенти аналізуючи, порівнюючи, синтезуючи, узагальню-

ючи, конкретизуючи фактичний інформаційний матеріал, самі генерують нову інформацію, нові самостійні висновки. Це мотивує до подальшої послідовної освітньої діяльності, зацікавленості комунікативною дискусією та навіть участю у наукових дослідженнях. Залежно від застосовуваної дидактичної технології можна отримати різний розвивальний і виховний ефект, затвердити індивідуальний підхід до освіти студентів, послідовну активізацію пізнавальної діяльності, творче і емоційне засвоєння знань. Проблемне навчання ефективно впливає на академічні результати, але ефективність його використання залежить від компетентності викладачів, готовності студентів до активної участі та унікальних особливостей конкретної програми. Враховуючи нестандартність медичних ситуацій, проблемне навчання готує студентів до роботи в реальних умовах медичної практики. Тому ми можемо чітко визначити переваги цієї технології, яка є перспективним інструментом у сучасній системі вищої медичної освіти.

Література:

1. Про вищу освіту. Закон України. Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 18.03.2020, підстава – 463-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Модельний закон України про просвітницьку діяльність. Документ 997_a09, поточна чинна редакція – Прийняття від 07.12.2002. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a09/ed20021207/find?text=%CD%E5%F4%EE%F0%EC.

3. Д'юї Д. Досвід і освіта / Д. Дьюї ; [пер. з англ. Марії Василечко]. Л. : Кальварія, 2003. 84 с.

НАПРЯМИ САМОРОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА

Хорошевська І. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних систем і технологій
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Динаміка сучасного розвитку галузі ІТ, стрімка поява нових технологій, нових програмних рішень та продуктів, висуває нові вимоги до рівня компетентні сучасного викладача. Йому треба «йти в ногу» з новими технологіями, опановувати нові програмні рішення, постійно оновлювати наповнення навчального контенту для здобувачів, обирати та застосовувати найбільш доцільні прийоми і методи навчання для донесення до здобувачів нової потужної хвилі інформації в руслі навчальних дисциплін для їх професійного та особистісного становлення та розвитку. Викладач, при цьому, виступає в ролі менеджера, організатора, режисера, тьютора, фасилітатора тощо навчальної дисципліни, який за допомогою формування та реалізації множини практичних інтерактивних завдань індивідуальної та колективної спрямованості, «живих» демонстраційних прикладів, активних відеосимуляцій із залученням користувача до дій, аудіо- та відео- підказок, пояснень, порад, інтерактивних ігрових елементів навчального, розвивального та дидактичного характеру, інтерактивних тренажерів і тестів різного ступеня складності тощо [1, с. 204] доносить до здобувачів нові знання й навички, формуючи їх компетентністю базу.

Для того, що викладач зміг згенерувати та застосувати вищенаведене із врахуванням популярних сучасних технологічних та програмних рішень, він повинен постійно розвиватися, займаючись самоосвітою і самовдосконалення. Результати самоосвіти, викладач повинен імплементувати в розроблення сучасного актуального, корисного та візуально цікавого структурно-елементного складу та змістовного наповнення контенту за навчальною дисципліною, яку він викладає.

Зараз існує дуже багато шляхів для саморозвитку викладача. Серед найбільш популярних та затребуваних варто відмітити формальну, неформальну та інформальну освіту [2]. Однак, крім цих шляхів хотілося б ще відмітити і такі, як: проходження професійних стажувань (наприклад, в ІТ-компаніях, на профільних підприємствах та компаніях галузі), прийняття участі в міжнародних стажуваннях (наприклад, в провідних закордонних університетах, в яких викладають дисципліни

за такою ж або спорідненою спеціальністю/освітньою програмою), долученість до грантових програм, програм академічної мобільності, підвищення публікаційної науково-методичної активності, участь у міжнародних науково-практичних конференціях, конкурсах, виставках тощо, а також, в заходах, на яких відбувається активна взаємодія з представниками-практиками, експертами від різних компаній не тільки галузі, до якої відноситься навчальна дисципліна певної спеціальності/освітньої програми, а й галузі ІТ, що зараз задає багатовекторність розвитку сучасних технологічних та програмних рішень, які треба застосовувати при викладанні навчальних дисциплін різної спрямованості, різних предметних областей. Активна участь викладача у вищенаведеному сприяє не тільки формуванню його потужного професійного рівня відповідного рівню розвитку сучасних технологій, потреб галузі та ринку, а й дозволяє набути високого рівня педагогічної майстерності для формування для здобувачів сучасної, креативно поданої у інтерактивному вигляді змістовно-структурної організації навчальної дисципліни.

Література:

1. Хорошевська І. О. Структура віртуального навчального середовища підтримки студентоцентрованого навчання зі спеціальності «Видавництво та поліграфія». *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Том 78, № 4. С. 203–218.
2. TeachHub: Формальна, неформальна та інформальна освіта: що вибрати та як поєднати? URL: <https://teach-hub.com/formalna-neformalna-ta-informalna-osvita-vchitelya/> (дата звернення 08.12.2023).

ПРОБЛЕМА СОМАТИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЧИННИК

Швайкін С. А.

*кандидат психологічних наук,
викладач кафедри загальної психології
та психологічного консультування*

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Сократ замислювався над тим, що потрібно насамперед лікувати душу, для того щоб голова та тіло добре почувались. Минуло вже більше 2500 років, але ця ідея залишається актуальною і в наш час. В нас з'явилися окремі дисципліни, такі як психологія здоров'я, психологія хвороби, психосоматика, навіть медицина способу життя та багато інших, але як не прикро, но поширеність хвороб психосоматичного спектру тільки збільшується. Прослідкуємо це на прикладі гіпертонічної хвороби, адже це захворювання віднесено до психосоматичних розладів Францом Александером ще у 1939 році [1], та є складовою «holly seven».

Якщо ми відкриємо останні рекомендації з артеріальної гіпертензії європейського товариства кардіологів (2018ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension), то у факторах ризику, які призводять до артеріальної гіпертензії побачимо наступні: паління, зловживання алкоголем, малорухливий спосіб життя, ожиріння чи цукровий діабет, соціальна депривація, психосоціальні та соціоекономічні фактори, та фактори пов'язані з демографією [2, с. 3031]. При більш прискіпливому розгляді цих факторів ризику ми помітимо, що в кожному з них є психологічний аспект. Людина палить, чи мало рухається, чи надмірно споживає їжу, чи зловживає алкоголем з внутрішніх/психологічних причин.

Артеріальна гіпертензія (АГ) як і багато інших хвороб відносяться до так званих «хвороб цивілізації». Якщо розглядати її в цьому сенсі, то стає зрозумілим, що образ сучасного напруженого стресом життя передбачає розвиток АГ. Фізіологія хронічного стресу дуже добре вивчена, та пояснена гіпоталамо-гіпофізарно-наднирниковою віссю [3, с.15-16]. Враховуючі фактори ризику, стає зрозумілою така поширеність цієї хвороби в світі та Україні (більше 40% серед дорослого населення) [4, с. 112–113]. Можна спрогнозувати, що з моменту повномасштабного вторгнення психосоціальні та соціоекономічні фактори погіршились, і нас чекає тільки зростання

показників захворюваності на психосоматичні розлади. Тому постає питання перед сучасним суспільством у подоланні психосоціальних факторів. Задача сучасної системи охорони здоров'я полягає не тільки і не стільки в якісній діагностиці та медикаментозному лікуванні, скільки взагалі в зміні погляду на хвороби з точки зору соціокультурних впливів. Це взагалі зміна парадигми поглядів на державне управління у сфері освіти, охорони здоров'я та соціальної політики. Наприклад, витрати на хвороби пов'язані з курінням складають 5,7% від світових витрат на охорону здоров'я [5, с. 63]. Це великий економічний тягар суспільства. Коли підіймається питання про свободу вибору чи утискання прав курців, то ми повинні підіймати питання про те, хто повинен сплачувати лікування хворим, які постраждали від куріння. А ще ми недооцінюємо шкоду від пасивного куріння.

Для вирішення цієї проблеми повинні бути залучені психологи, дієтологи, реабілітологи/тренери з фітнесу, а не тільки кардіологи. Повинна бути розбудована система доступу до кваліфікованої психологічної допомоги, розвинена психоосвіта, система ціннісних орієнтирів у державі, система доступу до спортивних секцій, державна регулююча політика у сфері алкоголю та паління, пропаганда здорового способу життя. І це тільки те, що не передбачає великих коштів, але здатне значно вплинути на здоров'я нації. Майже всі розуміють вплив загального рівня життя на розвиток хвороб, чим бідніше країна, тим більше розповсюдженість хвороб. Як приклад цього, це куріння, яке розповсюджене в країнах з низьким та середнім рівнем доходу (до 80 відсотків всіх курців) [5, с. 62]. Тому вже давно назріло питання вирішення соматичних проблем, з урахуванням комплексного впливу, а також прискіпливою увагою на психологічні/соціокультурні чинники, як пусковий механізм у розвитку багатьох хвороб.

Література:

1. Alexander, 1939 – F. Alexander. Psychoanalytic study of a case of essential hypertension. *Psychosom. Med.*, 1, 1939. P. 139.
2. European Heart Journal (2018)39, 3021–3104 doi:10.1093/eurheartj/ehy339.
3. Практична психосоматика: тривога : навчальний посібник / за заг. ред. О. С. Чабана, О. О. Хаустової. К. : Видавничий дім медкнига, 2022. 144с.
4. Проблеми охорони здоров'я України в умовах наслідків пандемії COVID-19 і воєнних дій : посібник / за ред. В. М. Коваленка, В. М. Корнацького. Черкаси : видавець Третяков О. М., 2023. 180 с.

5. Goodchild M, Nargis N, Tursan d'Espaignet E. Global economic cost of smoking-attributable diseases. *Tob Control* 2017;: tobaccocontrol-2016-053305. doi:10.1136/tobaccocontrol-2016-053305

ЛЕКСИЧНІ ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Явдошук А. А.

асистент кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Актуальність даної теми обумовлена тим, що термінологічна система є дуже складним лексичним пластом, термінологія будь-якої галузі знань знаходиться в стані постійної кількісної та якісної зміни. Застарівають, виходять із вживання одні терміни, виникають та створюються інші, що позначають нові поняття або більш точно передають зміст старих, виникає і варіантність як відображення однієї з фундаментальних властивостей мовної системи.

Вірний переклад термінів як ключових одиниць спеціального тексту є необхідною умовою точності перекладу всього спеціального тексту. Тим часом, при роботі з текстами за спеціальністю у неспеціалістів досить часто виникають труднощі, пов'язані з правильним розумінням та перекладом термінів. Мета цих тез проаналізувати наявні на сьогоднішній день підходи до перекладу термінів, а також систематизувати виникаючі труднощі та помилки, з'ясувати їх причини і знайти, яким чином слід діяти у кожній із ситуацій.

У мові терміни існують не самі по собі, і завжди у складі термінології, «термінологічного поля». Термінологією називається сукупність термінів даної галузі знання, виробництва, діяльності. Співвідношення терміна з конкретною системою понять є суттєвою ознакою поняття «термін», без наявності якого неможливе виконання терміном своїх функцій. Будь-яка терміносистема постійно розвивається та оновлюється. Одні терміни заміщаються вдалими аналогами, інші взагалі виходять із вживання, постійно виникають і терміни-неологізми.

Сучасна термінологія – це штучно формований лексичний пласт, кожна одиниця якого має певні обмеження для свого вживання та оптимальні умови для свого існування та розвитку.

Термінами можуть стати практично будь-які лексичні одиниці мови, що перейшли у вузькоспеціальну область і послужили для позначення конкретних понять цієї галузі. Існує безліч підходів до перекладу лексичних одиниць з одної мови іншою. Зазначимо, перш за все, що загалом можна намітити два шляхи перекладу, за якими слідує перекладач: переклад прямий або буквальний та переклад непрямий.

Справді, може мати місце випадок, коли повідомлення вихідною мовою чудово перекладається повідомлення на мові перекладу, бо воно ґрунтується або на паралельних категоріях (структурний паралелізм), або на паралельних поняттях (металінгвістичний паралелізм). Але може статися і так, що перекладач констатує наявність у мові перекладу «пробілу», який необхідно заповнити еквівалентними засобами, домагаючись того, щоб загальне враження від двох повідомлень було однаковим. Може статися і так, що, внаслідок структурних або металінгвістичних відмінностей, деякі стилістичні ефекти неможливо передати мовою перекладу, не змінивши в тій чи іншій ступеня порядок прямування елементів або навіть лексичні одиниці.

Зрозуміло, що в другому випадку необхідно вдаватися до більш витончених способів, які на перший погляд можуть викликати подив, але хід яких можна простежити з метою суворого контролю над досягненням еквівалентності. Це способи непрямого (непрямого) перекладу. Запозичення, калькування і дослівний переклад – способи прямого перекладу. Інші – непрямого.

Розглянемо класифікацію, що складається із семи видів трансформацій: запозичення, калькування, дослівний переклад, транспозиція, модуляція, еквівалентність та адаптація.

Запозичення є найпростішим, яке дозволяє заповнити прогалину, зазвичай металінгвістичного характеру (нова техніка, невідомі поняття). Запозичення як процес використання елементів однієї мови в іншій обумовлено суперечливою природою мовного знака: її довільністю як такою, що дозволяє запозичення силою і мимовільністю як фактором, що перешкоджає запозиченню. Слід зазначити, що найчастіше запозичення входять у мову через переклад, серед них фігурують семантичні запозичення, або «хитрі друзі перекладача», яких слід особливо побоюватися.

Калькування є запозиченням особливого роду: ми запозичуємо з іноземної мови ту чи іншу синтагму і буквально перекладаємо елементи, які її складають. Ми отримуємо, таким чином, або калькування виразу, причому використовуємо синтаксичні структури мови перекладу, привносячи в нього нові експресивні елементи, або калькування структури, причому привносимо в мову нові конструкції.

Виділяють два види кальки слів: словоутворювальні та семантичні. Словоутворювальні кальки – це слова, отримані «поморфемним» перекладом іноземного слова українською мовою. Семантичні кальки – це українські слова, які отримали нові значення під впливом відповідних слів іншої мови внаслідок буквализму під час перекладу.

Дослівний переклад, або переклад «слово у слово», означає перехід від вихідного мови до мови перекладу, яка наводить до створення правильного та ідіоматичного тексту. У принципі дослівний переклад – це єдине оборотне та повне рішення питання. Еквівалентність повідомлень ґрунтується, зрештою, на ідентичності ситуацій, яка одна дозволяє стверджувати, що мова перекладу містить деякі характеристики дійсності, яких у вихідній мові немає.

Транспозицією називається спосіб, який полягає в заміні однієї частини мови іншою частиною мови без зміни змісту всього повідомлення. Цей спосіб може застосовуватись як у межах однієї мови, так, зокрема, і під час перекладу. Основний та транспонований обороти не обов'язково еквівалентні зі стилістичної точки зору. Перекладач має користуватися способом транспозиції, якщо оборот краще вписується на всю фразу або дозволяє відновити стилістичні нюанси. Слід зазначити, що транспонований оборот зазвичай має більш літературний характер. Особливо окремим випадком транспозиції є «перехрещення».

Модуляція є варіювання повідомлення, чого можна досягти, змінивши кут або точку зору. До цього способу можна вдатися, коли видно, що дослівний або навіть транспонований переклад призводить до висловлювання граматично правильному, але суперечить духу мови перекладу.

При вільній модуляції стійка фіксація відсутня, і процес щоразу відбувається наново. Зазначимо, однак, що звідси не випливає, що така модуляція є факультативною; вона має навести при правильному застосуванні до ідеального рішення для мови перекладу відповідно з ситуацією, запропонованою вихідною мовою. Варто відзначити, що вільна модуляція може в будь-який момент стати стійкою, як тільки вона отримає високий рівень частоти або буде представлена в якості єдиного рішення.

Більшість **еквівалацій**, якими ми постійно користуємося, є стійки-ми і входять до складу ідіоматичної фразеології, включаючи кліше, приказки, ад'єктивні чи субстантивні стійкі поєднання. Еквівалентність перекладів першого типу полягає у збереженні тільки тієї частини утримання оригіналу, яка становить мету комунікації, яка являє собою найбільш загальну частину змісту висловлювання, властиву висловлюванню загалом і визначальну його роль комунікативному акті.

Адаптація застосовна до випадків, коли ситуація, про яку йдеться у вихідній мові, не існує в мові перекладу і повинна бути передана за допомогою іншої ситуації, яку ми вважаємо еквівалентною. Це особливий випадок еквівалентності, так би мовити, еквівалентність ситуацій. Відмова від адаптування, яке торкається не тільки структури, але також і сам розвиток ідей, думок і способів їх фактичного викладу в абзаці призводить до наявності в «правильному» тексті якоїсь невизначеної тональності, чогось фальшивого, що незмінно проявляється в перекладі. Текст не повинен бути калькою ні в структурному, ні в металінгвістичному плані.

Закінчуючи аналіз трансформацій, можна зробити висновок, що в тексті присутні різні види термінів, перекладати які можна відповідно до певного способу їх перекладу. Зрештою, спосіб перекладу вибирає сам перекладач, яким би він не був, він не повинен суперечити суті тексту та структурі його оповідання.

Література:

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця: Нова Книга, 2010. 232 с.

2. Лощенова І. Ф., Нікішина В. В. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. 2014. Кн. 3. С.102—105.

3. Маслоva С. Я. Експлікація як спосіб збереження культурної складової неологізмів в англо-українських перекладах. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 87 «Львівський філологічний часопис». 2020. Вип. 7. С. 68-70. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/7_2020/11.pdf

4. Ніколенко А.Г. Лексико-семантичний аспект багатокomпонентних термінів та їх переклад. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : збірник наукових праць. № 16. Київ : Логос, 2009. 575 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

**САМОРОЗВИТОК
У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ
ОСВІТЯНИНА ТА НАУКОВЦЯ.
СВІТОВІ ТРЕНДИ
ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ**

6 листопада – 17 грудня 2023 року

Підписано до друку 18.12.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,6. Тираж 100. Замовлення № 0224-003.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.